

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

KOSOVA SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Shqipran KADRİAJ

Ankara 2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

KOSOVA SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Shqipran KADRİAJ

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Gökçen ALPKAYA

Ankara 2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

KOSOVA SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı:

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

DOÇ-DR. GÖKGEN İLPAKÇIYA
Doç. Ar. Funda Keskin
Yrd. Doç. Dr. Cavid ABOULLAYZADE

Ölçümleri
alınmış
Fundakul
Ar

Tez Sınavı Tarihi 13.10.2008

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../200...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KOSOVA SORUNUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ	3
I. KOSOVA HAKKINDA GENEL BİLGİLER	3
A. COĞRAFI KONUMU	3
B. NÜFUSU, DİNİ VE ETNİK YAPISI.....	4
II. KOSOVA SORUNUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ	5
A. II. DÜNYA SAVAŞINA KADAR KOSOVA SORUNU	5
B. TİTO DÖNEMİNDE KOSOVA DURUMU.....	8
C. 1974 ANAYASASINA GÖRE KOSOVA’NIN STATÜSÜ	11
D. TİTO SONRASI KOSOVA SORUNU	14
E. ARNAVUTLARIN GÖRÜŞÜ	21
F. SIRPLARIN GÖRÜŞÜ.....	25
III. 1997’DE KOSOVA’NIN DÖNÜM NOKTALARI	27
A. KKO - KOSOVA KURTULUŞ ORDUSU’NUN ORTAYA ÇIKMASI	28
B. 1998’DE KOSOVA’DA SAVAŞIN BAŞLAMASI, ABD VE AVRUPA BİRLİĞİ’NİN KOSOVA KRİZİNDEKİ POLİTİKASI.....	33
İKİNCİ BÖLÜM: NATO MÜDAHALESİ (1999)	35
I. NATO MÜDAHALESİ ÖNCESİ KOSOVA	35
II. NATO MÜDAHALESİ (1999)	36
A. RAMBOUİLLET GÖRÜŞMELERİ.....	44
B. NATO’NUN, SIRBİSTAN- KARADAĞ’A YÖNELİK HAVA SALDIRILARINA BAŞLAMASI.....	50
C. NATO MÜDAHALESİNİN HUKUKSAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	54
D. KOSOVA KRİZİNDE NATO’NUN İNSANI MÜDAHALESİ.....	60
E. KFOR - KOSOVA GÜÇLERİ (KOSOVO FORCES).....	68
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ROLÜ	71
I. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KOSOVA İÇİN GEÇİCİ YÖNETİM BİRİMİ - UNMİK	71
A. KOSOVA’DA BM GEÇİCİ YÖNETİM MİSYONUNUN (UNMİK) YAPILANDIRILMASI.....	72
B. UNMİK’İN YETKİSİ.....	75
C. UNMİK’İN ÖZELLİKLERİ	77
D. UNMİK’İN YAPISI	79
II. UNMİK – BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN KOSOVADAKİ MİSYONU	81
A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER’İN ÇIKIŞ STRATEJİSİ	83
B. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE KOSOVA’NIN STATÜSÜ	86
C. STATÜNÜN BELİRLENME SÜRECİ.....	86
D. KOSOVA’NIN GELECEĞİ – OLASI SENARYOLAR VE STATÜ SEÇENEKLERİ	91
E. MARTTİ AHTISSARI’NIN PLANI VE KOSOVA CUMHURİYETİN İLANI	92

SONUÇ	95
ÖZET	98
ABSTRACT	99
KAYNAKÇA	100
EKLER	112
KOSOVA'NIN HARİTASI	112
KFOR - KOSOVA GÜÇLERİ	113
KOSOVA GEÇİCİ ÖZ-YÖNETİM ANAYASAL ÇERÇEVESİ	115

KISALTMALAR

AB :	Avrupa Birliği
ABD :	Amerika Birleşik Devletleri
AGİK :	Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Konferansı
AGİT :	Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı
AT :	Avrupa Topluluğu
BAB :	Batı Avrupa Birliği
BDT :	Bağımsız Devletler Topluluğu
BiO :	Barış İçin Ortaklık
BM :	Birleşmiş Milletler
BM GK :	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMGS:	Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği
Bkz:	Bakınız
FYC :	Federal Yugoslavya Cumhuriyeti
IFOR :	Implementation Force (Barışı Uygulama Gücü)
ICFY :	Eski Yugoslavya Uluslararası Konferansı (International Conference on Former Yugoslavia)
ICTY :	Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi (International Criminal Tribune for Former Yugoslavia)
JIAS:	Birleşik Geçici Yönetim Yapısı
JNA:	Yugoslav Halk Ordusu (Jugoslovenska Narodna Armija)
KFOR :	Kosova Güçleri (Kosovo Forces)
KVM :	Kosova Denetleme Misyonu (Kosova Verification Mission)
KKO/UÇK :	Kosova Kurtuluş Ordusu/ Ushtria Çliremtare e Kosoves
KDB:	Kosova Demokratik Birliği/Ligi (LDK)
LCY :	Yugoslav Komünistler Birliği (League of Comonist Yogoslavia)
NATO :	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
OSCE:	Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (Organization for Security and Cooperation in Europe)

PDK :	Kosova Demokrat Partisi (Partia Demokratike e Kosoves)
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SFRY:	Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti (Socialist Federal Republic of Yugoslavia)
TMK :	Kosova Koruma Birliği (Trupat Mbrojtese te Kosoves)
UNMIK :	Birleşmiş Milletler Kosova için Geçici Yönetim Birimi (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo)
UNPROFOR:	Birleşmiş Milletler Koruma Gücü (United Nations Protection Force)
UAD:	Uluslararası Adalet Divanı
UNDP:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

GİRİŞ

Soğuk savaş döneminin bitmesiyle, onu sembolize eden iki kutuplu dünya düzeni sistemi yerini tek kutuplu dünya sistemine bıraktı. 1990'larda Doğu Avrupa'daki sosyalist rejimlerin yıkılmaya başlamasıyla, bu durum Balkan ülkelerinde de etkisini göstermekteydi. Bu durum sadece Balkanlar için değil bütün dünya ülkeleri açısından bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte Balkan yarımadasında bulunan ülkelerin hemen hemen hepsinde rejim değişikliği gerçekleşmekteydi. Bu ülkelerden özellikle Yugoslavya'da rejim değişikliği daha sancılı yaşanmaktaydı. Çünkü bu ülkenin kendisine has yapısından dolayı farklı etnik ve dini gruplar arasında başlayan anlaşmazlıklar yerine daha derin bir kaos ortamının oluşacağı mesajını vermektedir.

Soğuk savaş sona erince insanlık savaşların olmadığı ve barışın egemen olduğu bir çağın başlayacağı beklentisi içerisinde girmiştir. Ancak, 1990 sonrası yaşanan savaşlar ve iç çatışmalar, henüz barış çağının başlamadığını ortaya koymuştur. İdeolojik mücadelenin ön planda olduğu Soğuk Savaş sırasında dondurulan çeşitli etnik ve dinsel problemler, bu dönemin sona ermesi ile yeniden canlanmıştır. Liberal değerlerin beraberinde getirdiği insan haklarına saygı ve azınlık haklarının korunması gibi kavramlar, dondurulmuş etnik ve dini problemlerin tekrar uyanmasına neden olmuştur.

Yugoslavya'nın diğer Balkan ülkelerinden farklılık gösteren özelliklerini; ekonomik yapısı, etnik yapısı, federal sistemi ve dış politikadaki tutumu oluşturmaktaydı. Dolayısıyla meydana gelen bu rejim değişiklikleri Yugoslavya'nın parçalanmasına ve bununla birlikte milliyetçilik duygusunun ön plana çıkıp etnik çatışmaların perçinleşmesine yol açmaktaydı.

Yugoslavya'nın ve hatta Balkanlar'ın en karmaşık sorununu Kosova oluşturmaktaydı. Bu bölge coğrafi ve jeopolitik konumu, demografik özellikleri, bölge halkının dini ve etnik yapısı bakımından bölgede büyük bir önem taşımaktadır.

Diğer tarafından tarihsel gelişim açısından bakıldığında Kosova sorunu en eski tarihsel temellere dayamaktadır.

1990 sonrası Balkanlar'da barışı tehdit eden Kosova Sorunu'nun temelinde nelerin yattığını ortaya koymak, tarafların yaptıkları doğruları ve yanlışları inceleyerek sorunun çözümünde hangi faktörlerin etkili olabileceğini belirtmek ve bu sorun üzerinden büyük güçlerin bakışını incelemek çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. Konunun güncel bir konu olması nedeniyle çalışmanın dönem itibariyle sınırlandırılması zorunlu olmuştur. Bu nedenle, çalışmanın tamamlanmasına yakın bir tarihte Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilan etmesi ve bunun sonuçları çalışmanın kapsamı içine alınmamıştır. Buna karşılık bu gelişmeler Sonuç bölümünde kısaca değerlendirilmiştir.

Bu tez, giriş ve sonuç dâhil olmak üzere üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm, Kosova sorununun tarihi yansımalarını sunmaktadır. Bu bölümde II. Dünya savaşına kadar Kosova sorunun tarihsel gelişimi anlatıldıktan sonra Tito döneminde Kosova'nın durumu ele alınmaktadır. Bununla birlikte 1974 Anayasası'na göre Kosova'nın statüsü açıklanarak Tito sonrası Kosova sorunu ve KKO - Kosova Kurtuluş Ordusu'nun ortaya çıkış süreci incelenmektedir. İkinci bölümde, Rambouillet görüşmeleri üzerinde durduktan sonra NATO'nun, Sırbistan-Karadağ'a yönelik hava saldırılarına başlama süreci ve sonuçları incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise, Kosova'daki Birleşmiş Milletler Kosova İçin Geçici Yönetim Birimi – (UNMİK), Birleşmiş Milletler ve Kosova'nın Statüsü anlatılmaktadır. Daha sonra, Kosova'nın statüsünün belirlenme süreci açıklanarak ülkenin geleceği, olası senaryolar, statü seçenekleri, tek taraflı bağımsızlık ilanı ve ilanın uluslararası arenadaki yankıları üzerinde durulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KOSOVA SORUNUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

I. KOSOVA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

A. Coğrafi Konumu

Kosova, 10.861 km²'lik bir yüzölçüme ve 2,4 milyon nüfusa sahiptir. Balkanlarda önemli bir jeopolitik konumu olan Kosova'nın başkenti yarım milyondan fazla nüfusu ile Priştina'dır. Diğer önemli şehirleri Prizren, Cakova, Ferizay, İpek, Gilan ve Mitrovitsa olarak sayılabilir. Coğrafi olarak Kosova, Avrupa kıtasının güneyinde, Balkan yarımadasının ise kuzeybatısında yer almaktadır.¹ Komşuları Sırbistan, Karadağ Devleti (Sancak), Makedonya ve Arnavutluk'tur.

Kosova'nın %36,5'ini havzalar kaplamaktadır. Bu havzaları Lab, Kriva, Reka, İbar ve üst Marova'nın nehir vadileri çevrelemektedir. Dağlık araziler ise bölgenin %37'sini oluşturur. Arnavutluk'un kuzeyinden itibaren Kosova'nın güney sınırını çepeçevre kuşatan Sharri dağları (2640 m), batı kesiminde yine Arnavutluk'tan gelip, Karadağ içlerine kadar ilerleyen Bjeshket ve Nemuna dağları (2656 m), kuzeyde Sırbistan'dan uzanan Kapaonik dağları (2000 m) bulunur. Ayrıca güneydoğu kesiminde yine sıra sıra ilerleyen tepeler bulunmaktadır. Kosova'nın iç kesimlerinde deniz seviyesinden yükseklik ortalama 500–600 m civarıdır.²

Kosova'nın en büyük nehirleri İbar, Beyaz Drina, Lepenci, Sitnitza ve Binça Morava'dır. Bunlardan Beyaz Drina Adriyatik denizine, İbar ve Binça Morava Karadeniz'e, Lepenci de Ege denizine dökülmektedir. Gazivoda, Batllava ve Badovc yapay gölleri; Obiliç, Priştina ve Mitroviça'daki içme suyu ve sulama ihtiyaçlarını

¹Kosova'nın Coğrafi Bilgileri:

http://www.ks-gov.net/esk/esk/pdf/english/general/Geographic_info.pdf (08.01.2007)

²Kosova'nın özerkliği ortadan kaldırıldığı için Priştine'nin bugün resmi olarak başkent özelliği bulunmamaktadır. <http://www.prizrenliler.org/>, (10.01.2007).

karşılamanın yanında termoelektrik enerji elde etmek için kurulmuştur. Ormanlar meşe, kayın, kozalaklı ağaç ve kestane ağaçlarından oluşmaktadır. Su kaynaklarına ek olarak Kosova, zengin madenlere sahiptir.³

B. Nüfusu, Dini ve Etnik Yapısı

Kosova'nın nüfusu net olarak bilinmemekle birlikte, 2001'de yapılan son sayıma⁴ ve muhtelif kaynaklara göre nüfus 2.400.000 olarak tahmin edilmektedir. Bölgenin demografik yapısına baktığımızda, Kosova nüfusunun % 90-92'sini Arnavutlar, ortalama % 5'ni ise Sırp'ların oluşturduğu belirtilmektedir. Sırp'lar, Arnavutlar'dan sonra en büyük nüfusa sahip ikinci ulustur. Kosova'da yaşayan diğer etnik gruplar olarak Türkler,⁵ Boşnaklar, Makedonlar, Romlar, Aşkaliler, Çerkezler, Goraniler ve Mısırlılar⁶ sayılabilir.

Din açısından her ne kadar Arnavutluk'taki Arnavutlar parçalı bir yapı gösterebilir de (%75 Müslüman, %25 Katolik ve Ortodoks Hıristiyan) Kosova nüfusunun %90'ından fazlasını oluşturan Arnavutlar'ın %3'lük Katolik nüfusu hariç tamamının Müslüman olduğu söylenmektedir. Ülkedeki Sırp'lar, Karadağlılar ve Çingener dışında kalan Boşnak, Türk ve diğer milletlerin büyük ölçüde Müslüman olduğu ifade edilmektedir. Bu anlamda Kosova nüfusunun %95'e varan bir kısmı Müslüman'dır.⁷

Bölgenin dini açıdan tarihi seyrine bakacak olursak Yunanlılar'ın MS. 2. yüzyılda Arnavut topraklarına Hıristiyan piskoposlar göndererek onları etkiledikleri görülmektedir. Fakat dağlık ve iç bölgelerdeki daha kapalı kabileler üzerinde etkili

³Bosna Dayanışman Grubu, Sancak ve Kosova Raporu, İstanbul, 1993, s.38.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kosova> (28.01.2007)

⁴Kosova'nın Nüfusu. Population Trends and Demographics.

<http://66.102.9.104/search?q=cache:flj109XvdZMJ:enrin.grida.no/htmls/kosovo/SoE/popullat.htm+population+in+kosovo&hl=tr&ct=clnk&cd=1&gl=tr> (02.01.2007)

⁵ Mustafa Selver, "Balkanlara Stratejik Yaklaşım ve Bosna," İstanbul: İQ Yayıncılık, 2003, s.121.

⁶ Neol Malcom, **Kosovo A Short History**, Prishtina Yayınları, Tirana 2001, s.210-224

⁷ Bkz: http://www.albanur.net/kosovo/religion_in_kosovo_kosova.html, (29.01.2007).

olamamışlardır. 9. yüzyılda Bizans döneminde misyonerler, Arnavutlar'a yönelik faaliyetlerini arttırmışlar ve neticede daha çok bugünkü Arnavutluk'un kuzeyinde kalan Arnavutlar, Roma Katolik Kilisesi'nin etkisiyle Katolikleşmiş, güneydekiler ise Ortodoks Bizans etkisiyle bu mezhebe girmişlerdir. Bundan sonra ise kuzey ve güney arasında kalan bölgede Ortodoks ve Katolik kiliselerinin arasında çatışma görülmüştür. Bu dönemde Arnavutlar'ın din ile olan ilişkilerine bakıldığında esnek bir yapı görülmektedir. Bunun en güzel kanıtı da o dönemlerden kalma ne yerleşik bir kilise örgüt yapısı ne de kendi dillerinde yazılmış bir İncil bulunmaması olarak gösterilebilir.

II. KOSOVA SORUNUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

A. II. Dünya Savaşına Kadar Kosova Sorunu

Kosova sorunu uluslararası gündeme 90'lı yıllarda taşınmış olsa da aslında sorunun temeli çok eskilere dayanmaktadır. Pek çok yazar sorunun kökenini 1389 yılında Kosova'nın Osmanlı hâkimiyetine girmesine kadar geriye götürmektedir. Sırp'lar ve Arnavutlar, Kosova'nın savunmasında beraber savaşmışlar ancak Arnavutlar'ın büyük çoğunluğu özellikle din birliği nedeniyle hâkimiyeti daha kolay kabullenirken, Sırp'lar tarih boyunca bu yenilgiyi hep canlı tutarak Kosova'yı milli bir sembol haline getirmişlerdir. İki tarafın temel iddiaları da bu toprakların kendi uluslarına ait olduğudur. Arnavutlar bunu bölgenin en eski yerlileri olan İliryalılar'dan olmalarına dayandırırken Sırp'lar ise bölgedeki eski manastırlar ve kiliselerin varlığını bölgedeki yerleşimlerinin kanıtı olarak göstermektedir.⁸

Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecine girmesine ve bu dönemde Balkanlar'daki devletlerin birer birer bağımsız olmasına kadar Kosova'da büyük bir sorun yaşanmamıştır. Sırbistan, 1878'de Osmanlı egemenliğinden çıktığı zaman Kosova, Osmanlı egemenliğinde kalmış, 1918 yılına kadar birkaç yıl arayla el

⁸Mustafa Türkeş ve İlhan Uzgel, "Bağlantısızlıkla Yalnızlığa: Yugoslavya'da Milleiyetçilik ve Dış Politika", **Türkiye'nin Komşuları**, İmge Kitabevi Yayımcılık, 2003, s.125.

değiştirmiş ve en sonunda Sırp Krallığı'nda kalmıştır. Kosovalı Arnavutlar, o tarihlerde bağımsızlık ve Büyük Arnavutluk'u oluşturma düşüncelerine sahip olmuşlar ve bölgede iki ulus arasındaki gerilim o dönemden sonra artarak devam etmiştir.⁹

Kosova sorununun başlangıcını, Balkan Savaşları'ı bitiminde nüfusun büyük bir bölümünü Arnavutlar'ın oluşturduğu bölgelerin yaklaşık yarısını kapsayan Kosova ve Makedonya'nın bazı bölümlerinin Çarlık Rusya, Fransa ve İngiltere tarafından desteklenen Sırp ordusunca ele geçirildiği döneme kadar geriye götürmek mümkündür. Savaşın sonunda oluşan bu sınırlar 1913 yılında Londra'da yapılan Elçiler Konferansı'nda onaylanmış ve 1919 yılında imzalanan Versailles Anlaşması'yla da uluslararası sınırlar olarak teyit edilmiştir. Arnavutluk'un sınırlarının da çizildiği bu dönemde etnik dağılımdan çok uluslararası dengeler gözetilmiştir.¹⁰

Bu dönemde Sırp idarecilerin, 1918 yılından itibaren "Eski Sırbistan" diye adlandırılan Kosova'nın demografik yapısını değiştirmek için çaba sarf ettikleri ve başlıca üç yöntem kullandıkları görülmektedir: Arnavutlar'ı, Arnavutluk'a ya da Türkiye'ye göç etmeye teşvik; Slav kolonizasyonu ve Arnavut asimilasyonu. Ancak bu yöntemlerle başarılı sonuçlar alınamamıştır. Arnavutların bir kısmı Arnavutluk ve Türkiye'ye göç etmişlerse de, göç beklenen boyutlarda olmamıştır.¹¹

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Balkanlar'da önce çokuluslu bir krallık oluşmuştur. 1 Aralık 1918'de Sırp, Sloven ve Hırvat Krallığı adı altında oluşturulan Yugoslavya, daha önce Avusturya-Macaristan yönetiminde olan Slovenya, Hırvatistan-Slovenya, Voyvodina, Dalmaçya ve Karadağ Krallığı ve bugünkü Makedonya ve Kosova topraklarını da içeren Sırbistan'ı kapsıyordu¹² ve yeni

⁹ Roland Dannreuther, "War in Kosovo: History Development and aftermath," **Kosovo Perceptions of War and its aftermath**, (Mary Buckley and Sally Cummings), Australian Publication, 2002, s.15.

¹⁰ Bkz: <http://www.uwe.ac.uk/search/results.shtml?words=kosovo> (18.01.2007)

¹¹ Hasan Ünay, "Balkanlarda Arnavut Meselesi ve Türkiye", **Avrasya Dosyası**, Sonbahar 1998, Cilt IV, s.45-46.

¹² Poulton Hugh, "Minorities and Boundaries in the Balkans". **The Changing Shape of the Balkans**, (F. W. Carter and H. T. Norris), London UCL Pres, 1996, s.5.

devletin yüzölçümü 248.000 Km2 ve nüfusu 1921’de yapılan ilk seçim sonuçlarına göre 12 milyonu.¹³

Bu devlet içerisinde bir araya gelen halklar birbiri hakkında çok az şey biliyorlardı, ekonomik durum karışıktı, sosyal gerginlikler yüksekti. Yugoslavya’nın oluşmasıyla, birbirinden farklı, çoğu zaman da birbirine karşıt olan altyapılar bir araya gelmiş oldu: örneğin yasal sistem pek çok alt parçalara ayrılmıştı, yeni devlet içinde tek bir para birimi kullanılmıyordu. Daha da önemlisi, çok farklı hükümet sistemleri ve kurumları bir araya getirilmişti. Yugoslavya’yı oluşturan halkların ve toprakların yüzyıllar boyunca farklı medeniyetlerin egemenliği altında kalmaları bu uluslarda derin etnik, kültürel ve ekonomik farklılıklar yaratmıştır.1929 yılında bu Krallık, Federal Yugoslavya adını almıştır.¹⁴ İkinci Dünya Savaşı’na kadar Yugoslavya çalkantılı da olsa bir devlet olarak varlığını sürdürebilmiş ve savaştan uzak durmuştur. Ancak II. Dünya Savaşı sırasında Yugoslavya; Almanya, İtalya, Bulgaristan ve Macaristan tarafından işgal edilmiştir. İşgal sırasında Hırvatlar’ın Ustaçe adı verilen askerleriyle Nazilere katılması, Sırp’ın ise Nazi egemenliğini reddetmesi üzerine ülke topraklarında çok kanlı bir mücadele yaşanmış, bunun sonucunda Sırp ulusunun neredeyse dörtte biri savaş sonunda yok olmuştur. Aynı dönemde Kosova da İtalya tarafından ilhak edilen Arnavutluk’un bir parçası olarak işgal edilmiştir.

Sırp tarihçisi ve daha sonra bakan olan Vaso Cubrilovic, 1937 yılında hükümete verdiği bir memorandumda Arnavut sorununun çözümü için Müslüman Arnavutların zorla göç ettirilmelerini önermiştir. Söz konusu memorandumda Cubrilovic, hükümetin Yugoslavya’nın kanlı Balkan toprakları üzerinde bulunduğunu unuttuğunu ve Kosova sorununu kolonizasyon gibi hızlı sonuç vermeyen, Batılı metotlarla çözmeye çalıştığını ve çözümün ise ancak Arnavutlar’ın kitleler halinde göç ettirilmeleriyle sağlanabileceğini öne sürmektedir. Ona göre, Müslüman din

¹³ Tim Judah, **The Serbs: History, Myth and Destruction of Yugoslavia**, Yale University Press, 1997, s. 106-111.

¹⁴ Jovan İlic, “The Balkan Geopolitical Knot and Serbian Question”, **The Serbian Question in The Balkans**, <http://www.rastko.org.yu/istorija/srbi-balkan/jilic-knot.html>, (23.01.2007).

adamları ve Arnavut ileri gelenleri para ya da tehditle göçe ikna edilmeli, başarılı olunamaması halinde ise polis terörüne başvurulmalıydı. Bu memorandum, 1991 yılında Yugoslavya bünyesinde çıkan savaş sırasında ve 1992'den sonra özellikle Bosna-Hersek'teki Müslümanlara karşı uygulanan "etnik temizleme" faaliyetlerinin daha 1930'larda Kosova Arnavutlar'ına karşı düşünülmüş olduğunu göstermektedir.¹⁵

İkinci Dünya Savaşı sırasında Yugoslav Komünist Partisi ile büyük ölçüde onun himaye ettiği Arnavutluk Komünist Partisi arasında Kosova'nın hangi ülkeye ait olacağı konusunda zaman zaman görüş ayrılıklarının çıktığı bilinmektedir. Savaş sonucunda Kosova 1945 yılında Yugoslav askeri idaresi altına girmiştir. 8–10 Temmuz 1945 tarihleri arasında Prizren'de toplanan Kosova ve Metohiya Ulusal Kurtuluş Komitesi'nin ikinci konferansında Kosova'da Sırbistan'a bağlı bir otonom bölge oluşturulmasına dair karar alınmıştır.¹⁶

B. Tito Döneminde Kosova Durumu

Yugoslav Partizan Kuvvetleri Tito önderliğinde mücadeleye başlayarak ülkenin büyük çoğunluğunu kontrol altına almıştır ve II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Yalta Konferansı'nda (1945) Tito Yugoslavya'nın lideri olarak tanınmıştır.¹⁷ Kosovalı Arnavutlar da savaş sırasında Tito kuvvetleri yönetiminde örgütlenmiş ve savaş sonrasında Arnavutluk'a bağlı olmayı ümit etmişlerdi. Ancak durum onların beklentisine uygun olmamış ve Kosova Tito'nun kurduğu yeni Yugoslavya'da Sırp Cumhuriyeti'nin bir bölgesi olarak yer almıştır.¹⁸

¹⁵ Vaso Cubrilovic, "The Expulsion of the Albanians Memorandum, 1937"
http://www.albanianhistory.net/texts/AH1937_1.html (27.01.2007)

¹⁶ US Department of State, "Erasing History: Ethnic Cleansing in Kosova," **Washington, DC**, May 1999, s.23–26.

¹⁷ Peter Radan, **The National question and İntenal Administrative Borders in Yugoslavia**, The Break up of Yugoslavia and İnternational Law, New York 2002, s.144.

¹⁸ Enver Hasani, **Dissolution of Yugoslavia and the case of Kosova**, Political and Legal Aspects AİS: Tirane, 2000, s.53.

Josip Broz, Tito 7 Mayıs 1892 tarihinde Zagreb yakınlarındaki Zagorje bölgesinin Kumroveç köyünde doğdu. Hırvat kökenli bir ailenin çocuğuydu. Çok başarılı bir okul yaşantısı olmadı. Gençlik çağında, köyünden ayrılarak garson olmak için şehre geldi. Çeşitli işlerde çalıştı. Tamircilik ve elektrikçilik yaptı. Avusturya-Macaristan ordusuna katılmaya karar verdi. Çalışkanlığı ve karizmatik çizgisi

Yugoslavya, II. Dünya Savaşı'ndan sefaletten bitkin düşmüş bir ülke olarak çıkmıştı. Ekonomik olarak çok kötü durumdaydı ve toplumun büyük bir kesimi geçimini tarımdan sağlamaktaydı. Yeni Yugoslavya Cumhuriyeti savaşın sonrasında Tito önderliğinde ciddi bir kalkınma planını uygulamaya başladı.

1946 yılında Yugoslav ulusları Tito liderliğinde, Federal Yugoslavya Halk Cumhuriyeti adı altında, Makedonya, Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Karadağ ve Bosna Hersek Cumhuriyetleri'ni tanıyan bir anayasa kabul etmişlerdir. Kosova ve Voyvodina ise aynı anayasa ile Sırbistan Cumhuriyeti'ne bağlı bölgeler olarak tanınmışlardır. Bu anayasa Yugoslav halkının kabul etmiş olduğu dinleri tanımış ve tüm bölgelerdeki azınlıklara gerek etnik gerekse dini olarak çeşitli güvenceler vermiştir.¹⁹

Yugoslavya bu dönemde, sosyalist olmasına karşın bölgenin özelliklerini de göz önüne alarak kendine özgü bir yönetim ve ekonomi rejimi benimsemiş, kendi ayakları üzerinde durmayı başarabilen bir ülke haline gelmiştir. Yugoslavya'nın en önemli özelliği Soğuk Savaş döneminde hem Batı Bloku hem de Doğu Bloku ile ilişkilerini koruyabilmesi olmuştur. Yugoslavya, Bağlantısızlar adı verilen uluslararası hareketin başını çekmiş ve iki bloktan da ayrı bir politika sürdürmeyi başarabilmiştir. Bu sayede, pek çok ülkenin aksine o dönemde çok yaygın olan gerek ekonomik gerekse politik dış baskılardan korunabilmiştir. Ancak 1960'lara gelindiğinde sistemde tıkanmalar yaşanmış, ülkenin ekonomi sisteminde bozulmalar ve bununla beraber de ülkede çeşitli hareketlenmeler ve reform talepleri başlamıştır.

Tito'nun kurmuş olduğu Yugoslavya Cumhuriyeti, 6 cumhuriyet ve 2 özerk bölgeyi içermekteydi. Böyle bir yapının olmasını eleştirenler, bu yapıyı iki büyük imparatorluğun (Osmanlı ve Avusturya-Macaristan) kalıntılarından doğmuş bir

sayesinde ordu içerisinde subaylığa kadar yükseldi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Tito adını Josip Broz, savaştan ordunun Mareşal unvalı komutanı, kahraman, Komünist parti Genel Sekreter, halk kurtuluş hareketinin lideri ve ikinci Yugoslavya'nın babası olarak çıktı.3 1948 yılında Stalin'e karşı koyup bu mücadeleden yeniliği almadan çıkacak kadar da cesur ve zekiydi Tito nasıl Bilirsiniz'' <http://www.ilrf.ankara.edu.tr/akildeferi/bolum.php> .(13.02.2007)

¹⁹ Radan, s.147

romantik serüvencilik olarak adlandırmışlardır. Eski Yugoslav Cumhuriyeti'ni savunanlar ise, etnik çeşitliliğe sahip, bütünleşmiş, mükemmel bir toplum modeli olarak bu yapıya övgüler yağdırıyorlardı. Diller, kültürler, gelenekler ve tarihler bileşimi olarak Osmanlı İmparatorluğu'na benzeyen bu yapı, hükümet, anayasa ve yasal sistem sayesinde değil, Tito'nun şahsında oluşan bir mozaikte ve Yugoslavya'ya özgü görülen bir sosyalizm formu sayesinde bir arada tutuluyordu. Tito, hem gücün hem de birliğin sembolüydü. Yugoslav sosyalizminin, kapitalist Batı ile Stalinci Doğu arasında bir denge kurma yeteneğine sahip özgün bir yapısı mevcuttu. İki blok arasındaki dengeyi Tito o kadar iyi kurmuştu ki, bu denge sayesinde tüm Yugoslavya genelinde zenginlik ve refah kısa sürede inanılmayacak boyutta artış göstermişti.²⁰

Yugoslavya'nın refahı ve gelişmişliğinin yanı sıra, karmaşık ve kırılabilir bir yapısı da mevcuttu. Yugoslav Cumhuriyeti çok farklı ulusal parçacıkların ve farklı dinlerin bir toplamıydı.²¹ Sayımlarda Yugoslav nüfusu kaydedilirken iki kategori kullanılmıştı: Yurttaşlık (Yugoslavlık) ve uyruk. Her Yugoslav'ın çift kimliği vardı: Yugoslav ve Sırp, Yugoslav ve Hırvat, Yugoslav ve Arnavut gibi. Ama önce Sırp sonra Yugoslav olmak mümkün değildi. Sadece, kimliklerini bilhassa farklı kriterlere göre tanımlayan milliyetçiler ve aydınlar bu sistemi tutarsız bulmuş ve sonradan ulusal kimlik olarak bilinecek bir zemin Tito tarafından hazırlanmıştı.²²

Tito döneminde Yugoslav Cumhuriyetleri'nin federasyonun birer kurucu unsuru olmak dışında önemi yoktu. Ama yine de bu cumhuriyetlerin tamamına devlet deniliyordu. Her devlet yapısı içerisindeki hakim etnik kimlik, gizli kapaklı diğer etnik unsurlara yönelik tarihsel düşmanlıklarını muhafaza ediyordu. Federal düzeyde her cumhuriyet kendi çıkarını savunuyordu, federal yapı içerisinde kendi devletinden olabildiğince az verip diğer devletlerden olabildiğince çok almaya çalışıyorlardı. Harcamalar önce federal hazineden yapılırdı, sonradan da yerine konması gerekirdi. Fakat federal kaynaklar kullanılarak gerçekleştirilen projelerin

²⁰ Bkz. <http://sancak.ihh.org.tr/dinamikler/tarihselsurec/yugoslavya.html> (12.03.3007)

²¹ Ahmet Savutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, s.315-316

²² Vidosav Stevanpviç, **Halkın Tiranı Miloşoviç**, Çev. Hasan Yüksel, Kapı Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 89.

tamamı, geri dönüşü olmayan bir hibe yardımına dönüşmüştü. Bu yapı içerisinde, kaynakların dengeli dağıtılmadığını düşünen kurucu devletler arasındaki huzursuzluk her geçen gün artarak devam etmiştir. Sonuçta ortaya çıkan karmaşa, gelişmiş ve azgelişmiş cumhuriyetler arasında derin bir uçurum yaratmıştır. Ülkenin kuzeybatısı: Slovenya ve Hırvatistan, geri kalmış güneye; Bosna, Karadağ, Kosova, güney Sırbistan ve Makedonya'ya oranla hızla gelişmişti. Parti bu kutuplaşma sorununu çözmek için bir demokratik merkezîyetçilik siyaseti uygulamaya başladı. Böylece daha gelişmiş cumhuriyetler üretim fazlalarını az gelişmiş devletlerin fonlarına devretmeye başladı. Fakat bu kez, Yugoslavya'daki tüm belediyeler, topluluklar, bölgeler ve eyaletler rakamsal göstergeler ile oynayarak, kendilerinin de azgelişmiş olduğunu kanıtlamaya çalıştı. Veren taraftakiler, ceplerinden çıkan paranın asla geri dönmeyecek olması nedeniyle, bu uygulama karşısında anlaşılabilir bir öfkeye kapıldı. Az gelişmiş olan devletleri, geliştirme amacıyla alınan bu para, açgözlü yerel kadroların ortaya çıkardığı devasa projeler tarafından yutuldu. Bu durum en çok, yüksek nüfuslu ve ekonomik verileri kötü olan Kosova'da belirgindi. Gelen paralarla Priştine'de devasa bir kütüphane, üniversite binaları, modern bir hastane, bir kültür merkezi, çeşitli siyasal kurumlara tahsis edilmiş binalar ve liderler için lüks konutlar inşa edildi.²³

C. 1974 Anayasasına göre Kosova'nın Statüsü

Yugoslavya halklarını bir arada tutan en önemli unsur, Tito efsanesinin gücüydü. Tito uyruk sorununa çözüm bulmak amacı ile 1974 Anayasası kapsamında ülke genelinde tüm halklara daha fazla özgürlükler verdi. Yeni anayasa, devlet birliği ve uyruk çeşitliği arasında uzlaşma sağlamaya çalışırken, istemeyerek de olsa yeni problemlere yol açtı. Her cumhuriyetin kendi merkez komitesi, hem kendi birliğinin koruyucusu hem de nihai tasfiyesinin garantörüydü. Her cumhuriyet tek bir lidere, tek bir orduya, tek bir polis gücüne, tek bir diplomatik yapıya ve tek bir ideolojiye sahipti fakat her birinin hedefleri farklıydı. Bununla beraber, yeni anayasa aleyhinde konuşup hapse girmeyi sistem karşıtları bile göze alamamıştır. Aslında 1974

²³ The Former Yugoslavia, From World War I to the Splintering of The Country.
<http://www.infoplease.com/spot/yugotimeline1.html> (10.02.2007)

Anayasası birçok özgürlükler tanınması açısından daha sonra Sırlar tarafından çok fazla eleştirilecek ve Yugoslavya'nın çöküşünü hazırlayan neden olarak bile görülecektir.²⁴

Reform taleplerine karşılık 1963 yılında yeni bir anayasa kabul edilmiş ve bu anayasada gerek ekonomik gerekse siyasi bir serbestleştirmeye gidilmiştir. Yeni anayasa, cumhuriyetlere federal hükümetten bağımsız hareket edebilme hakkı tanımış, ardından 1974 yılında yapılan değişiklikler ile de bu durum pekiştirilmiştir. Aynı yıllarda Kosova'da yaşayan Arnavutlar arasında da hareketlilikler başlamış ve bağımsızlık talepleri gündeme gelmiş, bu nedenle 1974 yılında yapılan bu değişikliklerle Kosova'nın da özerklik yetkileri arttırılmıştır. Bölgeye tanınan bu yetkilerle birlikte Kosovalılar artık Konfederasyon'un organlarında dolaysız olarak temsil edilme ve böylece federasyonda Sırp yetkililerini aralarından seçme şansına sahip olmuşlar, başka bir deyişle resmi olarak olmasa da nerdeyse diğer altı cumhuriyet ile aynı konuma gelmişlerdir.²⁵

Kosovalı Arnavutlar'ın büyük bir kısmı bu anayasa değişikliğini tatmin edici bulmakla beraber, radikal milliyetçi olan belli bir kesim, bağımsızlık taleplerinden vazgeçmemişlerdir. Kosovalı Sırlar için ise durum çok farklı olmuştur, zaten bölgedeki nüfus ciddi şekilde dengesizdir ve özerklikle beraber artık iktidar da büyük oranda Arnavutlar'ın eline geçmiştir. Arnavutlar artık kendi dillerinde eğitim hakkına, kendi kolluk sistemlerine, anayasalarına ve iktisadi kurumlarına sahip olmuşlardır.²⁶ Yüzyıllardır bölgenin hâkimiyeti üzerine anlaşmazlık yaşanması nedeniyle, Sırlar bu durumu endişe verici bulmuşlardır. Nitekim Arnavutlar o dönemde Sırlar'a çeşitli ayrımcılıklar uygulamaya başlamışlar ve bunun sonucunda pek çok Sırp çareyi bölgeden ayrılmakta bulmuştur.²⁷

²⁴ H. Bülent Olcay, "Kosova nereden Nereye?", **Avrasya Etütleri**, sayı 17, ilkbahar-yaz 2000, s.15.

²⁵ Paul Lendval and Lis Parcell, "Yugoslavia Without the Yugoslavs: Roots of the Crisis" **International Affairs**, April 1991, s.6.

²⁶ Julie Mmertus, "Kosovo: How Myths and Truths Started a War".
<http://www.ucpress.edu/books/pages/8454/8454.ch01.html> (16.02.2007)

²⁷ Sabrina Ramet, "The kingdom of God or the Kingdom of Ends: Kosovo in Serbian Perception", **Kosovo: Perception of War and its Aftermath** ,(Mary BUCKLEYand Sally CUMMINGS), Australian Publication, 2002, s. 30.

Kosova'daki ayrımcılık hareketlerinin zamanla artmasında ekonominin giderek kötüleşmesinin de etkisi çok büyüktür. Her ne kadar federal hükümet gelişmemiş bölgeler için kalkınma fonları oluşturmuş olsa da bu fonlar bölgenin endüstriyel üretimini çeşitlendirerek, vatandaşlara yeni iş sahaları yaratmaktan ziyade bürokraside harcanmış veya ağır sanayi devlerine ayrılmıştır. Federal hükümetle kuvvetli bağlantıları olan iş adamları ve bürokratlar bu maddi kaynaklardan yararlanabiliyorlarken halkın yaşam kalitesinde belirgin bir artış gerçekleşmemiştir. Bu süreçte diğer devletlerdeki yaşam şartları geliştikçe Kosova ile federasyon arasındaki gelişmişlik düzeyi farkı da gittikçe artmıştır.²⁸

Bölgesel farklılıklar, aslında, ekonomik, politik, sosyal, kültürel ve tarihi pek çok faktörden kaynaklanmıştır. Faktörlerin bu denli çeşitli olması eşitsizlik sorununu çözmeyi daha da zorlaştırmıştır. Zamanla, Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan gibi gelişmiş bölgelerle Kosova gibi az gelişmiş bölgeler arasındaki fark da artmaya devam etmiştir. 1974 yılında bu fark yarı yarıya iken 1980'lere gelindiğinde Bosna, Makedonya gibi az gelişmiş bölgeler de ilerleme sağlamaya başlamıştır. Kosova ise diğer bölgelerin büyüme hızlarının ancak dörtte biri kadar hızla gelişmiştir.²⁹

Federal hükümetin temsilcileri ve ekonomistleri bölgesel farklılıkların özellikle bölgelerarası kültürel ve tarihi farklılıklardan oluştuğunu bu nedenle yapabildikleri her şeyi yapmalarına rağmen bu farkları kapatılmak için daha fazla zamana ihtiyaç duyulduğunu söylemişlerdir. Ancak halk bu konuda sabırsız davranmış ve bu ekonomik güçlükleri belli bir nedene bağlama eğilimi göstermişlerdir. Arnavutlar bu konuda ekonomik planların zayıf olduğu ve bölgeyi dışladıkları gerekçesiyle hükümeti sorumlu tutmuş, Sırlar ise 1970'lerden itibaren bölgede etkinliği artan Arnavut bürokratların yetersizliğini göstermiş ve hızla çoğalan Arnavut nüfusu suçlamıştır. Kosova bütün bu yıllar boyunca diğer bölgelere

²⁸ Milica Bookman, "Economic Aspects of Yugoslavia's Disintegration," (Raju THOMAS), **Yugoslavia Unraveled**, USA, 2003, s. 130.

²⁹ Nesrin Kenar, **Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu**, Palme Yayıncılık, Ankara, 2005, s.130–135.

hammadde satarak endüstrisi gelişmiş ülkelerden mal almış, bu nedenle dışa bağımlı bir bölge olarak kalmıştır.³⁰

D. Tito Sonrası Kosova Sorunu

1981 yılında Yugoslav lider Tito'nun ölümüyle birlikte ülkede yıllar boyu devam eden ekonomik sıkıntılar, etnik ve dinsel çeşitlilik nedeniyle çok hassas olan denge sarsılmaya başlamış ve ülkede huzursuzluklar çıkmıştır. Kosova da bu durumdan en çok etkilenen bölgelerden biri olmuştur.³¹

İlk olaylar 1981 yılında Priştina Üniversitesi'nde bir üniversite eylemi ile patlak vermiştir. Eylemin amacının aslında üniversite yemekhanesindeki yemekleri ve yurtlardaki yaşam koşullarını protesto etmek olmasına rağmen iki gün içinde eylemler büyümeye ve amaçlar değişmeye başlamıştır. Yalnızca bir öğrenci eylemi olarak başlayan hareket, hükümet politikalarını da hedef almaya, pek çok Arnavut vatandaşı da yanına çekmeye başlamış ve sloganlar sonunda Kosova'ya bağımsızlık taleplerine dönüşmüştür. Bu olayların sona ermesinden iki hafta sonra 25 Martta Prizren'de, 26 Martta ise Priştina'da eylemler daha büyük ve güçlü şekilde yeniden başlamış ancak bu gösterilerde öncekinden farklı olarak şiddet eylemleri de yaşanmıştır.³²

Nisan ayının başlarına geldiği zaman eylemler artık öğrenci eylemi niteliğini kaybetmiştir. Altı şehre yayılan olaylar toplumun her kesiminden Arnavut'u, öğretmenleri, madencileri, memurları işçileri bir araya getiren bir isyan halini almaya başlamıştır. Gösteriler sırasında göstericiler ve polis arasında çatışmalar yaşanmış, bunun üzerine gösterilerin üçüncü günü Federal Hükümet bölgede olağanüstü hal ilan etmiştir. Ertesi gün şehre tanklarla ve helikopterlerle

³⁰ Julie A. Mertus, "Kosovo & Yugoslavia" **Law In Crisis**, s. 154.

³¹ Radan, s. 154.

³² Diana Johnstone, "Fools Crusade Yugoslavia, Nato And Western Delusions", **New York, Monthly Review Pres**, 2002, s.213.

müdahale edilmiştir. Gösteriler kanlı bir şekilde bastırılmış, 2000 Arnavut gözaltına alınmış resmi rakamlara göre 10 gösterici ve bir polis memuru ölmüştür.³³

Bu gösteriler sonrasında uygulanan sistem Kosovalılar tarafından hükümetin bölgeye yaptığı bir askeri müdahale olarak algılanmış ve protesto eylemlerinin bu şekilde bastırılması Arnavutlar'ın Sırp Hükümeti'ne olan tavırlarını daha da sertleştirmiştir. Aynı zamanda bölgede yaşayan diğer etnik gruplar olaylardan sonra can güvenliklerinin tehlikede olduğuna inanmaya başlamışlardır. Sonuç olarak Kosova'da yıllar boyu baskı ile de olsa varlığını sürdürebilmiş olan hassas denge bir daha kurulamamış ve bölgede gittikçe artan bir huzursuzluk ortaya çıkmıştır.

Kosova'da işsizlik seksenli yılların ortalarında Yugoslavya'nın diğer bölgelerine göre yaklaşık üç kat daha fazlaydı. Enflasyonun her geçen yıl arttığı ve iş bulmanın bir imtiyaz olduğu ülke ortamında, nüfusunun %90'ından fazlası Arnavut olan Kosova'da etnik gerginlikler hızla tırmanmaya başlamıştır. 1981 gösterilerinde daha öncekilerden farklı olarak Arnavutlar'ın bazı sosyal haklar talep ettikleri görülmektedir. Kosova'nın cumhuriyet yapılması taleplerinin yanı sıra bu vilayetin Arnavutluk'la birleşmesini savunanlar da olmuştur.

1981 olaylarında Priştina Üniversitesi'nin ön planda olması bir tesadüf değildir. 1970 yılında kurulan bu üniversite kısa zamanda Arnavut milliyetçiliğinin merkezi haline gelmiştir. Priştina Üniversitesi'nin mezunları, özellikle Albanistik (Arnavut dili) eğitimi alanlar, gerek Kosova'da gerekse ülkenin diğer bölgelerinde iş bulmakta büyük zorluklarla karşılaşmışlardır. Bu durumun değişmemesi ve ekonomik zorlukların her geçen yıl artması öğrencileri radikal bir siyasi çözüm aramaya yönlendirmiştir. Ancak Priştina Üniversitesi yemekhanesinde başlayan ve yayılarak iki yüz elli kişinin yaralanmasına, dokuz kişinin ölümüne yol açan olaylar, alınan sert polisiye tedbirlerle bastırılmıştır.³⁴

³³ L. Doğan Tiliç, **Milliyetçiliğin Pençesindeki Kartal**: Kosova, Ankara, Ümit Yayıncılık, s.97.

³⁴ Alex Dragnich and Slavko Todorovich, "Kosovo in the New Yugoslavia"
<http://www.srpska-mreza.com/bookstore/kosovo/kosovo8.htm> (11.03.2007)

Tito sonrası dönem genellikle Yugoslavya'nın dağılma sürecinin başladığı dönem olarak kabul edilmektedir. Yugoslavya'yı parçalanmaya götüren süreç Tito'nun konumunun sorgulanır hale geldiği Tito döneminin son on yılında başlamakla beraber, Tito'nun ölümünün ardından yoğunlaşmıştır.

Yugoslavya, bu yönde çaba gösterilmesine rağmen hiçbir zaman bir erime potası olamamıştı ve bir uluslar topluluğuydu. SFRY'nin yapısında yapılan düzenlemeler ile bir dereceye kadar işbirliği sağlanmasına rağmen, sık sık ve gittikçe artan bir şekilde bölgesel ve ulusal çıkarlar daha üstün geliyordu.³⁵

Tito döneminin son yıllarında Yugoslavya'da ve yurtdışında, Tito'nun ölümünün ardından, Titoizmin, kurucusu olmadan da işlevini sürdürüp sürdüremeyeceği ve bu konudaki dönüşümün güçlükleri tartışılıyordu.

Batılı ülkeler Yugoslavya'nın geleceğinde yatan tehlikelere ve gerçekleşmesi muhtemel olasılıklara odaklanmıştı. Burada yatan kaygı, Tito'nun güçlü irade ve karizmasıyla bütünlüğünü koruyan SFRY'nin bundan sonra da iç ve dış baskılara karşı koyup koyamayacağı idi. İç baskılar, Yugoslavya'nın farklı ulusal kompozisyonu, egemen gruplar olan Sırp ve Hırvatlar arasında çok eskiden beri var olan şiddetli anlaşmazlık ve hızla artan Arnavut azınlığın taleplerinin oluşturduğu problemlerdi. Dış baskılar ise değişmeyen bir şekilde, 1948'den beri, Yugoslavya'nın siyasi ayrılığını ve bağlantısızlığını tolere eden fakat gerçekte bunu hiçbir zaman kabul etmeyen SSCB tarafından geliyordu. Tito sonrası Yugoslavya'sına olası bir Sovyet müdahalesi varsayımı, 1976 ABD Başkanlık seçim kampanyasına da konu olmuştur. ABD Başkanı Jimmy Carter, ABD'nin güvenliği doğrudan tehdit edilmediği sürece Yugoslavya üzerine savaşa gitmeyeceklerini ve SSCB'nin kendi bloğu dışında bir ülkeye silahlı müdahaleye girişerek detantın yıkılması riskini göze alamayacağı görüşünün hakim olması nedeniyle SSCB'nin Yugoslavya'ya müdahalesinin ABD'nin güvenliğini tehdit edeceğine inanmadığını söylemiştir.³⁶

³⁵ Bkz: <http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/zgodovin/wwwrepe/20th/titoism.pdf> (13.03.2007).

³⁶ Borowiec Andrew, "Yugoslavia After Tito", USA, Praeger publishers, 1977, s.2-3.

ABD, İngiltere ve diğer Batılı ülkeler, Komünist Parti'nin üstünlüğünü içeren bir şekilde Titoizmin devamından yanaydılar. Bunun temel nedeni, sadece Komünist Parti'nin Yugoslavya'yı bütün olarak koruyacağını ve SSCB egemenliğine karşı şekilde Yugoslavya'nın dünyadaki rolünü devam ettireceğinin düşünülmesiydi. Bağlantısız ve siyasal olarak Yugoslavya, "detante" sisteminin hakim olduğu Avrupa ve dünya şartlarında var olmanın devamı için gerekiyordu. Yugoslavya iç sisteminde meydana gelecek temel bir değişim, ülkenin dış dengelerinde büyük bir değişikliğe yol açabilirdi. Bu durumda büyük sorun, Yugoslavya'nın bağlantısızlığını devam ettirip ettirmeyeceği ve yeni Yugoslav yönetiminin, Avrupa güvenliği kavramını tehdit edebilecek olan SSCB'ye karşı dayanıklı bir yönü benimseyip benimsemeyeceği idi.³⁷

Bütün tartışmaların ardından Tito'nun ölümü SFRY'de duygusal olarak uzun sürmeyecek fakat siyasal bağlamda uzun süre etkisini gösterecek bir şok yaratmıştı. Tito'nun başkanlığından beri sembolik bir makam olan Kolektif Federal Başkanlık, Yugoslavya'nın egemenliğinin ve Yugoslav silahlı kuvvetleri olan JNA'nın Başkomutanlığı'nın temsilcisi olarak işlev görmeye başlamıştır. Tito'nun ölümünden sonra; Federal Başkan olarak Makedonya temsilcisi seçilmiştir. Federal Başkanlık görevinin her yıl 16 Mayıs'ta cumhuriyete devredilmesi öngörülmüştü.³⁸

Tito'nun ölümünden sonra siyasal amaç, "Tito'dan sonra Tito" şeklinde sloganlaşmıştı. Bütün çabalar her şeyin kontrol altında olduğunu gösteriyordu ve halk normal olarak yaşamaya ve çalışmaya devam edilmesinden yanaydı. Yugoslavya'nın yeni lideri, Tito'nun otoritesinin yardımıyla, Tito'nun çizdiği yolda devam etmeyi düşünüyordu. Bununla beraber, Tito'nun ölümünün ardından yaklaşık on yıl sürecek olan siyasal tartışma dönemi başlamıştır. 1980-87 döneminde parti içerisinde tartışmalar, 1987-1989 döneminde de eski Komünist Parti taraftarları ile Slovenya, BiH, Hırvatistan ve Makedonya'daki komünist partiler arasında ülkenin

³⁷ Kenar, s.110

³⁸ Crnabrnja, Mihailo, **The Yugoslav Drama**, Second Edition. London, New York:I.B. Tauris Publishers.1996, s.81-82.

geleceğine yönelik tartışmalar meydana gelmiştir. Yugoslav Komünistler Birliği (LCY), Tito'nun siyasal doktrininin değişikliğe ihtiyacı olduğunun farkındaydı.³⁹

Bu tartışmaların Tito'nun ölümünün ardından yoğunlaşmasının nedeni, karizmatik bir kişiliğe sahip olan ve aynı zamanda LCY'nin Başkanı ve JNA'nın Başkomutanı olan Tito'nun, SFRY'yi bir arada tutan en önemli bileştirici faktör olmasaydı. Halkın çoğunluğu tarafından da paylaşılan diğer faktörler ise, Yugoslavya'nın Sovyet egemenliği altına gireceği korkusu, Tito yönetimi boyunca halkın refah düzeyinin artması ve bunun halkta iyimser ve ümit verici bir ruh hali yaratmasıdır.

Ayrıca dış faktörlerin de etkisi önemlidir. Yugoslav halklarının isteyip istememesine bakmaksızın, Batılı ülkeler Yugoslavya'nın varlığını istemişti. Çünkü, Batının gözünde Yugoslavya'nın varlığı, özellikle Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin kendilerini tehdit etmesini engelleyecekti. Bu nedenle Batılı ülkeler Yugoslavya'nın SSCB'nin etki alanına girmemesi için Yugoslavya'ya maddi yardımda bulunmuşlardı. SSCB ise Yugoslavya'nın hala komünist bir ülke olmasından memnundu.

Dolayısıyla Yugoslavya'yı bir arada tutan faktörlerin, özellikle de SFRY'nin devamının en önemli unsuru olan Tito'nun ölümünden sonra, dönüşüme uğraması veya ortadan kalkması nedeniyle Güney Slav halklarının daha fazla bir arada yaşamasının nedenleri de ortadan kalkmıştır.⁴⁰

Bu nedenle Tito sonrası dönemde, üzerinde tartışmaların yoğunlaştığı, SFRY'nin dağılma sürecini başlatan ve nihayet dağılmasına yol açan faktörler; ekonomik nedenler, federal devlet yapısı, uluslararası gelişmeler ve milliyetçilik, SFRY'nin dağılmasına neden olan bu unsurlar aynı zamanda devamını da sağlayan unsurlardı. Bu faktörler, eski Yugoslavya'yı oluşturan bütün cumhuriyetleri etkileyen

³⁹ Sabrina Petra Ramet, **The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to Ethnic War**, 2 edition. Boulder -Colorado: Westview Pres.1996, s.7-8.

⁴⁰ Kenar, s.111.

genel unsurlardır. Bununla beraber, her cumhuriyetin ve özerk bölgenin, eski Yugoslavya'yı ve diğer Cumhuriyetlerle bir arada yaşamayı reddetmesini destekleyen, kendine özgü nedenleri de vardır. Bu nedenlerden dolayı Yugoslavya ayrılma sürecine girmiştir.

1981 yılındaki gösterilerden sonra Kosova'da olağanüstü hal ilan edildi ve Arnavut halka karşı yoğun baskılar uygulanmıştır. Ancak alınan polisiye önlemler ve baskıcı yöntemler beklenen sonucu vermemiş ve Kosova sorunu her geçen yıl önemini arttırarak Balkanlar'ın en ciddi sorunu olma niteliğini kazanmıştır. Sırp lider Slobodan Milošević'in 1984'ten itibaren Sırbistan Komünist Partisi içinde hızlı yükselişi ile Kosova sorunu özellikle 1986'nın ardından bu siyasetçi tarafından kendi kariyeri için kullanılmaya başlanmıştır. Milošević, büyük ölçüde Kosova sorununu kışkırtarak önce Sırbistan Komünist Partisi liderliğini ele geçirmiş daha sonra da Sırbistan Devlet Başkanı olmuştur.⁴¹

1986 yılında önde gelen Sırp kurumlarından Sırp Bilim ve Sanatlar Akademisi tarafından siyasi içerikli bir memorandum yayınlanmıştır. Bu memorandumla ilk kez Sosyalist Yugoslavya döneminde Sırbistan'a karşı izlenen politika açıkça eleştirilmiştir. Kosova sorununun Sırp ulusunun en önemli ulusal sorunu olduğu ileri sürülen memorandumda, Kosova'daki 1981 olaylarına topyekûn ve açık bir savaş ilanı gözüyle bakılmaktaydı. Net bir şekilde dile getirmemiş olmasına rağmen Milošević'in söz konusu memorandumu kendi siyasi faaliyetleri için adeta bir program olarak kabul ettiği ve iktidarda kalabilmek amacıyla Sırp milliyetçiliğini tahrik ettiği görülmekteydi.⁴²

1987 yılında Belgrat'ta yapmış olduğu bir konuşmada Milošević, otonom vilayetler olan Voyvodina ve Kosova'yı kastederek Sırbistan'da idari bir birliğe gidilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Aynı yıl Kosova'da gerçekleştirdiği konuşmada ise, Sırp göstericileri tartaklayan Arnavut polisini "bu insanları kimse dövemez" ifadesini

⁴¹ Dejan Anastasijevic, "How Milosevic Won the War", **Institute for war and Peace Reporting**, May 1999,

<http://www.mediamonitors.net/mosaddeq33.html>, (15.04.2007).

⁴² Lenard J. Cohen, The Politics of Despair: "Radical Nationalism and Regime Crisis in Serbia", **Simon Fraser University British Columbia**, 1999, s.8-13.

kullanarak uyarmış ve takip edeceği Kosova politikasını açıkça ilan etmiştir. Ekim 1987'de yapılan Sırbistan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin sekizinci toplantısında Miloşeviç partinin tek hâkimi haline gelmiş ve izlediği istihdam politikasıyla basını kontrol altına almıştır.⁴³

1988 yılı içinde Sırbistan'ın değişik bölgelerinde "gerçek mitingleri" adı verilen ve Kosova'daki Sırp ve Karadağlılara yapılan baskıyı anlatmayı amaçlayan mitingler düzenlenmiştir. Bazı münferit olaylar abartılmış ve siyasi malzeme haline getirilmiştir. Kosova'da yaşayan Slavların değil, aksine Arnavutlar'ın Sırbistan Cumhuriyeti içinde azınlık oldukları vurgulanmıştır. Bu mitingler sonucunda Miloşeviç'in siyasi popülaritesinin hızla yükseldiği görülmektedir.⁴⁴

Sırbistan'ın idari birliğini sağlama çabalarının ilk aşaması olarak düzenlenen mitingler sonucunda otonom vilayet Voyvodina'nın idari yönetimi istifa ettirilmiş ve yerine Miloşeviç'e sadık bir yönetimin gelmesi sağlanmıştır. Aynı gelişmelerin Kosova'da da gerçekleşebileceğinden çekinen Arnavutlar gösteriler düzenleyerek Kosova'nın otonomisini savunmuş ve kendi yönetimlerine destek vermişlerdir. Bu arada tekrar cumhuriyet talepleri dile getirilmiştir. Voyvodina'da uyguladığı taktikten farklı olarak Miloşeviç bu kez ayrılıkçı Arnavutlar'a karşı Yugoslavya'nın birliğini koruma bahanesiyle, Kosova'ya Sırp askerleri ve polisini göndererek bu bölgeyi fiilen işgal etmiştir.

2 Temmuz 1990 tarihinde yüz seksen üç sandalyeli Kosova meclisinin yüz yirmi üç Arnavut üyesinden yüz on dördünün katılımıyla Kosova'nın, Yugoslavya'daki diğer cumhuriyetlerle eşit bir statüye sahip olduğu ilan edilmiştir. Ancak bu tarihten üç gün sonra Sırbistan, Kosova meclisini ve hükümetini feshederek, 1946 yılından bu yana ilk kez Kosova'nın idaresini kendi eline almıştır. Sırbistan'ın sertleşen tutumuna karşılık olarak feshedilen meclisin yüz on bir üyesi ve otuz civarında Arnavut siyasetçisi ve entelektüeli bir araya gelerek "Kacanicka

⁴³ 1987 yılında Miloşeviç'in bir konuşması:

<http://www.ksg.harvard.edu/kokkalis/papers/KokkalisWP01.PDF> (13/03/2007)

⁴⁴ Paul Lendvai and Lis Parcell, "Yugoslavia Without the Yugoslavs: Roots of the Crisis," *International Affairs*, April 1991, s. 36-40.

Anayasası"nı ilan etmişlerdir. Sırbistan tarafından illegal olarak nitelenen bu anayasa Kosova'yı yedinci cumhuriyet olarak deklare etmekte ve Sırbistan'dan bağımsızlığını vurgulamaktaydı. Ancak üç hafta sonra, 28 Eylül 1990'da, ilan edilen yeni Sırp anayasası Kosova'nın otonomisini kaldırmıştır. 22 Kasım 1990'da Arnavut siyasilere 9 Aralık tarihinde Sırbistan'da yapılacak seçimleri boykot çağrısı yapmışlar ve oldukça başarılı olmuşlardır.⁴⁵

Eylül 1990 tarihinde merkezi Zagreb'de olan "Kosova Cumhuriyeti Meclisi" oluşturulmuştur. Eylül 1991'de ise sürgündeki "Kosova Cumhuriyeti Meclisi" gizlice Priştine'de toplanarak, Kosova'nın öteki Yugoslav cumhuriyetleriyle ittifak yapma hakkına sahip bağımsız bir cumhuriyet olduğu kararını almıştır. Meclis ayrıca bu konuda 26–30 Eylül tarihleri arasında bir referandum yapılmasını kararlaştırmıştır. Aynı toplantıda İljaz Ramajli ittifakla meclis başkanlığına getirilmiştir.⁴⁶

Sırp polisinin engellemesine rağmen yapılan referandumda oy kullanabilenlerin %99,8'i Kosova'nın bağımsızlığı yönünde evet oyu kullanmışlardır. Bunun üzerine Kosova Cumhuriyeti Meclisi 19 Ekim 1991'de bağımsız Kosova Cumhuriyeti'nin kurulduğunu resmen ilan etmiştir. Kosova Cumhuriyeti, ilanının hemen ardından yalnızca Arnavutluk tarafından tanınmıştır.⁴⁷

E. Arnavutların Görüşü

Kosova sorununun çözümünde, her şeyden önce orada çoğunluğu oluşturan Kosova tarafının talepleri iyice anlaşılmalıdır. Kosovalı Arnavutların tezleri esas itibariyle; tarihi, demografik, hukuki ve kültürel farklılık nedenlerine dayandırılmaktadır. Arnavutlar, Slavlar'dan günümüzde en çok tarihsel gerçeklikler ve nüfus farklılıklarından dolayı Kosova'da hak talep etmektedirler.

⁴⁵ Cohen, s.14-17.

⁴⁶ Juliane Kokott, **Human Rights Situation in Kosovo 1989–1999**, Kosovo and International Community, New York, Kluwer Law International, 2002, s. 21-21.

⁴⁷ Aydın Babuna, "Kosova Sorunu Üzerine", **Dış Politika, Cilt VIII, say 1-2**, 1997, s.14-17.

Arnavutlar'ın Kosova'nın otokton ulusu olduğu tezini⁴⁸ savunan Arnavutlar'a göre, Kosova tarihsel olarak Arnavut'tur ve Arnavut kalmalıdır.⁴⁹ Kosova'nın Sırbistan sınırları içinde yer alıyor olması bu gerçeği değiştirmez. Nitekim Sırlar'ın 1912'de Kosova'yı işgal etmesi hem Prizren Birliği'nin hem de Arnavut ulusal hareketinin beşiğinin işgal edilmesi olarak görülmüştür.⁵⁰ Bu yüzden Kosovalı Arnavutlar aslında Yugoslavya Federasyonu'na kendi rızalarıyla katılmamışlardır.

Karadağ gibi 'ulus' olarak kabul edilen halklardan sayı itibariyle daha fazla olan Arnavutlar'ın Kosova üzerindeki taleplerinin esas merkezini demografik üstünlük oluşturmaktadır. Kosova nüfusunun % 90'ını oluşturdukları için Kosova'nın kendilerine ait olduğu savunmaktadırlar. Çoğunluk olmaları ve Kosova-Makedonya Arnavutları'nın % 2.8 civarındaki nüfus artış hızı Arnavutlar'a güven vermektedir. Genelde zamanın kendi lehlerine işlediği düşüncesindedirler. Örneğin 1948'den sonraki 30 yılda Kosova'da Arnavutlar'ın nüfusu % 10 artarken Sırların nüfusu % 10 azalmıştır.⁵¹

Kültürel bakımdan da Arnavutlar arasında keskinleşmiş bir farklılık söz konusudur. Bir kere, Sırlar ve Karadağlılar Slav ulusu olmasına karşılık, Arnavutlar etnik bakımdan kendilerini İllirler'in torunu olarak görmektedirler. İkincisi Sırlar Ortodoks iken, Arnavutlar çoğunlukla İslam dinine mensupturlar. Ayrıca dil açısından da farklılıklar vardır. Bu ve başka nedenlerden (Sırp zulmü gibi) dolayı Sırlar'la Müslümanlar tam bir ayrışma halindedirler. Nitekim 'Eski Yugoslavya'yı oluşturan çeşitli Slav halkları (Makedonlar, Hırvatlar) Sırbistan'la makul bir anlaşma yapmayı başaramıyorsa, Arnavutlar'ın nasıl olup da başaracağı', Uluslararası Balkan Komisyonu'nun sık duyduğu yakınmalardandı.⁵² Zaten Arnavutlar'ın Sırlar'la birleşme gibi bir niyetleri de yoktur. Savaşın acılarını içlerinde taşıyan Arnavutlar "artık kalplerimiz koptu" demektedirler. Artık Sırlar'la Arnavutlar'ın

⁴⁸ Babuna, s.19.

⁴⁹ Birgül Demirtaş Coşkun, **Kosova: Hortlayan Etnik Nefret**, zaman, 18 Mart 2004, s. 18

⁵⁰ Johnstone, s.273

⁵¹ Babuna, s.19.

⁵² Leo Tindemans, Barışa Çağrı: **Uluslararası Komisyonun Balkanlar Hakkındaki Raporu**, Çev. Özden Arıkan, İstanbul, sabah Kitapları, s.146.

bir arada yaşama ihtimalleri hemen hemen hiç yoktur.⁵³ Kosova'da Arnavutlar'la Sırp'ların toplu olarak yaşadıkları tek şehir Mitrovica'dır ancak orada bile iki halk ayrılmış haldedir. Şehri ikiye bölen İbar Nehri'nin bir tarafında Arnavutlar diğer tarafında ise Sırp'lar yaşamaktadır.

Kosova Arnavutları'nın görüşlerini genel olarak belirttikten sonra, Arnavut devlet adamı, siyasetçi ve aydınlarının ileri gelenlerinden bazılarının görüşlerine değinmekte yarar vardır. İbrahim Rugova⁵⁴ tarafından yönlendirilen Kosova politikasının istenen dış desteği bulamaması ve somut bir ilerleme kaydedilememesi nedeniyle, Arnavutlar arasında değişik fikirler oluşmaya başlamıştır. Aydınlar arasında başlıca iki fikir öne çıkmaktadır. Birincisi ve en çok taraf bulanı, bağımsızlık, ikincisi ise bu olmazsa eşit bir cumhuriyet statüsüyle birliktelik. Kosova'nın seçilmiş cumhurbaşkanı Rugova, Arslan Tekin ile yaptığı bir konuşmada;

“Kosova dönülmez bir yola girmiştir. Artık (1974 Anayasa sistemine) dönüş yoktur. Silahlı veya silahsız bir sonuç alınacaktır ve bu netice de Sırp'larla Arnavutlar'ın bir arada yaşayamayacağını gösterecektir. Sırp tarafı (Kosova'ya) değil bağımsızlık vermek, (Kosova'yı) işgal altında tutmak istiyor. (Sırbistan'da) Muhalefetteki aydınlar etnik temizlik yapmak istiyor.”⁵⁵

Sırbistan'la bir arada kalmak çözüm değildir. Yugoslavya yok oldu, onunla birlikte bizim bir arada kalabilme yeteneğimiz de yok oldu.⁵⁶” diyerek bağımsızlığı hedef göstermektedir. Aynı görüşteki bir başka lider olan, Rugova'nın başkanlığını yaptığı KDB'nin Genel Başkan Yardımcısı Fehmi Agani;⁵⁷ Arnavutlar'ın

⁵³ Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm öğretim Üyesi. Dr. Hasan Ünal “Kosova” <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12606157/index.pdf> , (14.03.2007)

⁵⁴ Rugova 1944'te Kosova'da doğdu. Paris sorbonne Üniversitesi'nde dilbilim öğrenimi gördü. Kosova'ya dönüşünün ardından Arnavut edebiyatı profesörü oldu. Aynı zamanda yazar olan Rugova 1989'da Kosova Yazarlar Sendikası'na başkanlık etti. Aynı Yıl Miloşević'in Kosova'nın özerkliğine son vermesiyle Kosova Demokratik Birliği'Ligi'ni (KBD/LDK), kurdu, <http://www.trepca.net/2003.0303.030324-rugova-24.marsi.99.htm> (12.2.2007).

⁵⁵ Arslan Tekin, “Kosova'da Neler Olabilir?,” **Avrasya Dosyası**, cilt 3, (sonbahar 1996), s.230

⁵⁶ Tindemans, s.146

⁵⁷ Juliane, s.35

Kosova'nın asıl halkı ve Arnavutlar'ın temel talebinin de Kosova'nın bağımsızlığı olduğunu belirtmektedir. Agani şöyle demektedir;

Biz Sırbistan'la ve Yugoslavya'yla 1945'te kendi kaderimizi tayin şartıyla birleşik Yugoslavya'nın parçalanması şartlarındaysa bağımsızlık taleplerimizi gündeme getirdik. Bu devlet parçalandığına göre biz kendi kaderimizi tayin etmeliyiz. Bizim talebimiz kendi kaderimizi tayin etmemiz ve diğer halklarla eşit olmaktır. 1974 Anayasası'na dönüş olmaz. Kosova'nın tek çözümü bağımsızlıktır.⁵⁸

Bunlara ilaveten konfederasyon veya federasyon tipi bir birlikteliği savunanlar da vardır. Demaçi, Kosova'nın uluslararası toplumca koruma altına alınmasını gerçekçi bulmadığından, Sırbistan, Karadağ ve Kosova'dan oluşan "Balkanya" adlı bir konfederasyon oluşturulması için görüşmelere başlanması gerektiğini belirtmektedir. Kosova'nın eski komünist lideri ve 1989'da Sırp yönetiminin tutukladığı Azem Vllasi de Kosova'nın hakkını savunarak, aynı üç birimden oluşan bir Yugoslavya Federasyonu önermektedir.⁵⁹ Kosova'da yayımlanan haftalık Zeri Gazetesi'nin politika yönetmenlerinden Blerim Shala da, ayrılma ve ileri düzeyde kendi kendine yönetme hakkı olan bir cumhuriyet statüsünde olması kaydıyla Kosova'nın, Sırbistan ve Karadağ ile birlikte yer alabileceğini ifade etmektedir.⁶⁰

Farklı görüşler de vardır. Koha TV sahibi ve 2004 kurulan ORA Partisi Genel Başkanı Veton Suroi, "Biz kendimizi Batı toplumunun bir uzantısı olarak görüyoruz. Kosova en sonunda AB içinde yer alacak" diyerek Kosova sorununun çözümünün AB üyeliği ile mümkün olabileceğini ima etmektedir.⁶² Ünlü Arnavut yazar İsmail Kadare de şimdiki politikadan daha proaktif ve etkin bir politika takip edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

⁵⁸ Tekin, s. 228–229

⁵⁹ Babuna, s.18.

⁶⁰ Tindemans, s. 148

⁶² 2004'te kurulan ora partisi Genel Başkan Veton Surroi:
<http://www.unmikonline.org/press/2004/mon/jun/lmm240604.pdf> (01.03.2007)

Sırbistan'ın, Makedonya'nın, Karadağ'ın, İtalya'nın, Fransa'nın kısacası bütün Avrupa'nın topraklarından bir şeyler koparmak istediği düşüncesinde⁶¹ olan Arnavutlar, Sırp'ların bölgeyi istikrarsızlaştırmak istediklerini iddia etmektedir.⁶² "Kosova'nın iki kantona bölünmesi" gibi Sırp planları Kosova'daki Arnavut liderler tarafından reddedilmektedir. Kosova'nın en önemli siyasi kişisi Thaçi bunu açıkça ifade etmektedir: "Kostunica'nın dediği gibi kanton falan olmayacak. Kosova bağımsız olacaktır."⁶³ Thaçi gibi halkın büyük çoğunluğu da bir bütün olarak tam bağımsızlığı savunmaktadır. Bu nedendir ki Arnavutlar, Sırbistan ile işbirliği anlamına gelebilecek girişimlerden kaçınılmaktadırlar.⁶⁴

F. Sırp'ların Görüşü

Sırp'ların Kosova'ya ilişkin tezleri şöyle sıralanabilir: Kosova Sırp'ların anavatanıdır. Kosova'nın Sırp'ların olduğu iddiaları tarihsel nedenlere dayanmaktadır. Onlara göre, Balkanlar'ın en eski uluslarından biri olan Sırp'lar, diğer halklardan çok daha önce devlet kurmuşlardır ve devletlerinin başkenti de Kosova'ydı.⁶⁵ Kosova anayurttur, Sırp ulusunun ve medeniyetinin beşiğidir,⁶⁶ kalbidir. Kutsal yerlerin, Sırp Ortodoks inancının en eski manastırlarının ve kiliselerinin bulunduğu yerdir. Sırp Ortodoks Kilisesi burada kurulmuştu. Sırp Patrikliği, 1766'da kaldırılana kadar İpek'te bulunmaktaydı.⁶⁷ Nitekim Sırp'lar, savaş öncesinde ve iki savaş arası dönemde Kosova'ya "Eski Sırbistan" demişlerdir.⁶⁸ Bu nedenlerden dolayı Sırp'ların yaşadığı başka coğrafyalar terk edilebilirdi ama Kosova terk edilemezdi. Nitekim siyasi hayatını Kosova üzerine şekillendiren Miloşoviç; "Her milletin, sonsuza dek kalbinde sıcaklığını hissettiği bir aşk vardır. Sırbistan için bu, Kosova'dır."⁶⁹ diyerek bunu vurgulamıştır. Daha da önemlisi tüm Sırp'lar

⁶¹ Ismail Kadare, Predrag Simic, Ljubomir Frckoski and Ylber Hysa, **The southern Balkans: perspectives from the region**, Institute for Security Studies Western European Union, Paris - April 2001, s.9-14.

⁶² Demirtaş, s.18

⁶³ Tekin, s.23

⁶⁴ Babuna, s. 16-17.

⁶⁵ İrfan Kaya Ülger, "Sırlara Göre Kosova Sorunu," **Avrasya Sosyalı**, Cilt 4, İlkbahar, 1998, s. 168.

⁶⁶ Johnstone, Diana, "Fools Crusade Yugoslavia, NATO and Western Delusions", **New York, Monthly Review Press**, 2002, s.273

⁶⁷ Tindemans, s.145

⁶⁸ Johnstone, s.271

⁶⁹ Malcom, s. 340

günümüzde Kosova'yı, Sırlar'ın ellerinden kaçırırlarsa anavatanlarını kaybedecekleri duygusuna kapılacakları bir yer olarak telakki etmektedir.⁷⁰ Sırlar'a göre, Kosova Sırbistan'ın bir parçasıdır. Sırlar ve Sırp resmi makamları, Kosova'nın bir Sırp toprağı olduğunu ve sorunun Sırbistan'ın iç işi⁷¹ olduğunu kabul etmektedirler.

Bu doğrultuda Sırlar hem uzun süre, 1999'a kadar, uluslararası toplumu sorunun dışında tutmuş hem de Kosova'ya karşı güç kullanımlarını bu teze dayandırmıştır. Sırbistan'a göre Kosova'ya yapılmış müdahaleler ayrılıkçı hareketin yok edilmesi içindir. Bu doğrultuda, ülkesel bütünlük-sınırların değişmezliği ilkelerine dayanarak 1989 ve 1990'da Kosova'da askeri güç kullanmıştır.⁷² Sırbistan, Kosova'nın ayrılması girişimini, sınırların değişmezliği, içişlerine karışmama gibi ilkelere dayanarak kesin bir şekilde reddetmektedir.⁷³ Ayrıca, kendi kaderini tayinin halklara tanınmış olmasından hareketle Sırbistan, Kosovalı Arnavutlar'ın "ulusal azınlık" olması nedeniyle böyle bir haklarının da olmadığı görüşündedir.⁷⁴

Günümüzde Sırbistan'ın Kosova politikasında küçük ayrıntılar haricinde fazla bir değişim yoktur. Devlet adamları, siyasi partileri ve aydınlar-yazarlar Kosova sorununda taviz vermez bir tutum içindirler. Sırlar, Kosova'nın bağımsızlığını telaffuz bile etmek istememektedirler. Kosovalılar'ın, Sırbistan seçimlerine ve demokratik hayata katılarak, Sırbistan meclisinde mücadele etmelerini istemektedirler.⁷⁵ Bir başka tutum olarak da Sırbistan, Türkler'e ilkokul ve lise seviyesinde Türkçe eğitim gibi bazı ayrıcalıklar vererek Türkler'le Arnavutlar'ın birlikte hareket etmelerini engelleme politikası izlemektedir.⁷⁶

⁷⁰ Demirtaş, s. 23.

⁷¹ Ülger, "Balkan Gelişmeleri ve Türkiye:1990'lı yıllar", s. 237- 238.

⁷² Ibid.s.294.

⁷³ Bu savı bir dereceye kadar yerindeydi. Fakat özellikle NATO müdahalesine kadarki zamanda ağır insan hakları ihlallerinde bulunması Sırbistan'ın bu savını dayanaksız kılar görünmektedir

⁷⁴ Babuna, s.7.

⁷⁵ Tekin, s. 225-226.

⁷⁶ Babuna, s.13.

III. 1997'DE KOSOVA'NIN DÖNÜM NOKTALARI

Kosovalı Arnavutlar'ın mücadelesi karşısında Sırp'ın gösterdiği tepkiler, Miloşeviç'in iktidara gelmesi ile daha da artmıştır. Sırbistan'daki tüm iletişim araçlarını radikal Sırp milliyetçiliğini körüklemek için kullanan Miloşeviç, 1987'de Kosova'yı ziyaret etmiş ve Arnavutlar'ın kendilerine kötü muamelede buldukları yönünde şikâyet eden Kosova Sırp'ıyla buluşarak onları kimsenin tekrar yenmeyeceğine dair vaatlerde bulunmuştur.⁷⁷

29 Haziran 1989'da Kosova Savaşı'nın 600. Yıldönümü'nde Sırp'lar büyük bir gösteri düzenlemişlerdir. Aynı yıl Anayasa'da yapılan değişiklikler çerçevesinde Kosova'nın özerkliğine son verilmiştir. Böylece, bölgenin kontrolü yıllar sonra yeniden Sırp'lar eline geçerken,⁷⁸ 1974 Anayasası ile Arnavutlar'a verilen haklar da geri alınmıştır. Kosova nüfusunun % 90'ını oluşturmalarına rağmen, ikinci sınıf vatandaş muamelesi gören⁷⁹ Arnavutlar bu gelişmelere büyük tepki göstermişler ve Kosova'nın cumhuriyet statüsüne kavuşması için gösteriler yapmışlardır. Arnavut işçileri genel greve gitmişler, madenciler tarafından da açlık grevi başlatılmıştır.⁸⁰ Meydana gelen ayaklanmalar ve gösteriler sonucunda iki binden fazla Arnavut işçi tutuklanmış; gazeteciler, öğretmenler, tıp alanında çalışanlar, parti üyeleri sürülmüş ve sayısız öğrenci okullarından atılmıştır.⁸¹ Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne sunulan bir rapora göre Mart 1989'a kadar 2233 kişi tutuklanmış ve 1105 kişi cezalandırılmıştır. Bunların yanında çok sayıda ölen ve yaralananlar olmuştur.⁸² Bu gelişmeler bölgede daha sonraları da çatışmaların yaşanmasına yol açmıştır.

Arnavutlar kendilerine karşı yapılan ayrımcılığa tepki gösterdikçe Sırp baskısı artmış ve durum şiddet boyutuna ulaşınca Kosovalı Arnavutlar tedbir almak

⁷⁷ Christopher Cviic, "Croatia, Yugoslavia and after," **A study in fragmentation**, New York , Addison Wesley Longman Publishing, 1996, s.63.

⁷⁸ Unrepresented Nations and Peoples Organization, Kosovo Hiatory: <http://www.unpo.org> ,(23.02.2007).

⁷⁹ Shkelzen Malçi, "The Albanian Movement in Kosovo", **Yugoslavia and after: A study in fragmentation, Despair and rebirth**, New York, Addison Wesley Lonman Publishing, s.138.

⁸⁰ Cviiv, s. 64

⁸¹ Andrew March and Rudra Sil, "The republik of Kosova 1989-1998 and the Resolution of Ethno-Separatist Conflict", **University of Pennsylvavania, Browne Center for İnternational Politics**, Political Science Department, working Paper series January 1999.

⁸² M. Necati Özfatura, **Hedefeli Ülke Kosova**, İzci Yayınları, İstanbul, 1998, s.26

ve kendilerini savunmak için, bir askeri örgüt olan ‘‘Kosova Kurtuluş Ordusu’nu (UÇK) kurmuşlardır.

Kosova’daki Sırp-Arnavut çekişmesi ilk başlarda ‘‘ulusal’’ nitelik taşıırken, sonraları Sırp’lar tarafından buna dini bir boyut da eklenmiş ve Kosova’da Arnavutlar’a karşı yürüttükleri faaliyetlerini yükselmekte olan İslam kökten dinciliğine karşı bir korunma olarak nitelendirmişlerdir.⁸³

Kosova’da 22 Mayıs 1992’de çok sayıda parti seçime katılmış ve en güçlü Arnavut partisi konumundaki ‘‘ Demokratik Kosova Partisi’’ lideri İbrahim Rugova Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ancak, bu hükümet yalnızca Arnavutluk tarafından tanınmıştır.⁸⁴ Seçimlerden sonra Sırp baskısı giderek artmış, buna rağmen, Kosovalı Arnavutlar birçok konuda kendi sistemlerini kurmuşlardır. İbrahim Rugova uluslararası toplumun Yugoslavya’da bir uzlaşma sağlayacağı inancıyla, halkını sabırlı olmaya davet etmiş ve ılımlı politikalar izlemiştir. Buna rağmen, 1995’te Bosna-Hersek savaşına son veren Dayton Barış Anlaşması’nda Kosova ile ilgili bir düzenlemenin olmaması Kosovalı Arnavutlar için büyük bir hayal kırıklığı olmuştur. Bu gelişme Rugova’nın konumunu da zayıflatmıştır. Batılı devletlerin Kosova Arnavutları’nın bağımsızlık isteklerine karşı tepkisiz kalmaları halkta tepkilere yol açmış ve Rugova’nın barışçı politikaları da etkisini yitirdikçe 1996’dan itibaren çatışmalar yoğunlaşmıştır.

A. KKO - Kosova Kurtuluş Ordusu’nun Ortaya Çıkması

Arnavut ordusu olan KKO (Kosova Kurtuluş Ordusu) ile Sırp askeri birlikleri arasında silahlı çatışmaların patlak vermesine kadar, uluslararası topluluk (AB ve ABD), Kosova sorununu Yugoslavya’nın (Sırbistan’ın) bir iç meselesi olarak görüyordu. Uluslararası topluğun bu konudaki tavrı Badinter Komisyonu kararlarına

⁸³ Buzov, s.41

⁸⁴ Veniamin Karakostanoflou, ‘‘The Kosovo Question: starting and Concluding The Yugoslav Crisis?’’, **Balkan Currents**;, Loyola Marymount University, 1994, s.49.

dayanıyordu. 1991 yılında kurulan bu komisyon Yugoslavya'nın varislerinin belirlenmesi için oluşturulmuştu. Badinter Komisyonu, o zamana kadarki Yugoslavya içinde olan cumhuriyetlere devlet özelliği tanırken, özerk bölgelerin birer egemen devlet olamayacaklarını karara bağlamıştı. Böyle bir karardan hareket edilerek, Yugoslavya'nın parçalanma sürecine girmesiyle, Sırbistan'ın bir parçası haline gelen Kosova'nın uluslararası görüşmelere katılma hakkı yoktu.⁸⁵

Kosova'da hakim olan durum ve benimsenen politik tutumlar, çözümlerin diyalog yoluyla aranmasını bir hayli zorlaştırmıştı. Kendi politik amaçlarını gerçekleştirmekte güce başvurmayacağını beyan etmesi, Kosova'nın dünya ülkeleri arasında saygınlık ve itibarını artırmasına rağmen, politik anlamda hiçbir sonuç doğurmamıştı.

Ulusal bağımsızlık talebi reddedilen Kosova'nın BM himayesinde bir protektora (manda yönetimi) dönüşmesi önerisi de hiç gündeme getirilmemişti. Kosova sorununun uluslararası bir sorun haline dönüşmesi için Kosova yönetimi çaba harcarken, uluslararası topluluk, sadece insan haklarının uygulanması ve tarafların doğrudan diyalog başlatma teklifine kadar Yugoslavya'nın egemenliğine müdahale etmemeyi ve bu konuda ihtiyatlı davranmayı tercih etmişti.⁸⁶ Böyle bir durumdan yararlanan Belgrat'ın baskı politikalarını durdurmak ve Kosovalılar'la ciddi bir diyalog başlatmak için hiçbir nedeni yoktu.

Kosova yönetimi, o günlerdeki durumun ciddiyetinden hareket ederek uluslararası topluluğun müdahale etmesinin şart olduğunu vurgulayan bir politik tavır sergiliyordu. Bosna Hersek Savaşı'nın sona erdirilmesinde uluslararası plandaki öneminin farkında olan Belgrat, Kosova durumuyla ilgili hiçbir rahatsızlık hissetmiyordu, bu konuda taviz vermesi için ise ciddi bir neden görmüyordu. Kosova'da rölatif istikrarın hüküm sürmesi karşısında, uluslararası topluluk da, Kosova'ya bir müdahalede bulunmak için hiçbir ciddi neden görmüyordu. Böyle bir

⁸⁵ European Academy, "Actors and Processes of Ethno-National Mobilization in Kosovos", <http://www.eurac.edu/NR/rdonlyres/8962F7FA-0329-41F7-8B0B-F41B6A33A71D/0/Kosovoreport.pdf>, (12.04.2007).

⁸⁶ Shekulli **Gazetesi**, Arnavutluk, s.7.

anlayışın hüküm sürdüğü bir ortamda, uluslararası topluluk tamamen, Bosna-Hersek'te çok kötü olan durumun çözümlenmesine yönelmişti.⁸⁷

Olayların bu yönde cereyan etmesi sonucu, Dayton, Kosova krizinin daha da derinleşmesinde bir dönüm noktasını oluşturmuştu. Kosovalılar'ın Dayton Konferansı'na bağladıkları umutları hüsrarla sonuçlanmıştı. Savaşın sonraki dönemde Yugoslav düzeni hakkında yapılan görüşmelere Kosova'nın politik temsilcileri davet edilmişti. Dayton Anlaşması'nın gerçekleşmesi için Miloşoviç'in partnerliğine ihtiyacın sezilmesi sonucu, Yugoslavya kapsamında Kosova sorunu tamamen silinmişti. Dayton Anlaşması'ndan sonra cereyan eden olaylar, Kosova'daki hassas politik dengelerin bozulmasına yol açmıştı. Aslında Dayton Anlaşması'nın ardından Brüksel'de düzenlenen toplantıda Belgrat ile kötü olan ilişkilerin iyileşmesi için Kosova'daki insan hakları durumunun iyileşmesinin şart koşulmasına rağmen, kısa bir süre sonra bu konu unutulmuştur. Avrupa'daki ortakları ile önceden hiç bir danışmaya gerek duymayan Fransa'nın, 1996 yılında Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'ni tanıması, böyle bir çizgiyi izlemekten vazgeçildiğini göstermişti. AB'nin diğer ülkeleri de, bundan hemen sonra aynı şeyi yapmışlardı.

Tüm bu davranışlar, Kosova sorununun çözüme kavuşması için uluslararası topluluğun belli bir strateji ve konseptinin olmadığını göstermekteydi.⁸⁸ Özellikle de Kosova sorununun uzun vadeli bir çözüme kavuşturulması için ortak çaba eksikliği sezilen Avrupa politikasının, ileriye yönelik bir vizyonu yoktu. Bu yüzden de Kosova sorununun çözüme kavuşturulması doğrultusunda o günlerde Avrupa'nın izlediği politikalar, hiçbir şekilde yapıcı olarak nitelendirilemezdi.

Amerikan politikalarında ise bir farklılık seziliyordu. Dayton sürecinin tamamlanmasından sonra dahi, Sırp yönetimin her adımı izlenmişti. Avrupa gibi davranmayan Amerika, diplomatik planda FYC' yi tanımamıştı. Diğer bir ifadeyle

⁸⁷ Wolfgang Petritsch and Robert Pechler, **Rruga e Gjat ne Luftë-Kosova dhe Bashkësi Nderkombetare 1985-1999**, Koha Yayınları, Prishtine 2002, s. 257.

⁸⁸ Blerim Shala, **The Diplomatic War for Kosova**, ibn-i kafti Dialogue with Ambassador Chrispher Hill, Zeri Yayınevi, Prishtine 1999, s. 63.

Amerikan politikası Kosova'ya daha yakındı. Dayton Anlaşması, Kosova'da yeni politikaların belirlenmesine yol açmıştı. İç politikalarda gözlenen bu değişiklikler, ilerdeki günlerde çatışmaların yönünü önemli ölçüde etkileyecekti. Sırp politikalarına daha kararlı bir şekilde karşı gelinmesini isteyen bazı yeni güçler, Kosova politika sahnesinde çıkmaya başlamıştı. Pasif davranışı yüzünden İbrahim Rugova'ya yönelik eleştiriler içerde giderek atmaya başlamıştı. Var olan *status quo* ile uzlaşmayan militan grupların etkinlikleriyle bu yöndeki gerginlik tırmanarak had safhaya ulaşmıştı.

Kosova sorununun çözümlenmesi için barışçıl yollarla uluslararası topluluğa yapılan baskıların hiçbir netice vermediğini gören Kosovalı Arnavutlar, pasif bir direniş sonucu büyük güçlerin sadece kuru vaatlerinin alınacağını öğrenmişlerdi. Diğer yandan, bazı büyük güçler Miloşoviç'i destekliyordu. Bu durumda sadece insan haklarının gerçekleşmesine ilişkin Batıdan gelen baskı ve talepler ise yetersizdi.⁸⁹ Diğer yandan Belgrat rejiminin dıştan gelen talepleri ve verdiği sözleri hiçbir zaman yerine getirmediklerini artık herkes öğrenmişti.

Kosova'daki Arnavut halkının silahlı eylemleri 1996 yılında başlamıştı. Fakat 1998 yılında Sırp polis birliklerinin silahlı terör uygulamaya başlaması, Kosova'daki Arnavutlar'ı kendilerini korumak için çareler aramaya sevk etmiştir. Bu yüzden de Arnavut halkının silahlı direnişinin bir kanadı olarak KKO (Kosova Kurtuluş Ordusu) sahneye çıkmıştı. Nitekim Kosova "krizini" çözüme kavuşturmayı amaçlayan barışçıl yöntemlerin gerçekleştiremediğini, çok kısa bir zaman içerisinde dünya medyasının odağına yerleştirmişti ve artık siyasi bir çözüm bulunması zorunlu hale getirmişti. KKO üyelerinin düzenledikleri operasyonlardan sonra karşı saldırı düzenleyen Sırp askeri ve polis birlikleri kullandıkları gücün dozunu kaçırmaya başlamış ve KKO ile irtibatı olan veya onlara yardım ettiği gerekçesiyle Arnavut ailelerinin tüm fertleri katledilmeye başlamıştı. Silahlı çatışmalar, alevler içindeki köyler ve sivil halka yönelik katliamların ekranlara getirilmesi, hafızalarda hala taze olan Bosna-Hersek'teki diplomatik fiyaskoyu gözler önüne sermişti. 'Balkanlarda yeni bir savaşın' başlamak üzere olduğu tedirginliği, uluslararası topluluğu harekete

⁸⁹ Arnavutluk Bilimler Akademisi, "Arnavut ulusal Sorununun Çözülmesi için Platform", Shkenca Yayınevi, Tirane, 1998, s.32

geçiren en önemli unsur olmuştu.⁹⁰ Bu sayede de Rugova'nın başarılı olamadığı konuda KKO tam bir başarı sağlamıştı; Silahlı çatışmaları başlatan KKO, Kosova sorununu uluslararası düzeye taşımıştı. İlk önce medya alanında varlığını gösteren bu çıkartma, daha sonra politik planda da ağırlığını koymuştu. Olayların bu şekilde gelişmesinden sonra uluslararası topluluk somut önlemler almak zorunda kalmıştı; bu önlemler, eskiden olduğu gibi, sadece nasihat ve öğütlerden ibaret değildi.

Diğer bir ifadeyle, uluslararası topluluk, Kosova krizinin gelişme dinamiğini uzun süre küçümsemişti. Kosova'da silahlı çatışmaların patlak vermesine kadar izlenen cılız ve geleceği görmeyen politikalar, Kosova krizi ile ilgili daha kararlı bir politikanın uygulanmasını engellemişti.⁹¹

Uluslararası topluluk, savaş sonrası dönemde kurulacak Yugoslavya toplumunun garantörlüğünü Slobodan Miloşević'e vermişti. Oysa Kosova'daki durumun tırmanmasında Miloşević en büyük sorumluluğu taşımaktaydı. Bu şekilde Miloşević'in politik değerinin artmasından dolayı Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği Ülkeleri tarafından tanınmasıyla birlikte, uluslararası topluluk, Kosova konusunda Belgrat üzerinde uygulayabileceği en etkili baskı aracını elinden kaybetmiş oluyordu.

Kosova Arnavutları'na kendi geleceklerini belirleme hakkının tanınmaması yönündeki kararlılık dile getirilirken, aynı zamanda Miloşević'in pozisyonu da güçleniyordu. Bu durum karşısında Kosova'daki Arnavutlar'ın silahlara sarılıp sorunlarına çözüm aramaktan başka seçenekleri kalmamıştı. Bu nedenle de sadece eski Yugoslavya topraklarında değil, bölgesel çapta güç dengeleri sarsılmıştı. Eski Yugoslavya'nın parçalanması bunalımı henüz sona ermemişken şimdi sıra Kosova'ya gelmişti.

⁹⁰ Shala, s.104

⁹¹ Shala, s.109

B. 1998’de Kosova’da Savaşın Başlaması, ABD ve Avrupa Birliği’nin Kosova Krizindeki Politikası

Osmanlı’nın dört yüz yıl Tito’nun ise ancak kırk yıl bir arada tutabildiği etnik bakımdan, dil, din ve mezhep olarak birbirinden farklı birçok etnik grubun bir araya getirildiği Yugoslavya artık yıkılmıştır. Bu tarihten sonra bölgenin ABD ve AB’nin kontrolünde ne kadar süre ile bulunacağı ve nasıl bir süreç geçireceği belirsizlik taşımaktadır.⁹² Dünya patronluğu konumunu pekiştirme ve yapılanları hukuki temellere de oturtma amacıyla olan ABD’nin, Avrupa’nın göbeğinde yaşanan yeni bir sorunla dahi AB’nin baş edememiş olmasından memnun olduğu değerlendirilmektedir.⁹³

En azından bir süre daha Balkanlar’da ve dünyanın başka yerlerinde tehlikeli istikrarsızlıkların varlığı, bunlarla bahsedebilecek başka bir gücün bulunmadığı günümüzde, ABD’nin ‘‘kurtarıcı’’ olarak görülmesini gerektirmektedir. Bu beklenti, zamanla ABD’nin tek dünya gücü olma durumuna meşruiyet ve bir hukukilik yaratır umudu, en azından Washington’da güçlü bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. ABD’nin dünya politikasında bugüne kadar oynadığı rol, insan hakları konusunda pek de duyarlı olmadığı ve çıkarlarını her zaman ahlaki değerlerin önünde tuttuğu görüşünü desteklemektedir. Sudan’da, Kongo’da, Angola’da ve Ruanda’da yaşananlara ABD’nin tepkisiz kalması, dünyanın tek süper gücünün harekete geçmesi için ‘‘ahlaki’’ nedenler dışında da nedenler olması gerektiğini göstermektedir.⁹⁴

ABD farklı bölgelerde yaşayan insani trajedileri görmezden gelebilirken, Kosova’ya müdahalesinin temelinde; NATO’yu kendi gücüne dönüştürmek, dünya patronluğunu kanıtlamak, Balkanlar’dan ve Kafkasya’dan Rusya’yı tecrit etmek, Avrupa’yı yörüngesinde tutmak, hızla artan askeri harcamaları meşrulaştırmak ve ekonomik durgunluğunu aşmak yatmaktadır.

⁹² Ercument Özkan, **Dünden Yarına Dünya**, Anlam Yayınları, Ankara, s. 76–77

⁹³ Hüseyin Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası, Kosova Sorunu**, Orient Yayınları, Ankara, Kasım 2006, s.217–219

⁹⁴ Misha Glenny, ‘‘Migration Policies of Western European Governments and the Fight Against Organised Crime in See’’, **Journal of Southeast European and Black Sea Studies**, May 2004, s. 250

Rusya Federasyonu'nun içinde bulunduğu krizden çıkmadan, Balkanlar'da etkinliğini artırarak, Doğu Avrupa'yı kontrol altına almak da, ABD açısından önemli bir politik hedef olarak ortaya çıkmaktadır.⁹⁵

Ayrıca ABD, Sırbistan ve Avrupa arasında kolay kapanamayacak bir yara açmıştır. Operasyonda AB ülkelerinin de yer almış olması, Belgrat'ın AB ile ilişkilerini düzeltmesini uzun süre engelleyecektir. Oysa Sırbistan'da, operasyon öncesi oldukça güçlü olan muhalefetin ve halkın ezici çoğunluğunun temel hedefi Avrupa Birliği üyeliği üzerine kuruluydu. Yıllarca kapanmayacak bu yara yüzünden, AB Balkanlar'a da yayılarak güçlenemeyecek ve ABD bundan yararlanmış olacaktır. ABD askeri olarak Balkanlar'a yerleşmenin şartlarını oluşturmuştur. ABD, Makedonya'da, Arnavutluk'ta, Kosova'da askeri üsler kurmuştur.

⁹⁵ Emiroğlu, s.214

İKİNCİ BÖLÜM: NATO MÜDAHALESİ (1999)

I. NATO MÜDAHALESİ ÖNCESİ KOSOVA

Bosna'da yaşanan trajedinin sona ermesi, Kosova'daki bunalımı dolaylı olarak etkilemiştir. Bağımsızlık mücadelesini barışçı yollardan sürdüren ve halkın büyük desteğini alan Rugova'nın itibarı Dayton Barış Anlaşmadan sonra sarsılmıştır.

21 Kasım 1995'de imzalanan ve Bosna Hersek'i Sırlar, Boşnaklar ve Hırvatlar arasında bölen Anlaşmada Kosova ile ilgili tek bir hüküm yer almamıştır. Savaşın son dönemlerinde Kosova Arnavutlarının politikası; Yugoslavya'daki savaşı durdurmak ve barışı temin etmek yönünde yapılan uluslararası arabuluculuk çabalarının içinde Kosova meselesinin ele alınmasını sağlayarak konunun uluslararası bir boyut kazanmasına çalışmak biçiminde gelişmiştir. Batı Dünyası ve uluslararası arabulucular bu dönemde Kosovalı lideri İbrahim Rugova'yı ve şiddeti reddeden mücadele tarzını sürekli övmekten geri kalmamış olmalarına rağmen, Kosova sorununun uluslararası gündeme alınması için hiçbir girişimde bulunmamışlardır.⁹⁶

Batılı Devletler Miloşeviç'i bir an önce masaya oturtturarak, anlaşmayı imzalamasını ve Bosna'daki etnik temizliğin bir an önce sona ermesini istediklerinden Anlaşmada pürüz yaratabilecek herhangi bir konuyu da gündeme getirmekten kaçınmışlardır. Bu durum Miloşeviç'in ülke içindeki iktidarını daha güçlü hale getirmiştir. Çünkü Sırbistan'daki muhalefet önderlerinin de başlıca hedefi Sırp topraklarının savunulması idi. Miloşeviç Anlaşmayı imzaladığı için Batı tarafından barışçı bir lider olarak tanımlanmaya başlanırken, Rugova'nın itibarı sarsılmıştır. Dayton Anlaşmasının imzalanmasının ardından Sırbistan ve Karadağ'ın oluşturduğu yeni Yugoslavya'ya uygulanan uluslararası ambargonun kaldırılmasının ve ilişkilerin büyükelçilik seviyesine çıkarılarak normalleştirilmesinin gündeme gelmesi üzerine, Kosova Arnavutları Batılı ülkelere ve ABD'den Kosova

⁹⁶Albrecht Schanbel and Ramesh Thakur, **Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention**, Selective Collective Action , and International Citizenship, The United Nation University, 2000, s. 273.

meselesinin bir çözüme kavuşmadan ambargonun kaldırılmamasını veya şartlı olarak kaldırılmasını talep etmiştir.⁹⁷

Rugova güçlendirilmiş ve diplomatik ilişkileri yükseltilmiş Belgrad'ın Kosova sorununun çözümü konusunda çok isteksiz davranacağı uyarısında bulunmuştur. Ancak bu uyarılar Batı tarafından fazla ciddiye alınmamış ve 1996 yılı içerisinde AB üyesi ülkelerin tamamı Belgrad'a büyükelçi göndermişlerdir.

Dayton Anlaşması Kosova'da silahsız mücadele yönteminin doğruluğunun sorgulanmasına ve Kosova politik çevrelerinde Rugova'nın izlediği politikaya yönelik eleştirilerin artmasına neden olmuştur. Arnavutlar arasında Kosova'nın ancak tamamen hür olması ile sorunların çözülebileceği düşüncesi daha fazla destek bulmaya başlamıştır. Dayton Anlaşması sonrasında, Rugova'nın Eylül 1996'da İtalyan Katolik hayır kurumunun arabuluculuğu ile Miloşeviç ile görüşmeye oturup, Arnavutların eğitimi için okul, üniversite binası sağlanmasını öngören bir anlaşma imzalama girişimi herkesi şaşırtmıştır. Fakat üzerinden geçen zamana rağmen bu anlaşma uygulanmayınca Miloşeviç'in bu manevrayı Rugova'nın inandırıcılığını ortadan kaldırmak için yaptığı anlaşılmıştır.⁹⁸

II. NATO MÜDAHALESİ (1999)

BM Güvenlik Konseyi, Kosova'ya yönelik ilk kararını, Temas Grubunun soruna ilişkin değerlendirmesini takiben Mart 1998'de almıştır. Daha önceki Güvenlik Konseyi kararları, belirli amaçlar için güç kullanımı konusunda yetki veriyordu.⁹⁹

BM Güvenlik Konseyinin Kosova'ya yönelik aldığı ilk karar olan 1160 (1998) sayılı karar, Güvenlik Konseyinin VII. bölüme göre hareket ettiğini belirtmekle beraber güç kullanımı konusunda yetki vermemekte, ancak FRY'ne silah ambargosu uygulamakta, Kosova'nın otonomisinin arttırılmasını tavsiye etmekte ve AGİT ve Temas

⁹⁷ Bkz: <http://mihalisk.blogspot.com/search?q=USA+and+Kosovo+1995> ,(22.05.2007)

⁹⁸ Malcom, s. 410

⁹⁹ Örneğin, BM Güvenlik Konseyinin BiH'e yönelik 836 (1993) sayılı kararı güvenlik bölgelerde güç kullanımı konusunda yetki vermektedir, Nato bu kararı uygulamasına vurgu yapmaktadır.

Grubunun çabalarını destekleyerek, Kosova Sorununun görüşme yoluyla çözülmesi çağrısında bulunmaktadır.¹⁰⁰

1998 Eylül ayında, BM Güvenlik Konseyi 1199 (1998) sayılı kararını yayımlamış ve bu kararda, Sırp Güvenlik Kuvvetleri ve Yugoslav Ordusu tarafından kuvvet kullanılmasına ilişkin endişeleri açıklayan düzenlemeler yapılmış ve çatışmaya taraf olanlara ateşkes çağrısında bulunulmuştur. Bu kararda Güvenlik Konseyi kararıyla istenen şartların sağlanmaması durumunda, bölgedeki barış ve istikrarın sağlanması ve sürdürülmesi yönünde daha ileri bir eyleme geçilebileceği ve ek önlemler alınabileceği belirtilmiş, ancak güç kullanımı konusunda yetki verilmemiştir.¹⁰¹

1998'de NATO, FRY'nin BM Güvenlik Konseyi'nin 1199 sayılı kararını kabul etmesini sağlamak amacıyla tek yanlı olarak FRY'ne askeri müdahale tehdidinde bulunmuştu. Bununla beraber Güvenlik Konseyi'nin iki sürekli ve birkaç diğer üyesi güç kullanımına karşıydı. Bazı Batılı politikacılar ve diplomatlar ise NATO'nun, BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi olmaksızın, uluslararası barışa ve güvenliğe yönelik tehditleri bertaraf etmek için kendi alanının ötesine müdahale etmeye hakkı ve yetkisi olduğunu belirtmekteydiler.¹⁰²

8 Aralık 1998'de Brüksel'de Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantısı'nda Kosova ile ilgili bir bildiri yayımlanmıştır.¹⁰³ Bu bildiride aşağıdaki önemli noktalara değinilmiştir:

- 1) NATO'nun amacı Kosova'daki insani krize son vermek için yapılan uluslararası çabalara katkıda bulunmak, şiddeti sona erdirmek ve kalıcı bir politik çözüm bulunmasına yardım etmek olarak görülmektedir. NATO'nun

¹⁰⁰ Gülnur Aybet 'NATO's Developing Role in collective Security'. **Ankara Ministry of reign Affairs**. Center For Strategic research, 1999, s.29.

¹⁰¹ Nesrin Kenar, **Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslararası Boyutu**,Palme Yayıncılık, 2005, s.110

¹⁰² Kenar, s.376.

¹⁰³ Bkz: 1160 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı:

<http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1160.htm>.

855 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı:

<http://www.un.org/peace/kosovo/93sc855.htm> ,(27.05.2007).

Ekim ayında aldığı kararlar YFC kuvvetlerinin Kosova'dan çekilmesinde ve insani bir felaketin önlenmesinde yararlı olmuştur.

- 2) Kosova'daki güvenlik durumu endişe verici olmaya devam etmektedir. Kasım ayının başından beri bazen Sırp güvenlik güçleri bazen de silahlı Kosovalılar tarafından kışkırtılan şiddet olayları gerginliği arttırmıştır.
- 3) Her iki tarafın da ateşkesi sürdürmelerinde BM Güvenlik Konseyi Kararları'na tümüyle uymaları konusunda ısrar ediyoruz. Ayrıca savaş suçlarının araştırılması konusunda Eski Yugoslavya İçin Savaş Suçları Mahkemesi'nin işini kolaylaştırmalarını bekliyoruz.
- 4) Kosova'ya daha güçlü bir statü ve daha fazla özerklik sağlayacak, YFC'nin toprak bütünlüğünü muhafaza edecek ve etnik kökenleri ne olursa olsun tüm Kosova halkının insani ve vatandaşlık haklarını koruyacak bir politik çözümü desteklemeye devam ediyoruz. Bu bağlamda Başkan Miloşević'in Sırbistan'da bağımsız medyayı ve siyasi çoğulculuğu bastırmaya yönelik hareketlerini kınıyoruz.
- 5) YFC ile NATO arasındaki anlaşma uyarınca ittifakın hava denetim misyonu olan "Eagle Eye" Operasyonuna devam edeceğiz ve kararlara uyulma konusunda BM Genel Sekreterine belirli aralıklara bilgi vereceğiz.
- 6) AGIT'in Kosova Denetim Misyonu ile işbirliği yapmaya devam edeceğiz. AGIT denetçilerinin güvenliği bizim için son derece önemlidir. YFC'ni bu konuda BM Güvenlik Konseyi'nin 1199 ve 1203 sayılı kararlar ve 16 Ekim tarihli AGIT-YFC anlaşmasıyla belirlenen sorumluluklarını yerine getirmeye davet ediyoruz. Gerek YFC ve Sırp makamlarının, gerekse Kosova halkının AGIT'in Kosova denetim misyonu ile işbirliği yapmalarını, özellikle de denetçilerin serbestçe hareket etme ve giriş çıkış yapma haklarına saygı göstermelerini ve bu personelin hiçbir tehdit, kuvvet kullanımı veya müdahaleye maruz kalmamasını sağlamalarını bekliyoruz.

- 7) Kuzey Atlantik Konseyi NATO önderliğindeki Tahliye Kuvveti “ Joint Guarantor” Operasyonu için bir harekât emri çıkarmıştır. Acil bir durumda AGIT Kosova Denetim Misyonu personelini süratle geri çekebilmek için bu gücün hazır kuvvetlerini derhal Makedonya Cumhuriyetinde konuşlandıracağız.¹⁰⁴

Uluslararası hukuk, devletlerin egemen eşitliğinin bir sonucu olarak, iç işlerine karışma ve kuvvet kullanma yasağını getirmiştir. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler Şartı, bir ülkenin saldırgan tutumunun dünya barış ve güvenliğini tehlikeye düşürdüğü durumlarda, önce ekonomik ve diplomatik, sonra da askeri yaptırımlar uygulanmasını öngören bir prosedür içermektedir. Bu prosedürün, insan haklarına saygı ilkesinin uluslararası ilişkilerin temeli sayıldığı günümüzde, kendi ülkesindeki kişilerin ya da azınlık grupların haklarını sürekli ve açık biçimde ihlal eden devletlere karşı da kullanılması söz konusudur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin, insani nedenleri ve insan hakları ihlallerini barış ve güvenliğin bozulması olarak yorumlayarak silahlı müdahaleye izin vermesi, 90'lı yılların önemli gelişmelerinden biridir. 1991 tarihli (688 sayılı) Irak'a ve 1992 tarihli (775 sayılı) Somali'ye ilişkin kararlarında, ilk kez, Güvenlik Konseyinin, bir devletin kendi içindeki insan hakları ihlallerini veya karışıklığı barışın tehdidi olarak yorumladığına tanık oluyoruz¹⁰⁵

Son yıllardaki önemli bir gelişme, insani amaçlı askeri müdahalenin Birleşmiş Milletler düzeni dışında da kullanılmaya başlanmasıdır. Kosova krizinde, Sırbistan'a askeri müdahale için Güvenlik Konseyi'nde (Rusya ve Çin'in vetosu nedeniyle) karar alınamaması, bu müdahalenin NATO çerçevesinde gerçekleştirilmesi ile sonuçlandı.¹⁰⁶ Yine insan hakları ihlallerinin önemli bir gerekçe yapıldığı Irak savaşında, savaşı başlatan güçler, Güvenlik Konseyi kararı için bir oylamaya gidilmesine bile gerek görmediler. İnsani amaçlarla ya da insan haklarının açık ve sürekli ihlalinin önlenmesi gerekçesiyle, uluslararası hukukun aradığı

¹⁰⁴ NATO El Kitabı 50. Yıldönümü Sayısı, Basın ve Enformasyon Bürosu, NATO 1110, Brüksel-Belçika,2001.

¹⁰⁵ Oktay Uygun, “İnsan Hakları Kuramı”, YKY, İstanbul, 2000, s.13-44

¹⁰⁶ Monitoring Policy Making at the United Nations:
<http://www.globalpolicy.org/security/issues/ksvindx.htm> , (20.05.2007).

koşulları yerine getirmeden yapılan bu tür askeri müdahaleler, dikkatle izlenmesi gereken örneklerdir.

Bunları klasik egemenlik anlayışıyla, iç işlerine karışmama ilkesiyle ve kuvvet kullanma yasağıyla açıklamak mümkün değildir.¹⁰⁷ İnsani amaçlarla yapılan bir operasyon olarak meşrulaştırılmaya çalışılmakla birlikte, bu müdahalelerin ne zaman, nerede, nasıl ve hangi gerekçeyle yapılacağına karar veren güç, Birleşmiş Milletlerin şemsiyesi altında hareket etmeyi ya da uluslararası toplumun onayını almayı gerekli görmemektedir.

Uluslararası topluluk, Kosova'daki çatışmalara aktif bir şekilde katılmaya karar verdiği zaman, bir sürü sorunla karşılaşmıştı. Çatışmalar tehlikeli bir noktaya vardığı zaman, uluslararası topluluk müdahale etmeye karar vermişti. Giderek tırmanan baskılar, en kısa zamanda durdurulmalıydı. Sorunun çözülmesi konusunda çatışan tarafların tamamen farklı görüşleri olduğu için, uluslararası topluluk, esas konu hakkında görüş farklarını azaltmak için çaba harcıyordu.

Belgrad ile yapılan görüşmelerde, uluslararası topluluk, Kosova sorununun bir ülkenin iç sorunu olmaktan çıktığını, bu yüzden de hiç kimsenin dışardan bu meseleye karışamayacağı iddiasının doğru olmadığını ifade ediyordu.¹⁰⁸

Uluslararası düzeyde tutumların belirlenmesi yönünde atılan ilk adım, Bosna-Hersek krizinin patlak verdiği günlerde oluşturulan Temas Grubu'nun tekrar faal duruma getirilmesiydi. Bu grup içerisinde ABD, Fransa, İngiltere ve İtalya dışında Rusya da yer alıyordu. Bir grup içinde Rusya'nın yer almasının özel önem taşıdığını belirtmek gerekir. Ortak bir Avrupa politikasının mevcut olmaması, grup içerisinde ABD'nin liderlik rolü üstlenmesine yol açmıştı.¹⁰⁹ Özellikle, belli konularda Belgrad'ın onayını almak için askeri yöntemlere de başvurulacağı doğrultusunda ABD'nin sergilediği kararlı tutumun da bunda etkili olduğunu söylemek mümkün.

¹⁰⁷ ABD'de ikiz kulelere yönelik 11 Eylül 2001 tarihli saldırıdan sonra, kuvvet kullanma yasağı ve istisnaları farklı yorumlanmaktadır.

¹⁰⁸ Petritsch and Pechler, s.259

¹⁰⁹ Blerim Shala, **Vitet e Kosoves 1998–1999**, Zeri Yayınları, Prishtine, 2003, s.106

Düzmece “terörizme karşı savaş” bahanesiyle Yugoslavya’nın Bosna-Hersek örneğinde uyguladığı senaryoları tekrar etme ihtimali karşısında Batı dünyası tedirginliğe kapılmıştı. Sadece güç kullanılmasıyla Miloşeviç’in belli konularda tavize yanaşacağını, ABD daha Bosna savaşı sırasında anlamıştı. AB ile anlaşma sağlayan NATO, bu sayede Belgrat üzerinde askeri baskı senaryoları uygulamaya başlamıştı. Bu örnekte Rusya karar verici rol oynamıştı. Kosova sorununun çözüme kavuşması için işbirliği yapmaya hazır olan Moskova, egemen bir ülke olan Yugoslavya’ya karşı her tür askeri baskının uygulanmasına kararlı bir şekilde karşı çıkmıştı. Olayların bu yönde gelişmesi sonucu ABD ve onun müttefikleri, Yugoslavya’ya karşı baskı önlemlerinin uygulanmasına yönelik BM Güvenlik Konseyi’nden bir kararın alınmayacağını anlamışlardı.

Kosova krizinin patlak verdiği daha ilk günlerde NATO Genel Sekreteri Haviyer Solana, Kosova krizine çözüm bulunmasıyla ilgili “NATO’nun askeri seçenekler üstünde çalışmalar sürdürdüğünü” ve her türlü alternatifin mümkün olabileceğine işaret etmişti. Solana’nın bu açıklaması da ABD’nin önderliğindeki NATO’nun artık Bosna dramının tekrar edilmesine izin vermeyeceğini net bir şekilde gösteriyordu. Bosna-Hersek’te sivillere karşı yapılan saldırılar ve etnik temizliğin Kosova’da tekrar edilmesine hiçbir şekilde izin verilmeyeceğini NATO özellikle vurguluyordu. Müttefiklerin bu yöndeki tavırlarını açıklayan Solana şöyle konuşuyordu: “Tarihin bu karanlık döneminden dünyanın çıkardığı önemli ders, bu tür işgallere ileride hemen ve kararlı bir şekilde müdahale edilmesi gerektiğinin öğrenilmiş olmasıdır.”¹¹⁰

Rusya, Kosova krizinin patlak vermesiyle tedirgin olmasına rağmen, Kosova krizinin çözümlenmesinde NATO’nun müdahale etmesine ve NATO güçlerinin Balkanlara ayak basmalarına karşı bir tavır sergiliyordu. ABD’nin önderliğindeki Batı dünyası, BM ve AGİT yerine NATO’yu tercih etmişlerdi. Moskova’nın ise, NATO’nun müdahale etmesine kesinlikle karşı olmasına rağmen, elinde başka hiçbir alternatif stratejisi yoktu.

¹¹⁰Nato Secretary-General Javier Solana:
<http://www.hri.org/news/usa/voa/1998/98-12-07.voa.html> , (23.05.2007).

Rusya ve uluslararası topluluk arasındaki bu görüş ve tutum farklılıklarından yararlanmak isteyen Miloşeviç, politik destek sağlamak amacıyla Moskova'ya gitmişti. Bu ziyaret sırasında iki ülke, Kosova'yla ilgili olası bir oylamanın gündeme getirilmesi halinde Güvenlik Konseyi'nde Rusya'nın "Veto" hakkını kullanacağına dair henüz ortak bir tavır sergilememişti. ABD ve İngiltere Miloşeviç üzerine baskıların yoğunlaşmasını isterken, Fransa ve İtalya gibi ülkeler ise bunalımla ilgili daha ılımlı politikaların uygulanmasından yana bir tavır sergilemişlerdi.¹¹¹

Bu amaçla 8 Ekim 1998 tarihinde Londra Havaalanında üst düzey görevlilerin katıldığı bir toplantı düzenlemişti. Bu toplantıya ABD, İngiltere, Fransa, Almanya (Riçard Holbruk ve Kris Hill) temsilcileri katılmışlardı. Belgrat ziyaretinde bulunan Rus diplomasi şefi İvanov da doğrudan bu görüşmelere katılmıştı. Bu toplantıda Güvenlik Konseyi kararı alınmadan bir müdahalenin yapılmasını ABD açıkça desteklerken, Avrupa temsilcileri daha çekimser ve ölçülü bir tavır sergilemişlerdi. İvanov ise, Yugoslavya'ya karşı kuvvet kullanılmasına izin verecek her kararla ilgili Güvenlik Konseyi'nde yapılacak oylamada Rusya'nın "veto" hakkını kullanacağını açık ve net olarak belirtmişti. Bu yüzden de böyle bir işe girişmekte NATO tek başına kalmıştı. İvanov'un sözlerine göre, Yugoslavya'ya karşı olası bir saldırı başlatılması halinde Rusya bunu çok sert bir dille eleştirecek, fakat böyle bir durum Rusya dış politikasında köklü bir değişikliğe yol açmayacaktı. Fakat Rusya'nın dış politika alanında çoğu zaman beklenmedik bir tavır sergilemesi ve görüş değiştirmesi örneklerine geçmişte sıkça rastlandığı için, ABD, İvanov'un bu sözlerini itiyatla karşılamıştı. Rusya dış politikasını yakından izleyen uzmanların görüşlerine göre Rusya'nın Balkanlar politikasının uzun vadeli olmadığı ve stratejilerinin belirlenmediğini ileri sürenlerin sayısı az değildi. Rusya'nın dış politikasında bu eksiklik, Belgrat'taki Rusya Büyükelçiliği eski sekreteri Oleg Levitim'e göre, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya'nın kimlik arayışı krizine düşmesinden kaynaklanıyordu. Rusya'nın tavrında görülen bu değişkenlik ve istikrarsızlık, olası bir askeri müdahale karşısında Rusya'nın nasıl bir tavır içerisinde olacağını tahmin etmeyi de bir hayli zorlaştırıyordu.¹¹²

¹¹¹ Sinan Shaban, **Kosova ne syrin e Ciklonit**, Dritero Yayınevi, Tirane, 1999, s.27

¹¹² Shekulli **Gazetesi**, 15.03.1999, Tirane, s.3

Giderek kötüleşen insani durum uluslararası topluluğun müdahale etmesini gerekli kılıyordu. Artık yüz binlerce insanın katledilip evlerinden kovulması, köylerin alevler içinde kalması ve sivillerin savaş kurbanı olması karşısında uluslararası topluluk eli kolu bağlı seyirci kalamazdı. Belgrat'ın hiçbir zaman gerçekleştirmediği Güvenlik Konseyi'nin 1199 sayılı kararının uygulanması için baskılar yoğunlaşmaya başlamıştı. Moskova'nın çok sert ifadelerle tepkilerine karşın, Avrupa Birliği ve "Temas Grubu" desteğini arkasına alan NATO, Miloşeviç'in Kosova'da başlattığı taarruzlarına son verip askeri birliklerini Kosova'dan çekmemesi ve Kosovalı Arnavutlarla yapıcı bir diyalog başlatmaması halinde Yugoslavya'ya karşı hava saldırılarının düzenleneceği tehdidinde bulunmuştu.¹¹³ Kosova'da savaşın sürdüğü günlerde uluslararası topluluğun Sırlarla pek çok anlaşma yaptığını, ama bunlardan hiç birinin uzun ömürlü olmadığını belirtmek gerekir. Dayton Anlaşması'nın mimari olan Richard Holbrook ile Slobodan Miloşeviç arasında varılan anlaşma da aynı akıbete uğramıştı.

Varılan anlaşmaların Sırlar tarafından ciddiye alınmadığını gören ABD, sadece güç kullanılması durumunda Miloşeviç'in taviz verebileceğini kararlı bir şekilde vurgulamaya başlamıştı. Daha sonra cereyan edecek olaylara takınılan bu tavır ve değerlendirmeler kilitsel bir rol oynayacaktı. Bu dönemde Avusturya'nın Belgrat Büyükelçisi Wolfgang Petriç, AB'nin özel Kosova Temsilcisi tayin edilmişti. Böyle bir adım Amerika'nın Kosova politikalarında hakim olmasını önlemek amacıyla atılmıştı. Petriç AB'nin politik ağırlığını ortaya koyarak ABD özel temsilcisi Kris Hil ile beraber krize politik çözüm bulunması görüşmelerine katılıyordu. Bu atama hiç de öyle önemsiz sayılamazdı çünkü 1999 yılının Şubat ayında barış anlaşmasının yapılması için son görüşmelere AB özel temsilcisi de katılmıştı.¹¹⁴

Bu arada düzenlenen çok sayıda silahlı saldırı, arabuluculuğa soyunan Hil ve Petriç'in işini zorlaştırmıştı. Görüşmeler yoluyla olası bir barışın sağlanması ihtimali,

¹¹³ Shala, s.89

¹¹⁴ Zeri **Gazetesi**, 29.04.2002, Prishtine, s.3

baskıların artmasıyla bir hayli azalmıştı. Özellikle 15 Ocak tarihinde Raçak köyünde siviller katledilmesi olayına gösterilen tepkiler, uluslararası krizlerin yönlendirilmesi mekanizması üzerine yoğun baskılara yol açmıştı. Bu olaydan hemen sonra, Amerikan tarafı bu facianın sadece Yugoslavya'ya karşı başlatılacak olan kararlı bir askeri saldırı sayesinde önlenebileceği sonucuna varmıştı. İkinci bir alternatif olarak ‘‘Temas Grubu’’¹¹⁵ Dayton örneğine göre bir konferansın düzenlenmesine karar verdi. Hemen ardından da Rambouillet Konferansı çalışmaları başlamıştır.

A. Rambouillet Görüşmeleri

2 Şubat 1999 tarihinde etnik Arnavut tarafı, resmi olarak Paris yakınlarında Rambouillet'e İngiliz Dışişleri Bakanı Robin Cook ve Fransız Dışişleri Bakanı Hubert Vedri'in, eş-başkanlığını yapacakları barış müzakerelerine katılmayı kabul etmişlerdir. 16 kişiden oluşan Arnavut heyetinde, bağımsızlığını ilan eden Kosova'nın seçilmiş başkanı statüsünde olan İbrahim Rugova, İbrahim Rogova'ya muhalif Birleşik Demokratik Hareketin lideri Recep Qosja, UÇK'nın siyasi müdürlüğünün başı Hashim Thaqi bulunmaktadır.¹¹⁶ 5 Şubat 1999 tarihli Arnavut heyetinin, istekleri konusunda sahip oldukları farklı yaklaşımlardan dolayı, derin görüş ayrılıkları olduğu ileri sürmüştür. Aynı tarihte 2 Şubat, Batı dünyası, Sırp hükümetini, Yugoslavya'daki hedeflerine karşı bir hava saldırısı başlamakla tehdit ederek, müzakerelere katılması yönünde baskı yapmıştır. Sırbistan Ulusal Meclisi'nin, 4 Şubat 1999 tarihi itibariyle yapmış olduğu toplantıda, 3 net oya karşı 277 kabul oyuyla müzakerelere katılma kararı kabul edilmiştir. Sırbistan tarafından Rambouillet'a, içlerinde Başbakan Ratko Markoviç ve Başkan Milan Milotinoviç'in dahil olduğu, 13 kişiden oluşan güçlü bir heyet gönderilmiştir.¹¹⁷

Barış Müzakereleri resmi olarak 6 Şubat tarihinde başlamıştır. Bağlantı Grubu (*contact Group*) tarafından derlenen 24 sayfalı revize edilmiş barış planı

¹¹⁵ Bkz : ‘‘Potential Crisis And Conflicts In The Western Balkans’’,
<http://www.obiv.org.tr/2005/Konferans/Proceedings-Balkans.pdf> ,(25.05.2007).

¹¹⁶ ¹¹⁸ Julie Kim, ‘‘Kosovo Conflict Chronology’’ September 1998 - March 1999, April 6, 1999:
<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/crs/rl30127.pdf> , (20.04.2007).

¹¹⁷ The crisis and war in Kosovo:
<http://www.salzburgseminar.org/ihjr/si/si/Team9Summary.pdf> , (26.04.2007).

üzerinde bir anlaşmaya varmak için son aşama olarak, 19 Şubat tarihi belirlenmiştir.¹¹⁸ Plan, üç yıllık bir ara döneme dayanılarak tasarlanmıştır. Sırbistan'ın gerçekte Kosova üzerindeki bütün gücünü (hükümetin) kaybedebileceği, statüsü tartışmalı Kosova eyaletine çok geniş ölçekli bir özerklik verilmesiyle, Yugoslavya ile sadece sınırlı kurumsal bağların olacağı değerlendirilmesinde bulunmuşlardır.

Gerçekten bu plan üzerinde bir uzlaşmaya varma süreci çok yavaş ilerlemiştir, çünkü daha baştan Sırp tarafı, Kosovalı etnik Arnavutların Yugoslavya sınırlarının değiştirilmeyeceğine dair bir ifadeye bulunmalarını istemişlerdir. Aynı zamanda, bu şartların dışında, bağımsız amaçlarından vazgeçtiklerine dair bir teminat imzalamalarını istemişlerdir. Sırp tarafının ileri sürdüğü bu talepler karşısında etnik Arnavut müzakereciler ilk olarak, Sırp'ların resmi bir ateşkes ilan etmesinde ısrar etmişlerdir. Bu girişim Sırp'lar tarafından UÇK'nın varlığının ilk defa resmen tanınması anlamına gelecektir. Her iki taraftan gelen bu istekler arabulucular tarafından, müzakereleri ertelemeye çalışmak olarak görülmüş ve suçlanmıştır. İngiliz Dışişleri Bakanı Robin Cook ve Fransız Hubert Vederin, Rambouillet'da Sırp müzakerecilerden Milan Milutinoviç ile toplantı yapmışlar ve Sırp tarafının müzakereleri geciktirdiği suçlamasını yöneltmişlerdir. Çünkü 11 Şubat tarihi itibarıyla, beş gündür sürdürülmekte olan görüşmeler sürecinde çok az bir ilerleme kaydedilmiştir.¹¹⁹ Bu arada, ABD'nin süreçten bir sonuç çıkması çabasına dönük olarak, tarafları etkileme/baskı altında tutma girişimlerinin varlığı da görülmektedir. Bu çerçevede, 14 Şubat 1999 tarihi itibarıyla ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright Rambouillet'ye bir ziyarette bulunmuştur. Bakan Albright, Bağlantı Grubu'nun planını kabul etmedikleri taktirde, NATO'nun hava saldırısı ile karşı karşıya gelecekleri yönünde, bir kez daha Sırp tarafına yönelik önceki uyarılarını tekrarlamıştı.¹²⁰ Müzakere sürecinin son derece ağır ilerlemesi ve karşılıklı istekler nedeniyle çıkmaza girmesi üzerine, 14 Şubat tarihi itibarıyla, bir hafta daha uzatılması konusunda anlaşmaya varılmıştır.

¹¹⁸Balkans Watch: February 2, 1999 :

<http://www.monde-diplomatique.fr/dossiers/kosovo/rambouillet.html> , (03.05.2007).

¹¹⁹Teaching Guide on The Justification of War:

<http://www.usip.org/class/guides/justification.pdf> , (26.05.2007)

¹²⁰Thomas R. Pickering, "Under Secretary of State for Political Affairs Before the Senate Armed Services Committee", February 25, 1999, s.3-5.

ABD'nin Makedonya Büyükelçisi Christopher Hill, 16 Şubat tarihinde müzakereleri bırakarak, Yugoslavya Başkanı Slobodan Miloşeviç ile görüşmek için Belgrat'a gitmiştir. Hill, Miloşeviç ile yapmış olduğu toplantı ile anlaşma için 20 Şubat olarak belirlenen son tarihin yeni bir tarihle karşılanacağı noktasında onu ikna etmeye çalışmıştır.¹²¹

Rambouillet'da siyasi bir uzlaşma çözümü mücadelesini verirken, 18 Şubat 1999 tarihi itibarıyla Rusya ve Batılı ülkeler arasında gerginlik artmıştır. Gerginliğin nedeni, müzakerelerin başarısız olma olasılığına karşı, ABD'nin Avrupa ülkelerinde Yugoslavya'ya karşı hava saldırısında kullanılmak üzere 51 ağır bombardıman uçağını konuşlandırmak istemesidir. ABD bu yönde bir yaklaşım ortaya koyacağını, Rambouillet müzakereleri daha başlamadan, Dışişleri Bakanı Albright'ın ifadelerinde ortaya koymuştur. Albright, bir NATO hava kampanyasından bahsetmiş ancak, kara harekâtı konusunda değerlendirme yapmamıştır. Geleneksel olarak Sırp yanlısı bir politika takip eden Rusya Federasyonu'nun lideri Boris Yeltsin, bir yandan, Yugoslavya'ya girişebilecek bir hava saldırısına karşı uyarıda bulunurken, diğer yandan Rambouillet'daki bir Rus arabulucuya ayrı bir Rus girişimi olarak, NATO barış koruma gücünü kabul etmesi için Miloşeviç'i ikna etmeye göndermiştir.¹²² Rus arabulucuların tüm çabalarına karşın Miloşeviç, NATO barış gücü altında yabancı askerleri ülkesine kabul etmektense, hava saldırısı ile karşılaşmayı tercih etme noktasında ısrarlı olmuştur.

Rus arabulucunun çabalarının sonuç vermemesi, bir anlamda Rambouillet barış müzakerelerinin de sonuç vermemesi demektir. 16 Şubat tarihinde ABD arabulucusu Hill'in ve sonrasında 19 Şubat tarihinde Rus arabulucunun çabaları son derece önemlidir. Çünkü Sırp heyetinin çok sert ve uzlaşmaz bir tutum takınmasında Miloşeviç'in yaklaşım ve kararlılığı vardır. ABD ve Batılı ülkelerin harekete geçeceği noktanın veya kararlılıklarının ve bunun karşısında Rusya ve Çin gibi

¹²¹ Erik Yesson, "NATO's Role in Stabilizing Balkan Conflicts", **Sending Credible Signals**, June 2003, s.46

¹²² Katharine Q. Seelye, "The Absentees; Russia, The Nation That Isn't There", <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B07E0DE1F3AF936A15757C0A96F958260&n=Top/Reference/Times%20Topics/People/A/Axworthy,%20Lloyd>, (25.04.2007).

ülkelerin nasıl bir tutum alacaklarının görülmesi gerekmektedir. Bu süreç tam olarak ortaya çıkmadan, NATO askerlerinin kabulü Miloşeviç açısından Kosova için dönüşü olmayan bir yol gibidir.

Kosova sorununa siyasi müzakereler yoluyla barışçı bir çözüm bulmak amacıyla Rambouillet'da düzenlenen ikili müzakerelerin birinci turundan herhangi bir sonuç çıkmamıştı. Ancak, 15 Mart 1999 tarihi itibarıyla toplanması konusunda uzlaşma sağlanmıştı. Bu uzlaşının bir sonucu olarak, Sırp ve Kosovalı Arnavutlar arasındaki barış müzakereleri, Fransa ve İngiltere'nin başkanlığında, Paris'te Kleber Konferans Merkezi'nde 15 Mart tarihinde başlamıştır. Birinci tur barış müzakerelerinde arabuluculuk rolü üstelenen Bağlantı Grubu'nun, iki tarafı da barış anlaşmasını imzalamaya ikna etmekte başarısız olması sunucunda, 23 Şubat tarihinde kesilmişti. Daha sonra taraflar arasında yürütülen diplomatik çabalar sonrasında, 11 Mart'a kadar sürdürülen müzakerelerden de bir sonuç çıkmamıştır. Ancak, 15 Mart'ta ikinci tur barış müzakereleri konusunda uzlaşma sağlanmıştı.¹²³ Bu uzlaşının bir sonucu olarak, Arnavut temsilcisi Hashim Thaçi, Rambouillet görüşmelerini kabul ettiklerine dair Arnavutların onayını, müzakerelerin başlaması için Fransa, İngiltere ve ABD'ye sunmuştur. Bununla birlikte Hashim Thaçi, Sırp tarafının da benzer bir davranışta bulununcaya kadar, anlaşmayı imzalamayacağını ifade etmiştir.

Kosovalı Arnavutların yaklaşımları konusunda yorumcular şu değerlendirmeleri yapmışlardır: Rambouillet müzakereleri boyunca Kosovalı Arnavutlar, bağımsızlık referandumu için açık bir vaat elde etmeye çalışmışlardı fakat, planı kabul etmekle de, üç yıllık bir otonominin elde edilmesinden sonra, halkın kendi isteği temelinde Kosova sorununa nihai bir çözüme yönelik mekanizma belirlenmesi için, çok istekli olmamalarına karşın uluslararası bir toplantıyı kabul etmişlerdir. 16 Mart tarihi itibarıyla Sırp tarafının taslak planın içerdiği, siyasi yetki paylaşım düzenlemelerine dair değişiklik yapılması için yaptıkları öneriyi reddetmişlerdir. Paris'teki Sırp heyetine eşlik etmekte olan Sırbistan Başkanı Milan Milutinoviç, 16 Mart'ta yapmış olduğu açıklamada Sırp tarafının anlaşmayı imzalamaya hazır olduğunu ancak, bunu yetki paylaşım düzenlemelerin

¹²³ Bkz: <http://www.brookings.edu/events/1999/0414balkans.aspx> , (16.05.2007)

imzalanmasına bağılı olduğunu ifade etmiştir. Başkan Milotinoviç'in bu önerisi de kabul görmemiştir. Kosovalı Arnavut heyetinin üyeleri, 18 Mart tarih itibariyle resmen barış anlaşmasını imzalamışlardır. Arnavut UÇK temsilcisi Hashim Thaçi, anlaşmanın 'Kosovalı Arnavutların olduğu kadar Sırpların da çıkarına olduğunu' ifade ederek, Sırp tarafının imzalamasını belediklerini belirtmiştir.¹²⁴ Arnavut heyetinin bu beklentileri yönündeki son bir çaba çerçevesinde İngiltere ve Fransa tarafından, Sırbistan heyetiyle yapılan nihai oturumda da ilerleme sağlanamayınca, 19 Mart tarihi itibariyle Rambouillet barış müzakereleri sona erdirilmiştir. Bundan sonra Miloşeviç yönetimindeki Yugoslavya ile NATO'nun 'inandırıcılık' sınavı başlamış oluyordu.

Anlaşmanın bu şekilde kabul edilmesinin ardından 23 Mart'ta Sırp Ulusal Meclisi toplanarak konu ile ilgili çeşitli kararlar almış ve toplantının sonunda bir bildiri yayımlamıştır.¹²⁵ Bildiride meclis, öncelikle ülkenin büyük tehlike altında olduğunu vurgulamış ve NATO kuvvetlerinin sınıra birlikler yerleştirmesinin ve kuvvet kullanımı tehditlerinin BM Anlaşması'na kesinlikle aykırılık teşkil ettiğini belirterek Güvenlik Konseyi'ni göreve çağırıştır. İkinci olarak Rambouillet Anlaşması'nı NATO ile ilgili hükümler dışında kabul ederek Kosova'ya özerklik verilmesine karar vermiş ancak ülkesinin bölünmez bütünlüğü ve egemenliğine hanel getirecek olan Ek-B'de yer alan şartları kabul etmesinin kesinlikle imkânsız olduğunu açıklamıştır. Yugoslavya, yine aynı kararda Kosova'da tüm etnik toplulukların ve yurttaşların haklarını güvence altına alacak, Sırbistan'ın toprak bütünlüğüne saygılı özerk bir yapı oluşturulması için görüşmelere başlamak istediğini bildirmiştir. Yugoslavya'da bulunması istenen uluslararası gücün sayısı ve niteliğiyle ilgili ise sorunu gözden geçirmeye hazır olduğunu Temas Grubu'na bildirmiş, görüşmelerin devam etmesini talep etmiş ve ülkede bulunacak uluslararası kuvvetin niteliği hakkında anlaşmaya hazır olduğunu da eklemiştir. AGİT ve BM'yi barışçı bir çözüm için görev başına çağırış, AGİT Kosova Misyonu'nun ABD'nin

¹²⁴ Christopher Marsh and Mark Heppner, "When Weak Nations Use Strong States": **The Unintended Consequences of Intervention in the Balkans**, http://www3.baylor.edu/~Chris_Marsh/np.pdf, (26.05.2007).

¹²⁵ Aleksander Jokic, "The Myth of Humanitarian Intervention in Kosovo", **Lessons of Kosovo: The Dangers of Humanitarian Intervention Toronto**, Broadview Press, 2003, s. 130.

isteğine uygun olarak Kosova'dan çekilmesini kınamıştır.¹²⁶ Bu bildiri Temas Grubu tarafından pek fazla göz önüne alınmamış ve basında da çok fazla yer almamıştır. Sonuçta uluslararası toplumun kararı 18 Mart'ta verilmiştir.¹²⁷ Bundan sonraki bütün gelişmeler NATO tehdidi altında gerçekleşmiştir. Bu süreçte Yugoslavya iki kez Güvenlik Konseyi'ne başvurarak egemenliğine yönelik NATO tehdidine karşı önlem almasını istemiştir. İlki 1 Şubat, ikincisi ise 17 Mart 1999'da yapılan bu başvurular herhangi bir sonuca ulaşmamıştır.

NATO'nun yapmış olduğu açıklamalar oldukça çelişkilidir. Açıklamalarda, bir yandan Yugoslav Federal Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün devamlılığı vurgulanırken bir yandan ülkeye karşı açıkça ve resmi olarak hava saldırısında bulunma tehdidi yapılmıştır. Yugoslavya, NATO'nun bu tavrının ardından örgütü kınayan bir açıklama yapmışsa da yine de barış görüşmelerine katılmayı kabul etmiştir.¹²⁸ Görüşmelerden önce Temas Grubu taraflara üzerinde tartışma yapılamayacak ilkeler başlığı altında anlaşmanın temellerini belirten bir bildirimde bulunmuştur. Bildirinin başlıkları, genel ilkeler, yönetim, insan hakları ve uygulama olarak sayılabilir. Bildirinin ilk kısmı genel ilkelerdir;

Bunlar:

- 1) İki tarafın da ateşkes ilan etmesi,
- 2) Sürekli bir diyalog kurularak barışçıl çözüme gidilmesi,
- 3) Üç yıllık geçici bir süreçten sonra nihai statü için yeniden görüşülmesi, bu süreçte geçici statünün tek taraflı değiştirilmemesi,
- 4) Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünün korunması,
- 5) Tüm etnik grupların kimliklerinin ve haklarının korunması için gerekli tedbirlerin alınması,
- 6) Kosova'da özgürce seçim yapılması,
- 7) Savaş döneminde islenen suçlarla ilgili hiçbir yargılama yapılmaması,

¹²⁶ Bkz.: <http://www.serbia-info.com/news/1999-03/24/10030.html>, (10.03.2007).

¹²⁷ Michael Mcgwire, "Why did we bomb Belgrade?", *International Affairs*, 76/1, 2000, s.6.

¹²⁸ Noam Chomsky, *Yeni Askeri Hümanizm*, İstanbul, Pınar Yayınları, 2002, s.141-177

- 8) Siyasi tutuklularla ilgili hiçbir yargılama yapılmaması,
- 9) Uygulama hususunda uluslararası işbirliğine açık olunması olarak sıralanabilir.¹²⁹

B. NATO'nun, Sırbistan- Karadağ'a Yönelik Hava Saldırılarına Başlaması

Harekât boyunca NATO Kosova, Sırbistan ve Karadağ'daki Yugoslav birliklerini ve stratejik noktaları hedef aldı. Harekâtın başlamasını takip eden günlerde Miloşeviç Sırp milliyetçiliğini körüklemeye devam etti ve bütün Sırp'ları Batı'ya saldırmaya yönelten demeçler vermekten kaçınmadı. Balkanlar bir kargaşa ortamına sürüklendi. Başta Makedonya olmak üzere Arnavut azınlıkların yaşadığı diğer Balkan ülkelerinde Sırp'ların düzenlediği Batı aleyhtarı gösteriler bu ülkelerin yönetimlerini zor duruma soktu. Kosova'da Bosna'da yaptıkları gibi bir etnik temizliğe hız veren Sırp'lar, Arnavutlara ait bütün kayıtları da ortadan kaldırma çabasına giriştiler.¹³⁰ Arnavutların nüfus kütükleri ev ve iş yerlerine ait tapuları, doğum sertifikaları ve evlilik kayıtları imha edildi.

Kuzey Atlantik Konseyi'nin 23–24 Nisan 1999 da Washington D.C.'de yapılan toplantısında devlet ve hükümet başkanları tarafından Kosova hakkında bir bildiri yayımlanmıştır. Bu bildiri de aşağıdaki önemli noktalar ön plana çıkmaktadır:¹³¹

- 1) “Kosova Krizi, NATO'nun kurulduğu günden beri savunduğu değerleri, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkelerini tehdit etmektedir. Devlet başkanı Miloşeviç başkanlığındaki Belgrad rejiminin bilinçli olarak yürüttüğü baskı, etnik temizlik ve vahşet politikası son haddine varmıştır. Bu terör kampanyasının başarıya ulaşmasına izin vermeyeceğiz. NATO bu duruma bir son vermeye kararlıdır.
- 2) NATO'nun YFC'ne karşı yürüttüğü askeri harekât, son zamanlarda BM Genel Sekreteri ve Avrupa Birliği bildirimlerinde de teyit edildiği gibi, uluslararası toplumu

¹²⁹ Weller, Marc, “The Rambouillet Conference on Kosovo”, **International Affairs**, 1999, s. 123

¹³⁰ Clark, Wesley K, “effectiveness and Determination”, **published in the International Press**, <http://www.nato.int/Kosovo/articles/a990602a.htm>, (12.03.2007).

¹³¹ NATO El Kitabı, s. 24

politik amaçlarını desteklemektedir: Tüm halklarının güvenlik içinde yaşadığı, evrensel insan hakları ve özgürlüklerden eşit şekilde yararlandığı, barış içinde ve değişik etnik gruplardan oluşan demokratik bir Kosova.

- 3) Askeri harekâtımız Sırp halkına karşı değil, bu krizi barışçı yollarla çözmeyi defalarca reddetmiş olan Belgrat politikasına karşıdır. Devlet başkanı Miloşeviç'in şu noktaları yerine getirmesi şarttır.
 - i) Kosova'da baskı ve vahşeti derhal sona erdirmek ve askeri eylemlerin sona erdiğinin denetlenmesini garanti etmek;
 - ii) Kosova'dan askerini, polis gücünü ve milis gücünü geri çekmek.
 - iii) Kosova'da bir uluslararası bir askeri gücün bulunmasını kabul etmek;
 - iv) Yurtlarından olmuş kişilerin ve mültecilerin koşulsuz olarak ve güvenlik içerisinde evlerine dönmelerini ve insani yardım örgütlerinin bu kişilere engellenmeden ulaşabilmelerini kabul etmek;
 - v) Rambouillet anlaşmalarına dayandırılacak bir politik çerçevenin yaratılması için çalışmaya istekli olduğu yönünde inanılır bir garanti vermek.
- 4) Bu koşullar üzerinden herhangi bir pazarlık yapılamaz. Belgrat, uluslararası toplumun bu meşru isteklerini yerine getirmedikçe ve çektirdiği bu insani acılara bir son vermediği sürece ittifakın bu Yugoslav savaş makinesi'ne düzenlediği hava operasyonları devam edecektir. Başkan Miloşeviç ve Belgrat tüm Kosovalıların can güvenliğinden sorumlu tutulmaktadır.
- 5) Belgrat üzerindeki baskıyı arttırmak için NATO'nun askeri eylemlerini yoğunlaştırmaktayız. Müttefiklerin hükümetleri Belgrat rejimi üzerindeki baskıyı arttırmak için ilave önlemler almaktadırlar. Bu önlemler arasında yoğunlaştırılmış ekonomik yaptırımlar ve petrol ürünlerine konan ambargo ki, AB'ye bu konuda başı çektiği için minnettarız, bulunmaktadır.

- 6) Rusya'nın BM içerisinde özel bir sorumluluğu ve Kosova'daki krize bir çözüm aranmasında oynayacak önemli bir rolü vardır. Bu çözüm uluslararası toplumun yukarıda belirtilen koşullarına dayandırılmalıdır. Başkan Milošević'in bugüne dek getirdiği öneriler bu koşullara cevap vermemektedir.
- 7) NATO üyeleri ve ortakları bu insani felaketin getirdiği acil duruma derhal tepki göstermiştir ve bu konuda en önemli ajans olan UNHCR ve diğer ilgili örgütlerle işbirliği içinde mülteciler ve insani yardım konusundaki çabalarını yoğunlaştırmaktadır. Yardımlarımızı gerektiği sürece devam ettireceğiz. NATO kuvvetleri bu göreve büyük katkıda bulunmaktadır.
- 8) Belgrad rejiminin komşularının güvenliğine ilişkin yaptığı tehditleri kabul etmeyeceğiz. Komşu ülkelerde NATO kuvvetlerinin bulunmasından ve bu kriz sırasında bu ülkelerin kendi sınırları içerisinde yaptıkları faaliyetlerinden dolayı Belgrad'ın komşularına yapacağı bu tür tehditlere derhal mukabele edeceğiz.
- 9) Bölgedeki ülkelerin toprak bütünlüğü ve egemenliklerine verdiğimiz desteği tekrar teyit ediyoruz.
- 10) Özgür, refah içerisinde, açık ve ekonomik açıdan bütünleşmiş bir Güneydoğu Avrupa hedefi YFC demokrasiye geçmeden gerçekleşemez. Bu bağlamda Voyvodina Sancak dâhil, tüm azınlıkların haklarını koruyan ve mevcut krizde ve gelecekte bu amaçla çalışma sözü verecek demokratik bir YFC amacına destek vereceğiz.”¹³²

22 Mart günü artık NATO'nun 36000 kişilik birliği sınırlardan içeri girmişti, buna ek olarak 8000 kişilik bir birlik de sınırı geçmek üzereydi. Sırp güçleri 22 Mart'ta Kosova'nın güney ve batı bölgelerine saldırmaya ve bu operasyonlarla Arnavutları sınır dışı etmeye başlamıştır. Bölgedeki güvenlik politikası

¹³² NATO El Kitabı, s. 484.

şiddetlendirilmiş ve bu 800 000 Arnavut'un bölgeyi terk etmesine, on binlercesinin de dağlara kaçmasına sebep olmuştur.¹³³

NATO'nun harekâtı boyunca Batılı devletlerin diplomasi ve barış çabaları aralıksız devam etti. Giderek daha kapsamlı bir kara harekâtı daha fazla düşünölmeye başlanmıştı ki 9 Haziran 1999 tarihinde Miloşeviç barış planını imzalamayı kabul etti. Anlaşmada Rambouillet görüşmelerindeki barış planının tamamının geçerli kabul edileceği belirtilmiştir. Anlaşma ile Kosova henüz adı konulmamış bir "uluslararası manda" idaresinin yönetimine alınıyordu.

Anlaşmadaki diğer unsurlar ana hatları ile şöyle idi. Kosova'da şiddet ve baskıya derhal son verilecek; bölgede bulunan Sırp askeri ve polisi geri çekilecek; Bölgede BM Güvenlik Konseyi tarafından tayin edilecek sivil ve askeri bir milletler arası barış gücü konuşlandırılacak; Kosova'da BM Güvenlik Konseyi'nin kararını takiben normal hayata geçişi sağlayacak bir sivil yönetim kurulacak; hareket sırasında yerlerinden ayrılan mültecilerin güvenli bir şekilde yerlerine dönmeleri sağlanacak; Kosova'da Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün korunması şartıyla özerk bir yönetimin oluşturulması amacıyla çalışmalara başlanacak, UÇK silahsızlandırılacak.¹³⁴

78 gün süren bombardıman boyunca müzakerelere devam edilmiş ve her iki taraf da çeşitli tavizler vermiştir. ABD'de bu tavizler, Sırpların bombardıman altında başvurduğu yalanlar ya da teslim bayrağını çekmesi olarak değerlendirilmiştir. 3 Haziran'daki barış anlaşması, Mart sonunda masaya konan iki resmi öneri arasında sağlanan bir uzlaşmaydı. NATO, Mart'taki müzakerelerin son dakikada çökmesine neden olan ve bağımsızlık referandumu çağrısı olarak yorumlanan dil de dahil olmak üzere, ifrata kaçan bütün taleplerinden vazgeçti. Sırbistan "NATO'nun ciddi bir katılımında bulunduğu uluslararası bir güvenlik gücünün varlığı" nı kabullenmeye ikna oldu. Barış anlaşmasında ve anlaşmayı onaylayan 1224 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararında NATO'ya yapılan tek atıf buydu. Nitekim vakit geçirmeden Kosova'nın NATO komutası altında işgalini uygulamaya koyup, resmi anlaşmanın koşullarının

¹³³ Mcgwire, s.12

¹³⁴Bkz: <http://www.kosova.de/archiv/news/uno-1244-english.html> (19/04/2007).

yerine getirilmesinde ısrar eden Sırbistan ile Rusya'yı dize getirmek için bombardımana başvurarak bu karalamaları ihlale girişti. Medya ve birçok köşe yazarı, sözcükleri yanlış kullandıklarını pek akla getirmeksizin, kadim teamülleri tekrarlayarak NATO'yla aynı görüşleri bildirdiler. Yine teamüle uygun olarak, en güçlü devletin bazı formaliteleri, örneğin kabul ettiği anlaşmaları çiğnemeyi tercih etmesi halinde geçerli olacak normlar uyarınca bu mesele de tarih sayfalarından silinip gitmişti.¹³⁵

Sırbistan ile Rusya hile yoluna başvurup resmi anlaşmaların koşullarının yerine getirilmesinde ısrar ederlerken, NATO uçakları Miloşeviç'e muhalefetin yoğun olduğu Novi Sad ile Pančevo'daki rafinerileri 7 Haziran'da bombalayarak onları dize getirmişti.¹³⁶

Miloşeviç'in Mart ayında varılan anlaşmanın koşullarını değiştirmeye çalıştığı savunulmuştur. Tarihi kayıtlar bu durumu desteklemektedir, üstelik NATO'yla ilgili olarak da aynı sonuca varılabileceği görülür. Sadece bu vakada değil, resmi anlaşmaların çeşitli dönem ve koşullarda zora başvurularak çiğnenmesi, büyük güçler açısından âdeta bir kanundur.¹³⁷ Gecikmiş olarak anlaşıldığı üzere, mevcut belgelere göre, “Rambouillet konferansında Miloşeviç'e sunulan Amerikan diktası yerine Mart'ta bir dizi ciddi müzakereye başlanması; Kosova'ya Arnavut ve Sırp sivilileri koruyabilecek güçte geniş çaplı bir gözlem gücü konuşlandırılması imkânı dahilinde olmuştur.”

C. NATO Müdahalesinin Hukuksal Açıdan Değerlendirilmesi

Meşru Müdafaa Hakkı, BM Anlaşması'ndan kaynaklanan bir haktır .Söz konusu anlaşmanın 51. Maddesine göre, bu 'doğal' bir haktır. Uluslararası Adalet Divanı'na göre, müşterek meşru müdafaa hakkını düzenleyen 51. Madde, bu

¹³⁵ Noam Chomsky, “A Review of NATO's War over Kosovo”, April-May, 2001. <http://www.chomsky.info/articles/200005--.htm>, (21.04.2007).

¹³⁶ Chris Hedges, “Serbian Town bombed by NATO Fears Effects of Toxic Chemicals”, **Los Angeles Times**, 6 July, 1999.

¹³⁷ John Donnelly, “Relief agencies see Kosovo aid causing shortfall elsewhere”, (Christian Miller and Ann Simmons), **L.A. Times**, 21 Mayıs; **Karen DeYoung**, 26 October, 1999.

konudaki yapıla geliş kurallarını yansıtmaktadır.¹³⁸ UAD, Nikaragua davasında, müşterek meşru müdafaa hakkının iki koşulu olduğunu belirtmiştir: birincisi, silahlı bir saldırının mevcudiyeti; ikincisi, silahlı saldırının mağduru olan devletin başka bir devletten ya da devletler grubundan yardım talebinde bulunmasıdır. Divan'a göre, 'silahlı saldırı' düzeyine ulaşmayan 'saldırgan' fiillere karşı devletlerin müşterek meşru müdafaa hakkı yoktur.

Uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma yasağı, hem bir yapılageliş kuralı hem de *jus cogens* kuralı (aksine düzenlemelerin geçersiz olduğu emredici hukuk kuralları) haline gelmiştir. O nedenle, bu kuralla çatışan her uluslararası anlaşma batıl olacaktır. BM Anlaşması'nın 51. Maddesinde düzenlenen müşterek meşru müdafaa hakkına dayanılarak kurulan NATO benzeri 'savunma' örgütlerinin de, bu kuralı, meşru müdafaa hakkı çerçevesinde alacağı kararlarda gözetmesi gerekmektedir.

BM sisteminde oylama prosedürü, Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesine, ABD, Rusya, İngiltere, Çin ve Fransa'ya, kendilerini önlemlerden bağışık tutma imkânını tanımaktadır. BM Anlaşması 27. maddesine göre, her oylamada karar alma sayısı on beş üyede dokuz iken, usule ilişkin olmayan konularda bu dokuz oy içinde beş sürekli üyenin oyunun da bulunması gerekir. Ancak bir sürekli üyenin çekimser kalması olumsuz oy olarak değerlendirilmemektedir. Sürekli üyelerinden birisinin aleyhte oy kullanması halinde ise Güvenlik Konseyi karar veremez.¹³⁹

Güvenlik Konseyi'nin bir yetkilendirmesi olmaksızın askeri bir paktın kendi inisiyatifiyle gerçekleştirdiği Kosova müdahalesi, 1999 yılının Mart- Haziran ayları arasında 'Kosova barış planı'nı reddeden Yugoslavya'ya karşı NATO tarafından düzenlenen hava saldırılarıdır. Bu operasyonun uluslararası hukuka uygun olması için Güvenlik Konseyi'nin söz konusu savunma paktına böyle bir yetki veren bir karar alması gerekmektedir. Oysa bu yapılmamıştır. Bu operasyonların temelde 'insani' amaçlı olması durumu değiştirmemektedir. Muhtemelen Sovyetler

¹³⁸ Berdal Aral, **Uluslararası Hukukta- Meşru Müdafaa Hakkı**, Kırıkkale, Ağustos 1999, s.127-128

¹³⁹ Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet kullanma**, Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler, Mülkiyeliler Birliği Vâkîfı Yayınlar:20, Ankara, Mayıs 1998, s.151-152

Birliği'nin böyle bir kararı veto edeceği düşünöldüğü için, Güvenlik Konseyi'nin iznine başvurulmamıştır.¹⁴⁰

Birleşmiş Milletler sisteminde, kuvvet kullanma yasağına rağmen devletlerin kuvvete başvurma hakkı tamamen ortadan kaldırılmış da değildir. Sadece 'meşru müdafaa' (*self-defence*) gerekçesine dayanan durumlarda, kelimenin Türkçe'deki gerçek anlamıyla 'meşru' bir kuvvet kullanma hakkı iddia edilebilecektir.

Bu hükmün ifade ediliş biçimi, meşru müdafaa hakkının icrasını 'silahlı saldırıya hedef olma' koşuluna bağlamış görünmektedir. Milletler Cemiyeti döneminde başlamış olan 'saldırı'nın hukuken tanımlanması çabaları¹⁴¹, Birleşmiş Milletler bünyesinde, Genel Kurulun bir kararına ek olarak kabul edilen Saldırının Tanımına İlişkin Bildirgeyle¹⁴² 1974 yılında başarıya ulaşmıştır.

Bu tanım çabası, bir Genel Kurul kararıyla kabul edilmiş olsa da, uluslararası toplum bakımından hukuki gücü ve etkisi Birleşmiş Milletler kurucu anlaşmasının bu konuyla ilgili hükümlerinin yorumu niteliğini taşır. Ve bu nedenle, Uluslararası Adalet Divanı tarafından, mevcut uluslararası hukukun beyanı ya da bir örf ve âdet kuralı niteliğinde değerlendirilmiştir.¹⁴³ Dolayısıyla bir devletin saldırıya maruz kaldığının saptanması konusunda, tartışmayı azaltabilecek bir düzen içinde bulunduğumuz ileri sürülebilir.

Ancak, hiçbir hukuk kuralı iyi niyet ilkesi ve makul olma ölçütünden uzak bir yoruma tâbi tutulamayacağına göre, meşru müdafaa hakkının icra koşulları da bu esasa uygun olarak değerlendirilmek zorundadır. Bu hukuki çerçeve içinde, bir silahlı saldırının gerçekleşmediği, fakat gerçekleşmesi konusunda kesinliği tartışmasız sayılabilecek nitelikte koşulların var olduğu bir durumda da meşru müdafaa hakkının icrasına girişilmesi, hukuka aykırı olarak görölmeyebilir. Bu

¹⁴⁰ Aral, s.158

¹⁴¹ B. B. Ferencz, "Defining International Aggression: The Search for World Peace", **A Documentary History and Analysis**, Volume 1, Oceana Publications: Dobbs Ferry, 1975, s.70

¹⁴² United Nations General Assembly Resolution 3314, "Definition of Aggression", **Yearbook of the United Nations**, 1974, s.142

¹⁴³ Merits Judgment, "Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua" **Nicaragua v. United States of America**, I.C.J, Reports, 1986, s. 93.

durum, her vakanın kendine has özellikleri bakımından yapılacak bir değerlendirmeyi gerektirir. Ancak bir silahlı saldırıyı kuşkusuz kılabilen nitelikte eylemlerin veya faaliyetlerin varlığı, aranması gereken meşruiyet koşulu bağlamında değerlendirilebilir.

Soğuk Savaş dönemi, başlı başına bir saldırıya maruz kalma koşulunun anlamsız kılındığı bir ‘Dehşet Dengesi’ nin gölgesinde geçti. Bu dönemde, bir silahlı saldırı önkoşulunun gerçekleşmesinin beklenmesi halinde, meşru müdafaa hakkının icrasının da büyük bir anlam taşımayacağı anlayışı yaygın bir kabul gördü. Bloklar arasındaki ‘ilk vuruş üstünlüğü’ temelinde bir caydırıcılık, bu dönemde iki süper güç arasındaki önleyici meşru müdafaa hakkının icrasını hep geride bırakmıştır.

Birleşmiş Milletler düzeninde, bu vakaların meşru müdafaa hakkının hukuki çerçevesi içinde kabulü ve tanınmasının reddi genel ve tutarlı bir uygulamayla ortaya konulmuştur. Yukarıda anılan vakalar, devletlerce, öncelikle bu konuyla doğrudan doğruya ilgilenmekle yetkili Güvenlik Konseyi’ndeki oturumlarda ve ayrıca bireysel olarak, kuvvet kullanma yasağının ciddi ihlâline ilişkin birer örnek olarak nitelenmiş ve kınanmıştır.¹⁴⁴

NATO’nun Kosova’ya müdahalesi üzerinde uluslararası hukuk perspektifi de dâhil olmak üzere birçok tartışma yürütülmektedir. Yugoslavya’ya karşı yapılan söz konusu askeri müdahalenin hukuksal açıdan geçerli olduğu yönündeki görüşlerin yanı sıra geçerli olmadığı yönünde de görüşler mevcuttur. Esasen bu konuda iki zıt görüş olmasının nedeni uluslararası hukukun farklı algılayış biçimleri ile farklı yorumlanmasının sonucudur.

Bu müdahale sonrasında yapılan uluslararası polemikler esas olarak NATO müdahalesinin BM Güvenlik Konseyi’nin rızasıyla yapıp yapılmadığı konusu etrafında cereyan etmiştir ve bu husus da bu bağlamda dikkate alınacaktır.

¹⁴⁴Judgment, s.93

NATO'nun Kosova'ya müdahalesiyle bazı uluslararası hukuk ilkeleri ihlal edilmiş oldu. İhlal edilen söz konusu ilkeler Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 2. maddesinde yer almaktadır:

- a. Birleşmiş Milletlere üye devletlerin egemen eşitliği
- b. Anlaşma yükümlülüklerinin iyi niyetle yerine getirilmesi
- c. Uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi

Müdahale sırasında savaşın yürütülmesiyle ilgili ihlal edilmiş başlıca uluslararası hukuk kuralları ise şunlardır:

- 1) 1907 Lahey Sözleşmesine göre silahlı çatışmalara girmeden önce savaş ilan edilmesi şarttır. NATO böyle bir davranışta bulunmamıştır.
- 2) 18 Ekim 1907 Kara Savaşı'nın Yürütülmesine İlişkin Cenevre Sözleşmesi. Bu sözleşmenin 22. maddesine göre savaşan taraflar düşmana zarar vermekte sınırsız imkânlardan yararlanma hakkına sahip değiller. Madde 25'e göre şehirlere, binalara saldırmak ve bunları bombalamak yasaktır. Ayrıca 3. maddeye göre yukarıda belirtilen maddeleri ihlal eden taraf bu ihlallerden doğan zararı karşılamakla yükümlüdür.¹⁴⁵
- 3) 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmesi ve 8 Haziran 1977 Ek Protokolüne göre; sivil hedeflere saldırmak, insanlığa karşı suçlar işlemek, askeri bir gereksinim olmadan sivil kurumlara ve yerleşim yerlerine zarar vermek, gerekli olandan fazla acı çektiren ve yasaklanmış silahların kullanılması yasaktır.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Bkz: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/lawofwar/hague03.htm> (22.09.2007).

¹⁴⁶ Bkz: <http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/91.htm> (02.10.2007).

Son yıllarda görülen önemli bir gelişme, insani amaçlı askeri müdahalenin Birleşmiş Milletler sistemi dışında da kullanılmaya başlanmasıdır. Kosova krizinde, Sırbistan'a askeri müdahale için Güvenlik Konseyi'nde (Rusya ve Çin'in vetosu nedeniyle) karar alınamaması, bu müdahalenin NATO çerçevesinde gerçekleştirilmesi ile sonuçlandı. Yine insan hakları ihlallerinin önemli bir gerekçe yapıldığı Irak savaşında, savaşı başlatan güçler, Güvenlik Konseyi kararı için bir oylamaya gidilmesine bile gerek görmediler.

İnsani amaçlarla ya da insan haklarının açık ve sürekli ihlalinin önlenmesi gerekçesiyle, uluslararası hukukun aradığı koşulları yerine getirmeden yapılan bu tür askeri müdahaleler, dikkatle izlenmesi gereken örneklerdir. Bunları klasik egemenlik anlayışıyla, iç işlerine karışmama ilkesiyle ve kuvvet kullanma yasağıyla açıklamak mümkün değildir.¹⁴⁷

İnsani amaçlarla yapılan bir operasyon olarak meşrulaştırılmaya çalışılmakla birlikte, bu müdahalelerin ne zaman, nerede, nasıl ve hangi gerekçeyle yapılacağına karar veren güç, Birleşmiş Milletlerin şemsiyesi altında hareket etmeyi ya da uluslararası toplumun onayını almayı gerekli görmemektedir. Uluslararası hukuk bakımından, böyle bir müdahalenin meşruluğundan çok keyfilikinden söz edilebilir. Amerika Birleşik Devletleri ve onunla ittifak yapan birkaç ülkenin oluşturduğu bu gücün, uluslararası toplumun ortak çıkarları ya da Birleşmiş Milletler Şartının öngördüğü meşru nedenler adına hareket ettiklerini söylemek zordur. Daha çok, kendi ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek, uluslararası sermayenin taleplerini yerine getirmek kaygısıyla hareket ettikleri görülmektedir. İnsan hakları ihlalleri gerekçe gösterilerek yapılan ya da yapılmak istenen askeri müdahalelerin, uluslararası hukuka aykırı olarak ve meşruiyeti tartışmalı biçimde gerçekleştirilmesi, insan haklarına saygıyı tahrip edici bir gelişmedir. Bu politikanın, insan haklarının uluslararası düzeyde güvence altına alınması çabalarına zarar vereceği açıktır.¹⁴⁸

¹⁴⁷Murphy Sean D, "Terrorism and the Concept of 'Armed Attack' in Article 51 of the U. N. Charter", **Harvard International Law Journal**, 2002, s.41-51

¹⁴⁸Murphy, Sean D, "Humanitarian Intervention: The United Nations in an Evolving Order", s.23-26.

Birleşmiş Milletlerin, amaçlarını gerçekleştirmek bakımından, bugüne kadar çok başarılı olduğu söylenemez. Güvenlik Konseyi'nde beş daimi üyeye tanınan veto yetkisi, pek çok kez, BM'nin barışın ve güvenliğin sağlanması amacıyla zamanında ve etkili önlemler almasını, gerektiğinde silahlı müdahalede bulunmasını engellemiştir. Kosova krizinde, Çin ve Rusya'nın vetosu, Sırbistan yönetimine karşı BM şemsiyesi altında müdahale olanağını önlemiş ve bu işi NATO'nun üstlenmesine neden olmuştur. Bu gelişmenin bir sonucu, askeri müdahaleler için, BM Güvenlik Konseyi'nin kararının aranmadan da harekete geçilebileceği anlayışının ortaya çıkması oldu.

D. Kosova Krizinde NATO'nun İnsani Müdahalesi

Bu gerekçelerin içinde ilk öne çıkan konu ağır *insan hakları ihlalleri* olmuştur. Kosova'da geniş çaplı ve sistematik insan hakları ihlallerine dair delillerin bulunduğu hemen hemen ilgili bütün uluslararası örgütler tarafından da teyit edilmiştir.¹⁴⁹ Ağır insan hakları ihlalleri ile uluslararası hukuk kuralları daha başlangıçta ihlal edilmiştir.

Özellikle Kosova Arnavutlarına Sırp polisi ve paramiliter güçleri tarafından uygulanan baskı her fırsatta vurgulanmıştır. UNHCR'in tahminlerine göre göçe zorlananların sayısı 800,000'i buluyordu. Ayrıca bölgede görev yapmaya çalışan insani yardım teşkilatlarının (USAID gibi) çalışmaları büyük ölçüde engelleniyordu. Bundan başka, sivil toplum kuruluşları ve haber ajansları tarafından hazırlanan haber ve raporlarda da işlenen *savaş suçlarına* dair, kanıt değerindeki bulgular dikkatleri bu konuya çekmekteydi.¹⁵⁰

Priştina'da yapılan vahşet-insanların zorla göç ettirilmesi, etnik temizleme olayları ve toplu mezarların açığa çıkarılması-bu durumun boyutlarını açık bir

¹⁴⁹ Hans Köchler, "Humanitarian Intervention in the Context of Modern Power Politics", 2001, <http://www.i-p-o.org/kochler-humanitarian-intervention.pdf>, (22.05.2007).

¹⁵⁰ Bkz: Human Rights in Kosovo: <http://www.reliefweb.int/rw/RWB.NSF/db900SID/OCHA-64C4TP?OpenDocument>, (23.05.2007).

şekilde gözler önüne seriyordu. Sırp güçleri tarafından uygulanan terör eylemlerinin Bosna-Hersek'te müşahede edilen olaylar da göz önünde bulundurulduğunda, önceden planlanmış olduğu ve sistemli bir şekilde yapıldığı şüphe götürmüyordu.¹⁵¹

Ancak yine de NATO müdahalede aceleci davranmamış ve Rambouillet görüşmelerinin malum sonuçlarını beklemeyi tercih etmiştir. Ne yazık ki Yugoslav ordusunun son ve en geniş çaplı saldırısı diplomatik çözüm seçeneklerini tamamen ortadan kaldırmıştır. Bu durum uluslararası hukukta tükenme prensibi (*Principle of exhaustion*) olarak bilinmektedir ve güç kullanımı dışındaki diğer seçeneklerin tükenmesi anlamına gelmektedir.

Bu yönüyle Kosova örneğinde de kriz öncesi diplomatik çabaların tükenmesi ve BM Güvenlik Konseyi müzakerelerinin çıkmaza girmesi bu bakımdan önemlidir. Diplomatik cephede BM, AGİT, NATO, ABD ve Temas Grubu gibi örgüt ve ülkeler, sistemli şekilde uygulanan vahşetin sona erdirilmesi ve siyasi çözüme ulaşılması için aylarca süren büyük gayretler sarf etmişlerdir.

NATO Genel Sekreteri Javier Solana, müdahalenin gerçekleştirilmesinden önceki son konuşmasında, Kosova'da bir sorunla karşı karşıya olduklarını ve daha önceki deneyimlerine dayanarak, bu sorunun çözümünde diplomasiyi desteklemesi açısından askeri kuvvet kullanmanın çok daha yararlı olabileceğini belirtmiş ve insani bir krizin önüne geçebilmek için kimi zaman bu yola başvurulmasının gerekebileceğini söylemiştir.¹⁵² Müdahale öncesinde gerek yazılı ve görsel haber kaynaklarındaki haberler gerekse politikacıların konu üzerinde yaptığı açıklamalar Kosova'da insani bir kriz yaşandığı ve bu krizin bölgede güvenlik ve barışın bozulmasına yol açacağı şeklinde olmuştur.

¹⁵¹Bkz: Background Paper - Human Rights in Kosovo:
<http://www.reliefweb.int/rw/RWB.NSF/db900SID/OCHA-64C4TP?OpenDocument>,
(23.05.2007).

¹⁵² Javier Solana, "Lessons Learned From Bosnia", 12 Mart 1999,
<http://www.nato.int/docu/speech/1998/s980207a.htm> (24.05.2007).

Bu çabalar Eylül 1998'den sonra daha da hızlandırılmış ve bu dönemde BM Güvenlik Konseyi 1199 sayılı kararını çıkarmıştır. Kararın bir bölümü şu şekildeydi:¹⁵³

BM anlaşmasının 8. Bölümüne istinaden Güvenlik Konseyi Kosova'daki tüm parti, grup ve kişilerin düşmanca tavır ve davranışlarına son verip tarafları anlamlı bir diyaloga götürecektir ve insanlığa karşı işlenen suçları azami ölçüde azaltacak ateşkesi korumalarını talep eder.

Rambouillet görüşmelerinden, Yugoslav hükümetinin tutumundan dolayı pozitif bir sonuç alınamaması ve BM Güvenlik Konseyinde Rusya(Bosna örneğinde olduğu gibi) ve Çin'in veto haklarını kullanmaya çok istekli olmalarından ötürü görüşmelerin hepsi çıkmaza girmiştir. Burada, önceki Bangladeş, Kamboçya, Irak, Haiti, Bosna, Somali ve Ruanda krizlerinde BM'nin yavaş ve etkisiz kaldığını hatırlatmak gerekir.

Kosova krizinde Yugoslavya'nın tarihi müttefiki olan Rusya'nın Yugoslav egemenliğini etnik ve siyasi bağlar esasında savunduğu açıktı. Bu durum Çin için ise Tibet açısından büyük önem taşıyordu. Güvenlik Konseyinde Kosova lehine alınacak bir karar daha ileriki safhalarda hukuken Çin'in Tibet'i işgalini haksız çıkarabilirdi. NATO açısından ise artık Güvenlik Konseyi'ndeki sonucu belli tartışmaların sürdürülmesinin faydasız ve dayanılmaz olduğu açıktı. NATO'nun bir diğer korkusu da Kosova'daki bu krizin kısa bir süre içinde mülteciler vasıtasıyla Makedonya ve Arnavutluğa da yayılmasıydı.

Bu kabul edilemez bir durumdu ve insanlık tarihinde daha önceleri trajik olaylara sebep olmuş yeni bir Balkan krizine yol açabilirdi. İşte bu yüzden ki NATO tek taraflı hareket etmekten başka çare bulunmadığını öne sürerek harekete geçmiştir.

¹⁵³ 1199 Sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı, <http://www.un.org/documents/scres.htm11199>, (25.05.2007).

Hem Kosova liderliği hem de etnik Arnavut halkı NATO müdahalesini desteklemişlerdir. İlimli Arnavut lider İbrahim Kosova 2 Ocak,1999'da barışı temin etmek adına direk NATO müdahalesi için çağrıda bulunmuştur. Bunun bariz ispatı 12 Haziran, 1999'da NATO bölgeye girdiğinde heyecanlı ve umutlu kalabalıkların Kosova kent ve sokaklarında NATO askerlerini selamlayarak karşılamasıdır. Açıkça bu durum uluslararası hukukta yeri olan *mağdurların baş kaldırışı ve uluslararası yardım istekleri* prensibinin hayata geçmesidir.¹⁵⁴

Burada NATO'nun uyguladığı sınırlı güç kullanımı ve sınırlı hedef prensiplerini de hatırlamakta yarar vardır. Bu noktayla ilgili olarak bazı uzmanlar Yugoslavya'da NATO müdahalesinden sonra oluşan siyasi duruma istinaden bu müdahaleyi haksız bir müdahale olarak nitelemişlerdir.

Bu görüş ilk bakışta haklı gibi gözükse de şu noktayı belirtmek gerekir: eğer müdahale eden tarafın gerekçesi bir krizi önlemek veya bitirmek ise ondan sonra oluşan siyasi durum (mesela ülkenin parçalanması) ikinci dereceli bir meseledir ve başlangıçta krize yönelik yapılan müdahalenin tamamen haksız olarak yapıldığını göstermez.

Bu probleme ikinci bir çözüm yolu ise halkların kendi mukadderatlarını belirleme prensibini (*self-determination*), egemenlik (*sovereignty*) prensibinden daha üstte tutarak meseleyi değerlendirmektir. Bu modele göre eğer müdahaleci bölgedeki herhangi bir milletin mukadderatını koruyor ve garanti altına alıyorsa ve bu amaçla hareket ediyorsa o zaman müdahale haksız değildir.¹⁵⁵

Günümüzde de müşahede ettiğimiz gibi mukadderatın her milletin kendisi tarafından belirlenmesi oldukça önemli bir hukuki norm olarak kabul edilmektedir.

¹⁵⁴ Fernando R. Teson, "Humanitarian Intervention": **An Inquiry Into Law and Morality**, 1999, s.15-16

¹⁵⁵ Mesela Uganda'da İdi Amin'in düşürülmesi yalnız Uganda halkının desteği ve rızası alındıktan sonar sonuçlandırılmıştır

BM tehlike altındaki her milletin kendi mukadderatını ve yönetim şeklini belirleme hakkına bağlılığını defalarca belirtmiştir.¹⁵⁶

Burada uygulanması gereken en temel prensip yine de müdahalecinin insani bir maksat gözetmesidir. Aslında bu ikincil amaçları haksız kılmaz. Müdahalecinin önüne suçlu olan tarafa iyi niyetle bakma gibi bir şart konulamaz ve müdahaleci mağdur tarafın ayrılmasını siyasi bir çözüm gibi isteyebilir. Yine de belirtelim ki esas amaç insani olmalı ve müdahalenin kendisi insan haklarını koruma alanıyla sınırlandırılmalıdır.

NATO en başından beri Yugoslav terörünün bittiğinde ve böyle potansiyel bir tehdidin ileride olmaması durumunda kendi askerlerini (KFOR) bölgeden çekeceğini ifade etmiştir. Yugoslavya'nın Kosova üzerindeki egemenliğinin kaldırılmasını ise NATO yetkilileri hiçbir zaman dile getirmemişlerdir. İşte bu argümanların esasları da zaten sınırlı güç kullanımı, sınırlı hedef ve bölgede belirli bir zaman dilimi zarfında bulunma prensiplerini ihtiva etmektedir.¹⁵⁷

NATO'nun Kosova'ya insani müdahalesi ayrıca çok taraflılığın (çokuluslu) önemini bir daha göstermiştir. NATO ülkeleri zamanında savaşan tarafların komşusu olmamalarına rağmen bu müdahaleyi yapmış ve siyasi birlik ve irade ortaya koymayı başarmışlardır. Bu tabii ki bu ülkelerin bölgede hiçbir çıkarı olmaması anlamına gelmiyordu.

Sonuçta, NATO Batı Avrupa'da barış ve güvenliğin korunması adına yararlı olmuştu. Kosova'da insanlık trajedisini önlemek adına yapılan müdahalenin temelinde de işte bu önemli faktör durmaktaydı. Nitekim Soğuk Savaş sonrası dönemde artık sadece Batı Avrupa'nın değil bütün Avrupa'nın güvenliği önem arz etmekteydi.

¹⁵⁶Thomas D. Musgrave, "Self-Determination and National Minorities", **International Covenant on Civil and Political Rights**, March 1997, s. 171, 173

¹⁵⁷ Aybet, s.7

Hukuksal açıdan yukarıda da belirtildiği gibi NATO müdahalesi BM'nin belli başlı kararları esas alınarak değil de uluslararası hukukta yeni bir oluşum olarak ortaya çıkan insani müdahale amacıyla yapılan silahlı bir girişim kuralını yansıtmaktadır. Bu durumda insani müdahalenin gerekliliğinin nedeni esasen Güvenlik Konseyi'nin iki temel kavram olan evrensel haklar ve insan haklarının korunmasını bir türlü uzlaştıramamasıdır. Yani insanların katledildiği bir durumda manevi hak ve gereksinim NATO için ulusal egemenlik kavramının önüne geçmiştir.¹⁵⁸

Dahası, eğer durum oldukça vahim ve acil müdahale gerektiren tarzda ise o zaman Güvenlik Konseyi bir devlete insani müdahalenin yapılması için başvurulması gereken bir kurum olma özelliğini kaybedebilir. Devletler ilaveten uluslararası hukukta yer alan örf ve adet ilkelerine (*customary international law*) de başvurabilirler.

Fakat bu devletleri istenilen zaman güç kullanımına itecek bir duruma teşvik etmemeli ve her zaman güç kullanılır anlamına da gelmemelidir. Sadece aşağıdaki üç şart bulunuyorsa örf ve adet hukuku referans olarak alınabilir: insani krizin mevcutluğu, krizin oluşmasına o bölgedeki egemen olan devlet sebepse, kriz uluslararası barış ve güvenliğe ciddi tehdit oluşturuyorsa. Bu üç şart bulunduğu halde Güvenlik Konseyi'nin karar alamaması durumunda herhangi bir devlet veya bölgesel güvenlik örgütü insani krizi önlemek için gereken tedbirleri alabilir.

BM, 10 Haziran, 1999'da NATO-Yugoslavya arasında düzenlenen en son barış görüşmelerine sponsorluk yapmıştır ve bugün Yugoslavya topraklarında bulunan NATO askeri gücü de BM kararları esasında ve bu kuruluşa bağlı olarak görev yapmaktadır. BM ve NATO arasındaki bu resmi olmayan bağlar yapılan müdahalenin BM tarafından kabul edildiğinin bir göstergesidir.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Frank Cass, "The Kosovo War: Kosovar Insurrection", **Serbian Retribution And Nato Intervention Harry Papatotiriou The Journal Of Strategic Studies**, London, March 2002, s.39-62

¹⁵⁹ Bkz: <http://www.nato.int/kfor/kfor/documents/m>, (01.04.2007)

NATO birlikleri 50.000 üyeli Kosova Gücü'nün kalbini oluşturuyordu. KFOR'un bu aşamadan sonra görevi, göç edenlerin topraklarına dönüşünü kolaylaştırmak ve bölgede yaşanan etnik çatışmaya son vermektir. KFOR'un bu göreve getirilmesinden sonra 900.000 civarında göçmen, Kosova'daki topraklarına geri getirildi. KFOR ayrıca bölgede mahalli seçimlerin yapılmasını ve bölgenin karabayınlarından arındırılmasını sağladı. NATO birlikleri bunun dışında ana yolların korunmasını ve yıkılan bazı bölgelerin yeniden inşasını üstlendi. NATO ayrıca Uluslararası Adalet Mahkemesi'nin insanlığa karşı yaşanan suçları belgelemesine yardımcı oldu.¹⁶⁰

Her ne kadar operasyon İttifak'ın zaferiyle sonuçlanmış olsa da, NATO'nun bazı beğenilmeyen tarafları da açığa çıkmıştır. İngiltere'de dahil olmak üzere birçok ülke, hükümetinin bölgede yaşanan çatışmaların durdurulması için birlik göndermelerindeki isteksizliklerinden rahatsız olmuşlardır. Bunun sonrasında Avrupa ülkeleri Washington'un kasıtlı olarak güvenlik adına askeri çözüm dışında çözümler ileri sürdüklerini iddia etmişlerdir.¹⁶¹ Bununla beraber Washington'un NATO müttefikleriyle birlikte Balkanların güvenlik politikasını geliştirmekte yetersiz kaldıklarını iddia ettiler.¹⁶² Bu arada yaşananlardan memnun olmayan tek taraf Avrupa ülkeleri değildi. ABD'de Kosova Harekâtı'nın sonuçlarından memnun kalmamıştı. ABD harekâta yaşanan hava saldırıları için harcanan 5 milyar doların 3 milyar dolarını ve bölgede bulundurduğu 7.000 askerinin bakımı için yıllık bütçesinin 3,5 milyar dolarını harcamıştı. Harcanan bu paralar ABD'nin NATO'yla olan ilişkisinin sorgulanmasına yol açmıştı. Ayrıca birçok ABD'li yetkili Kosova Krizi yüzünden Amerika ve Rusya'nın karşı karşıya gelmesinden ve iki devlet arasındaki tansiyonun yükselmesinden rahatsız olmuşlardı.

Kosova'daki NATO müdahalesinin BM açısından en önemli başarısı ise Sırp baskısına ve Arnavutların 1998'de Yugoslav ordusu ile Sırp kuvvetler tarafından

¹⁶⁰ NATO, **Kosovo: Facts and Figures**, 5 December 2000, s.54

¹⁶¹ Daniel Plesch, Kosovo: "A Symptom of NATO's Strategic Failure", Basic, 7 April 1999, s.2

¹⁶² Stefan Troebst, "Conflict in the Kosovo", **Failure of Intervention The European Centre for Minority Issues Working Paper**, Number I, May 1998, s.13

ülkeden çıkarılmalarına son verilmiş olmasıdır. Çatışmalar sonrasında BM Kosova Geçici idari Komisyonu kurulmuştur.¹⁶³

1990'lı yıllarda Avrupa'da NATO'ya ihtiyaç kalmadığı kanısındaki düşünce, Bosna'da yaşanan insanlık dramına müdahale edilmemesi ve beraberinde yaşanan Kosova Krizi'nde halen NATO'ya ihtiyaç duyulduğunun göstergesi olmuştur. Fakat yaşanan krizlerde politik çözüme kavuşmak için uluslararası alanda işbirliğinin gerekli olduğu görülmüştür. Her iki kriz boyunca uluslararası örgütler arasındaki işbirliği ve eşgüdüm dikkatli bir şekilde yürütülmüş ve her örgüt diğerinin görevlerini ve hedeflerini güçlendirmiştir.¹⁶⁴

“Örneğin Güney Sırbistan'da AB kontrol görevini güçlendirirken AGİT de olağanüstü durumlar için gerekebilecek NATO/KFOR desteğini alır almaz; çok gruptan oluşan polis eğitim programını başlattı. NATO'nun güvenlik cephesinde eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti'nde yürüttüğü çalışmalar AB ve ABD himayesinde yürütülen politik görüşmelere de destek sağladı. Ayrıca NATO Genel Sekreteri, AB Yüksek Temsilcisi ve AGİT Dönem Başkanı'nın Üsküp'e yaptıkları üç düzeyli müşterek ziyaretler olayın bazı aktörleri üzerinde politik bir baskı yarattı ve uluslararası toplumun amaç birliği vizyonunun altını çizdi.”¹⁶⁵

Bugün gerek Bosna-Hersek gerekse Sırbistan ve Karadağ NATO'nun BİO programına katılmaya adaydırlar. Arnavutluk, Hırvatistan ve eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti NATO üyesi olmayı isterken; bu üç ülkenin ÜEP kapsamında gerçekleştirdikleri savunma ve altyapı reformlarının memnuniyetle karşılandığı vurgulanmış ve bu ülkeler üyelik yolunda gerekli reformları sürdürmeleri için teşvik edilmişlerdir.¹⁶⁶ Halen bu ülkeler NATO'nun Avrupa Atlantik sahası dışındaki görev alanlarına personel vererek katkıda bulunmaktadır.

¹⁶³ Nato el Kitabı, s.112

¹⁶⁴ Henning A. Frantzen, “NATO and Peace Support Operations 1991–1999”, **Policies and Doctrines**, 2005, s.59

¹⁶⁵ Mihai Carp, “Uçurumun Kenarından Dönmek”, www.nato.int/docu/review/2002/issue4/turkish/art2.htm, (03.04.2007).

¹⁶⁶ Bkz: www.nato.int/docu/review/2004/issu4/turkish/art3.html, (05.04.2007).

E. KFOR - Kosova Güçleri (Kosovo Forces)

NATO müdahalesi, 9 Haziran tarihinde NATO ile FRY Ordusu ve FRY İçişleri Bakanlığı Polis Gücü arasında, FRY güçlerinin Kosova'dan çekilmesini sağlayan "Askeri Teknik Anlaşma (Kumanovo Anlaşması)" imzalanmasından sonra 10 Haziran'da sona ermiştir. Bu anlaşmada FRY kuvvetlerinin Kosova'dan çekilmesi, mayınlanmış alanların işaretlenmesi ve temizlenmesi öngörülmüştür. Yugoslavya'daki kuvvetlerin çekilmesi ve NATO'nun 10413 sayılı Operasyon Planına (*Operation Joint Guard*) ilişkin Askeri Teknik Anlaşma ile BM Güvenlik Konseyinin 1244 sayılı kararında KFOR'un sorumlulukları tespit edilmiştir. Askeri Teknik Anlaşmaya göre, FRY Ordusu ve İçişleri Bakanlığı Polis Gücünün, Kosova'dan ve beş kilometre genişliğindeki güvenli bölgeden geri çekilmesi öngörülmüştür.¹⁶⁷

BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı kararı ile Kosova'da askeri unsurların yerleştirilmesi ve bu bağlamda NATO'nun önderliğinde" Kosova Görev Gücü" olan KFOR'un hareketi, " *Operation Joint Guardian*" adı altında başlamıştır.¹⁶⁸

1244 (1999) sayılı karara göre KFOR, UNMİK bölgeye gelinceye kadar güvenliği, kamu ve hukuk düzenini sağlamakla görevlendirilmiştir. Kosova'da güvenliği sağlamak için, NATO liderliğinde oluşturulan ve çokuluslu bir güç olan KFOR, BM Güvenlik Konseyinin 1244(1999) sayılı kararının kabul edilmesinden iki gün sonra 12 Haziran'da göreve başlamış ve Kosova'da görevli askerlerin sayısı beş gün içinde yirmi bine ulaşmıştır. 18 Haziran 1999 tarihinde ise Rusya Federasyonu, ABD Savunma Bakanı ile Rusya Federasyonu'nun KFOR'a katılımına¹⁶⁹ ilişkin imzalanan Helsinki Anlaşmasında öngörüldüğü şekilde KFOR'a katılmıştır. KFOR bölgeye geldikten sonra, FRY asker ve polis kuvvetlerinin çekilmesi gerçekleşmiştir.

¹⁶⁷ "Military Technical Agreement", **KFOR online Homepage**. : <http://www.nato.int/kfor/kfor/documents/m>. (12.04.2007)

¹⁶⁸ Aybet, "NATO's Developing Role Collective Security", s. 45-53

¹⁶⁹ Helsinki Agreement: "Agreed Points on Russian Participation in KFOR", **KFOR online Homepage**, <http://nato.int/kfor/kfor/dokuments/helsinki.htm>. (12.04.2007)

20 Temmuz 1999 tarihinde KKO'nun silahlarını bırakması konusunda kayda değer bir gelişme sağlanmış ve hafif silahlarını % 30'u silah depoların da muhafaza altına alınmıştır. 14 Ağustos 1999 tarihinde KFOR'un asker sayısı kırk bine çıkmıştır. 20 Ağustos tarihinde ise KKO'nun hafif silahlarının %60'ı silah depolarında muhafaza altına alınmıştır. 20 Eylül 1999 tarihinde ise KFOR, KKO'nun silahlarını tamamen bırakmasını sağlamıştır.¹⁷⁰

BM tarafından insani yardımların sağlanması, yeniden yapılanma çalışmalarının yürütülmesi ve sivil yönetimin yeniden oluşturulması için ayrıca, bölgede bir BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi de görevlendirilmiştir. KFOR Komutanı ise, barış operasyonuna ilişkin güvenliği sağlamakla görevlendirilmiştir.

KFOR, bölgede güvenli bir ortam oluşturulabilmesi için önemli görevler yapmıştır. Görevler FRY ve Sırp Kuvvetlerinin Kosova'ya yönelik olabilecek saldırılarının engellenmesi, kamu güvenliği ve kamu düzenini sağlamak için güvenli ortam oluşturulması ve KKO'nun silahtan arındırılması, UNMİK ile ilgili insani çabaların desteklenmesi olmak üzere beş gruba ayrılmaktadır. Kosova'da güvenli bir ortam oluşturulmasını sağlamak üzere oluşturulan ve çokuluslu bir güç olan KFOR, görevlere kapsamında, devriye görevi yapmış, acil durumlarda müdahale etmiş, hava gözetiminde bulunmuş, sınır görevi yapmış, suç ve suçlularla mücadele etmiştir. Haziran 1999'da adam öldürme olayları % 50 oranında düşmüştür. Bu görevlere ek olarak KFOR, UNMİK şemsiyesi altında görev yapan çeşitli kuruluşlara, güvenlik konuları dışında yer alan; bayındırlık, inşaat, ulaşım, demiryolu, mayın temizleme, sınır güvenliği, yangın hizmetleri, uluslararası görevlilerin korunması, tıbbi malzemelerin sağlanması gibi çeşitli konularda da gerekli yardım ve destekte bulunmuştur.¹⁷¹

1999'daki savaşın sona ermesini, Sırp silahlı kuvvetlerinin Kosova'dan geri çekilmesi ve yerine NATO'nun Kosova Gücü KFOR'un geçmesi izlemiştir. Böylece

¹⁷⁰KKO'nun silahlandırması çalışmaları ve süreci, <http://www.nato.int/kfor/kfor/dokuments/uck.htm> , (15.03.2007)

¹⁷¹ Kenar, s. 382

Kosova'da yeni bir dönem başlamıştır. KFOR'u takiben, BMGK'nın 1244 Sayılı Kararı gereğince, Kosova'nın geçici BM yönetimi UNMIK (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*) Kosova'daki görevine başlamıştır.¹⁷²

Kosova'daki durum Kuzey Atlantik Konseyi tarafından yakından izlenmektedir. Mayıs 2000 tarihinde yapılan Bakanlar toplantılarında NATO ülkeleri BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı doğrultusunda barışçıl, farklı etnik gruplardan oluşan, demokratik, nüfusunun tümünün evrensel hak ve özgürlüklerden yararlanabildiği bir Kosova için uluslararası toplumla beraber çalışmakta kararlı olduklarını teyit etmişlerdir. NATO Dışişleri Bakanları Kosova'daki Birleşmiş Milletler Misyonu (UNMIK) ve BM Genel Sekreteri'nin Özel Temsilcisi tarafından üstlenilen çalışmaları ve UNMIK ile KFOR arasında üst düzeyde devam eden işbirliğini desteklediklerini ifade ettiler. Ayrıca KFOR'un kuvvet düzeyinin ve yeteneklerinin karşılaşılan sorunlarla tutarlı düzeylerde tutulması konusundaki kararlılıklarını belirttiler.¹⁷³ Bu işler arasında hala karışıklığın sürdüğü Kosova'da güvenli bir ortam sağlamak, etnik şiddeti önlemek, tüm azınlıklara güvenlik ve koruma sağlamak, Arnavut, Sırp veya başka bir etnik gruptan olsun tüm mültecilerin geri dönüşlerine yardım etmek ve özgür, adil ve güvenli seçimlerin yapılmasında AGİT'i desteklemek olarak sayılabilir.

¹⁷² Erhan Türbedar, "Arnavut Gruplar Arasında Kıyasıya Mücadele: Kosova'yı Kim "Öldürüyor"?", **Stratejik Analiz**, Ocak 2001, s.9

¹⁷³ NATO El Kitabı, s.258

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ROLÜ

I. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KOSOVA İÇİN GEÇİCİ YÖNETİM BİRİMİ - UNMIK

NATO Müdahalesi sonrası Kosova'da kurulacak olan siyasal yapının oluşması uzun tartışmalar ve müzakereler neticesinde belirlenmiştir. G-8'lerin Bonn Toplantısı'ndan önceki görüşmelerde değişik düşünceler söz konusu olmuştur. Kosova'da oluşturacak bir idarenin kim tarafından örgütleneceği, büyük önem arz etmekteydi. Sivil idarenin üstlenicisinin kim olacağı konusunda değişik opsiyonlar vardı; BM, AGİT, AB. Ancak ABD, hareket öncesi ve sırasında yükün ağırlığını sırtlandığına göre, Kosova'nın idaresinde de ABD öncülüğündeki Batı inisiyatif almalı yönündeydi. Fakat Rusya'nın AB ile ilişkileri dikkate alındığında, yönetimin tamamen AB'ye bırakılmasına karşı çıkmıştır. G-8'lerin Toplantısı'nda, Kosova'da sivil bir yönetim kurulması kararı alınmıştır.¹⁷⁴ Ve Kosova'daki uluslararası Sivil Yönetimi ne Batı'nın (ABD-AB) denetiminde ne de Rusya veya AB dışı başka ülkelerin denetiminde olmuştur.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) 10 Haziran'da Kosova konusundaki kararı kabul etmesiyle, Balkanlar'da ve Avrupa'da barış ve istikrarı ciddi şekilde tehdit eden ve bir milyon kişinin yerlerinden edilmiş kişi ve mülteci durumuna düşmesiyle büyük bir insanlık faciasına dönüşmüş olan Kosova krizi çözüm yoluna girmiş bulunmaktadır.¹⁷⁵

YFC askeri ve polis güçleri Kosova'dan çekildikçe Kosova'ya intikal eden Kosova Barış Gücü (KFOR) askerleri şimdiye kadar herhangi bir direnişle karşılaşmamışlardır. Terk ettikleri yerleri yağmalamalarına ve yakmalarına rağmen Sırp birliklerinin, NATO'nun öngördüğü zaman çizelgesine genelde uydukları

¹⁷⁴ Bkz: G-8'lerin Bonn Toplantısında aldığı kararı: <http://www.nato.int/kosovo/docu/u990610a.htm> (08.06.2007).

¹⁷⁵ Bkz: <http://www.nato.int/kosovo/docu/u990610a.htm> , (09.06.2007).

görülmektedir. 16 Haziran 1999 itibariyle 26 bin Sırp askerinin geri çekilmiş oldukları tespit edilmiştir.¹⁷⁶

Barış planının kabulü, askeri anlaşmanın imzalanması ve BMGK kararının kabulüyle Kosova'da yeni bir dönem başlamaktadır. Bu yeni dönemde, YFC makamlarının yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmeleri, bu şekilde mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin güvenli bir şekilde evlerine bir an önce dönmelerine imkan verecek bir ortamın süratle sağlanması, Kosova'da barış ve huzurun süratle tesis edilmesi, yaraların sarılmaya başlanması ve Kosova halkının beklentilerini karşılayacak bir siyasal düzenlemeye gecikmesiz olarak varılması gerekmektedir.¹⁷⁷ Kosovalı Arnavut grupların da bu doğrultuda ve BMGK kararına uygun bir biçimde hareket edecekleri ümit edilmektedir.

A. Kosova'da BM Geçici Yönetim Misyonunun (UNMİK) Yapılandırılması

Sırp Kuvvetleri'nin Kosova'dan tamamen çekilmesinden sonra, Kosova'da UNMİK'in yapılandırılması ve görev dağılımının gerçekleştirilmesi yönünde rutin gelişmeler yaşanmıştır. UNMİK'in yapılandırılması ve yapılacak idari görevlendirmeler rutin bir nitelik taşısa da, BM'in UNMİK kanalıyla Kosova'da üstleneceği görev son derece hayati bir önem taşımaktadır. Bu görev, çok yönlü işlevler taşıyan bir niteliğe sahiptir. Sadece teknik bir görev olmasının ötesinde, önemli oranda bir meşruiyet zemini de sağlayacaktır. Soğuk Savaş döneminde yaşananlar bir yana bırakılırsa, özerkliğinin kaldırıldığı 1989 yılından bu yana Kosova, son derece sorunlu bir bölge olarak ortaya çıkmıştı.¹⁷⁸ UNMİK'in yürüteceği çalışmalarla öyle bir denge kurulmalıdır ki, ortaya çıkacak yapı gerek Sırbistan içinde gerekse Balkanlar bölgesinde uluslararası barış ve güvenliğin, istikrarın yerleşmesine ve refahın artmasına katkıda bulunmalıdır. Kurulacak olan dengede, hem Sırbistan kamuoyunun beklentileri belirli oranda karşılanmalı hem de Kosova toplumunun bir daha benzer gelişmelerle karşı karşıya kalmayacağı bir

¹⁷⁶Der and Igor Grebenshikov, "The Case of Kosovo Andreas Heinemann", **Security Governance by Internationals**, UN Mission in Kosovo, NATO.

¹⁷⁷ Anthony D'Amato, "The UN Plans a Human Rights"

<http://jurist.law.pitt.edu/forumy/2007/03/kosovo-un-plans-human-rights-disaster.php>
(12.06.2007)

¹⁷⁸ Sallu N. Cummings, Kosovo: "Perceptions of War and Its Aftermath", 2001, s. 33.

siyasal yapı oluşturulmalıdır. Oluşturulacak dengede, Kosovalı Arnavut çoğunlukla, Kosova Sırp azınlık arasında ortak anlayışa dayalı bir siyasal kültürün oluşumunun kapısı aralanmalıdır. Oluşturacak olan siyasal kültür başta Kosovalılar'ı olmak üzere diğer küçük azınlıkları da garanti altına almalıdır. Tüm bu görevler UNMİK'in sorumluluğundadır. Kosova sorununun sağlıklı bir çözüme kavuşturulması bu sorumluluğun ne kadar başarılı yerine getirilip getirilmeyeceğine bağlıdır.¹⁷⁹

UNMİK'in İdari görevlendirme yönündeki önemli bir gelişme, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın 2 Temmuz tarihinde Fransız Sağlık Bakanı Bernard Kouchner'i UNMİK'i yönetmek üzere özel temsilcisi olarak tayin etmesidir. Kosova'dan Sırp'ların geri çekilmesinden sonra ve uluslararası barış koruma kuvvetinin bölgeye girmesinden sonra, oluşturulduğu haziran ayından bu yana en önemli idari görevlendirmeyi yaşamıştır. Haziran ayında Genel Sekreter tarafından atanan geçici özel temsilci Sergio Viera'nın yerini alan Kouchner, eyaletteki en yüksek rütbeli sivil otorite olmuştur. Kouchner, 15 Temmuz tarihinde Kosova'nın başkenti Priştina'ya gelmiş ve özel temsilci Sergio'dan görevi devralmıştır. UNMİK'in başına Fransız devlet adamının getirilmesi son derece önemlidir. Hatırlanacağı üzere, hem bire bir devlet düzeyinde hem de örgütsel temsil noktasında Fransa, çoğu zaman Sırbistan'ı kollayan bir tutum içinde olmuştur. Fransa, BM Güvenlik Konseyi'nde Sırbistan'a yönelik önlemlerin yumuşatılmasında, AB ve NATO içerisinde Sırbistan'a karşı daha ılımlı bir yaklaşım sergilemiştir. Hatta NATO'da görevli bir Fransız subayının hava saldırı planını Sırp'lar'a sızdırdığı gerekçesiyle suçlanması söz konusu olmuştu. UNMİK'in başına bir Fransız'ın getirilmesi Sırbistan siyasal elitinde ve kamuoyunda oluşabilecek olası tepkileri hafifletme amacına dönüktür. Fransa'nın Kosova'nın bağımsızlığı seçeneğine de hiç sıcak bakmayan bir devlet olması da Sırp'lar açısından önemli bir gösterge olarak alınacağı düşünülmüş olabilir. Çünkü Sırp siyasal seçkinlerinde ve kamuoyunda ABD ve AB üyesi bazı devletlerin Yugoslavya'nın dağılması sürecinde sergiledikleri benzer tutumu sergileyerek, Kosova'yı Sırbistan'dan ayıracıklarını

¹⁷⁹ Luttwak , Edward N, "Give War a Chance", July-August 1999, s. 37-39, 41-41

düşünmektedirler. Sırbistan'ın parçalanması sürecine karşı çıkan Fransa'nın UNMİK'in başına getirilmesi de bu açıdan önemli bir göstergedir.¹⁸⁰

UNMİK'in başına Fransız devlet adamı Bernard Kouchner'in atanmasından sonra, bu görevinde kendisine yardım edecek ekibinde de belirli bir denge korunmuştur. Kouchner'a yardımcı olmak üzere, baş özel temsilci olarak ABD'li James P. Covey ve çok özel sorumluluklara sahip dört özel temsilci atanmıştır. Bunlar: Kurumsal yapılandırmadan sorumlu Hollandalı Daan Everts; insani hareketlerden sorumlu Yeni Zelandalı Dennis McNamara; geçici sivil yönetimde görevli Fransız Dominique Vian; yeniden yapılandırmadan sorumlu İngiltere'den Jolly Dixon. Görüldüğü üzere, UNMİK'in başkanlığının dışında geçici yönetim bünyesinde bir Fransız temsilciye daha görev verilmiştir.¹⁸¹

UNMİK bünyesinde bu görev dağılımı yapılırken, KFOR bünyesine dahil edilen Rus askeri birliği de 11 Temmuz tarihinden birkaç gün önce Priştina Havaalanı'na gelmişler, Kamenica (ABD bölgesi) ve Malışeva'dan (Alman bölgesi) kendi bölgelerine hareket etmişlerdir. Rus askerlerin geçtiği bölgelerde Kosovalı etnik Arnavutlar tarafından protesto gösterileri düzenlenmiştir. Nasıl Sırlar Fransız görevlendirmelerini kendileri açısından olumlu görmekteyseler, aynı şekilde Kosovalı Arnavutlar da kısmen ABD ve özellikle Almanya'yı Kosova'nın gelecekteki statüsünün belirlenmesinde kendi çıkarlarına daha yakın görüyorlardı. Kosovalı Arnavutlar ile Kosovalı Sırlar ve Sırbistan'ın Ruslar'a yüklediği önem, ters orantılıdır. Ruslar, Kosova'nın bağımsızlaşmasının önündeki en önemli engelidir. Bu nokta, Sırlar için olumlu, Kosovalı Arnavutlar için olumsuzdur. Genel görevlendirmelerde de Sırp tezleri daha ağırlık kazanmaktadır.¹⁸² Örneğin, UNMİK bünyesinde, belirli bir görev bölgesinin dışında, Almanlar'a önemli görevler verilmemesi dikkat çekicidir.

¹⁸⁰ Bernard Kouchner, <http://www.unmikonline.org/srsg/formersrsg.htm>, (13.07.2007).

¹⁸¹ Jan Wouters and Frederik Naert, "How Effective is the European Security Architecture?" Bosnia and Kosovo K.U. Leuven Faculty of Law, **Institute for International Law**, May 2001, s.19-20

¹⁸² Oksana Antonenko, "Russia and the Deadlock over Kosovo", July 2007, s.8-11

UNMIK tarafından gösterilen gayretlerden ve JIAS tarafından elde edilen başarılarından yararlanarak ve yasama, yürütme ve yargı alanlarında Öz-Yönetim Geçici Kurumları'nın Kosova halkının serbest ve adil seçimlere katılımı ile tesis edileceğini değerlendirerek, BMGK 1244 Sayılı Kararı'nda (1999) belirtilen sınırlar içinde sorumlulukların, BMGK1244 Sayılı Kararı'na (1999) uygun olarak halkın iradesi de dahil olmak üzere tüm geçerli faktörleri dikkate alan uygun ileri bir aşamada gerçekleştirilecek süreç ile Kosova'nın gelecek statüsünün tesis edilmesine ilişkin olarak Kosova'da yaşayan tüm insanların barış içinde ve normal bir yaşama sahip olmaları için gerekli şartların tesis edilmesi yönünde yapıcı bir şekilde çalışacak Öz-Yönetim Geçici Kurumları'na devredileceğini göz önünde bulundurarak, parlamenter demokrasi ile sorumlulukların aşamalı olarak Öz-Yönetim Geçici Kurumları'na devredilmesinin, demokratik bir yönetim ve Kosova'da hukukun üstünlüğüne duyulan saygıyı arttıracığı görüşünü dikkate alarak, pazar ekonomisinin geliştirilmesi ile Kosova'nın ve Kosova halkının refahının artırılması yönünde gayret gösterecektir.¹⁸³

B. UNMIK' in Yetkisi

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 1244 sayılı Kararı'yla "Kosova için gerçek bir otonomi ve anlamlı bir özerk idari yapı" oluşturulmasını hedeflemekteydi. UNMIK'in kurulmasıyla Kosova'da geçici bir yönetim oluşturularak Yugoslavya Federal Cumhuriyeti içinde gerçek bir özerk yapının kurulması amaçlanmıştır. Bununla Kosova'da yaşayan herkes için huzurlu ve normal yaşam koşullarının sağlanması adına geçici demokratik idari yönetim kurumlarının oluşturulması ve denetiminin sağlanması istenmiştir.¹⁸⁴

1244 sayılı Karar, Kosova toprakları üzerindeki devlet egemenliği hakkının UNMIK'e devredilip edilmediği konusunda açık değildir.¹⁸⁵ Ancak, yine de karara ilişkin olan bu yorum en makul olanıdır. Buna göre "temel sorumluluklar" ,

¹⁸³ Bkz: <http://www.nato.int/Kosovo/docu/u990610a.htm> , (12.07.2007)

¹⁸⁴ Bkz: <http://www.unmikonline.org/misc/N9917289.pdf> , (14.07.2007)

¹⁸⁵ Marcus Brand, "The Development Of Kosovo Institutions And The Transition Of Authority From Unmik To Local Self-Government", <http://www.casin.ch/web/pdf/isfmarcusbrand.pdf> , (16.07.2007).

listelenmiş fakat Kosova'daki tek yasama ve yürütme organı olan SRSG'nin yetkileri kısıtlanmamıştır.¹⁸⁶ UNMIK hakkında Genel Sekreter'in ilk raporu 1244 sayılı Karar'dan iki gün sonra 12 Haziran 1999'da sunulmuştur. Buna göre UNMIK şemsiyesi altında, misyonun yapısı ve farklı organizasyonlara verilen görevler belirlenmiştir. Rapor, Sivil İşler Dairesi'nin sorumluluğunu "denetlemek ve gerektiğinde kamu hizmetlerinin, ekonominin, bütçenin, kamu sağlığının, kamu kurumlarının, eğitimin, ulaşımın, iletişimin yeniden yapılandırılmasının" desteklenmesi olarak belirlemiştir.¹⁸⁷ Misyon'un Adli İşler Dairesi "adli sistemin idaresi ve organizasyonundan, yasal dokümantasyonun sağlanmasından ve ilgili işlerden" sorumlu tutulmuştur. Rapor, yeniden yapılandırma görevine Avrupa Birliği'nin öncülük etmesini öngörmektedir. Bu çerçevede tarım ve piyasalar için kısa dönemli projeler, ticaretle ilgili işler, gerekli kamu hizmetlerinin yeniden kurulması çalışmaları ve ekonomik iyileşme için kalkınma programları ve konut, kamu kurumları, ulaşım, iletişim için ise uzun dönemli büyük projeleri içermektedir.¹⁸⁸

Bu bakımdan UNMIK'in, başlangıç aşamasında asıl yetkisi temel sivil yönetim fonksiyonlarının yürütülmesi, medeni hukuk ve düzenin sağlanması olarak belirlenmiştir. Sonraki aşamada ise seçimler aracılığıyla geçici demokratik ve özerk idari yönetim kurumlarının oluşturulması ve son olarak da gerçek anlamda bir özerkliğin oluşturulması ve bunun sağlanması öngörülmüştür.¹⁸⁹ Aynı zamanda Kosova'nın gelecekteki statüsünün belirlenmesi için politik sürecin işlemlerini kolaylaştırarak politik bir çözüm konusunda da UNMIK görevlendirilmiştir. 1244 sayılı Karar'ın kabul edilmesinden sadece bir ay sonra, Genel Sekreter, Kararı daha geniş bir şekilde yorumlayarak UNMIK'in pozisyonunu şu şekilde tespit etmiştir:

¹⁸⁶ <http://www.casin.ch/web/pdf/isfmarcusbrand.pdf>, (16.07.2007).

¹⁸⁷ Report of the Secretary-General, "Budget for the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo" for the period from 1 July 2001 to 30 June 2002, <http://un.org/documents/ga/docs/55/a55833.pdf>, (18.07.2007).

¹⁸⁸ Harold Hongju Koh, "How is International Human Rights Law Enforced?", January 21, 2000.

¹⁸⁹ Marcus Brand, "The Development Of Kosovo Institutions And The Transition Of Authority From Unmik To Local Self-Government", January, 2003.

“Güvenlik Konseyi, 1244 sayılı Kararı’yla (1999) geçici sivil yönetime Kosova toprakları ve halkı adına yetki vermiştir. Bütün yasama ve yürütme yetkileri adli işlerin görülmesi dahil, UNMIK’in yetkisi dahilindedir.”¹⁹⁰

Daha sonra SRSG, UNMIK’in yetki sahasını geniş bir şekilde yorumlayarak yasal hükümler çıkardı. “temel sivil idari fonksiyonlar” bu nedenle bütün idari fonksiyonları kapsayacak şekilde anlamlandırıldı ve yalnızca UNMIK tarafından uygulandı. Bu bakımdan UNMIK, Kosova’daki tek meşru merciidir.¹⁹¹ BM’deki Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’nin (FRY) diplomatik temsilciliği işe yaramasa da sık sık bu uygulamayı, Karar’ın Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’nin Kosova üzerindeki egemenliğini açıkça kabul ettiğini hatırlatarak, protesto etti.

Anlaşılması gereken nokta, karar taslağını hazırlayanların ve çarpışmaları sonlandıranların, “FRY içerisinde bir özerkliği” kastediyor olmasıdır. Ancak Yugoslav/Sırp anayasal düzenlemeleri bununla çelişmektedir. Çünkü buna göre FRY Anayasası Kosova’dan federal bir birim olarak bile bahsetmemektedir. Daha önceki Yugoslav Federasyon’unda(SFRY) Kosova sekiz federal birimden birisiydi. Ve bütün federal organlarda temsil ediliyordu. Aynı zamanda Sırbistan Sosyalist Cumhuriyeti içerisinde özerkliğe sahipti. Bununla beraber, UNMIK’le FRY(veya Sırbistan) arasında dikey bir kurumsal ilişki ve zorunluluklar olmadığından egemenliğin hamilinin UNMIK olması uluslararası toplum tarafından kabul edilmekte ve bu yüzden de uluslararası hukuka uygun görülmektedir.¹⁹²

C. UNMIK’in Özellikleri

BM Güvenlik Konseyi’nin 1244/1999 sayılı Kararıyla, Kosova’da, daha önce benzeri olmayan bir şekilde, BM Sivil Yönetim Misyonu açıldı. UNMIK, BM

¹⁹⁰ Report of the Secretary-General Pursuant to Paragraph 10 of Security Council Resolution 1244, 1999.

¹⁹¹ Report of the Secretary General on the United Nations Interim Administration of Kosovo, 23 December 1999.

¹⁹²Brand M.G, “Institution-Building and Human Rights Protection in Kosovo in the Light of UNMIK Legislation”, 2001, s.45-50.

misyonu olarak daha önce BM aktivitelerinde özellikle de barış sağlama görevlerinde görülmeyen bir şekilde eşsiz bir role sahipti.¹⁹³

Bu misyon, FRY'ye karşı insancıl nedenlerden ötürü girişilen uluslararası askeri müdahaleden sonra kuruldu. Bazı yazarlar bunu “yeni askeri hümanizm”¹⁹⁴ olarak adlandırdılar. Teorik olarak bu müdahalenin uluslararası hukuka göre meşru olmadığını iddia eden fikirler olsa da, yazarların büyük kısmı bunun meşru bir müdahale olduğu konusunda mutabıktırlar.¹⁹⁵ Bu iki ana anlayış arasında, Angola “geçmişe dönük meşrulaştırmayla” yani yeni bir merkezi-fikirle, 1244/1999 sayılı Karar’la bu müdahalenin geçmişe dönük olarak meşrulaştırıldığını söyledi. BM Sözleşmesi de bazı durumlarda (Konsey uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve korunması için gerekli görürse statü, bir devlet içerisindeki bir bölgenin sınırları, politik yapısı, hukuk sistemini değiştirmek için) egemen bir devlete karşı uluslararası müdahaleye izin vermektedir.¹⁹⁶ BM’nin uygulamaya yönelik tedbirler almasının yasal dayanağı BM Sözleşmesi’nin VII nci Bölümü altında görülmektedir. Bu durum açıkça Kosova olayında, 1999 ilkbaharında, Yugoslav ordusunun ve Sırp polisinin Kosova’daki askeri operasyonlarıyla uluslararası barış ve güvenliği tehdit edince görülmüştür.¹⁹⁷

Bu özel BM misyonu hakkında, Kosova’daki bu misyonun bir toplumu yönetme görevinin BM tarafından üstlenilmesinin ilk örneği olduğunu söyleyebiliriz. Bu bakımdan, Kosova olayı ve UNMIK konusu, sadece oradaki insanlar için değil aynı zamanda genel olarak uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk için de önemlidir. Çünkü içinde üç yeni yasal olgu bulunmaktadır. Bu yeni olgularda mevcut uluslararası hukukun yeniden yazılmasında, özellikle devletin sert egemenliğinin meşruluktan çıkmasını, yasaların milli vasıflarını yitirmesini ve İnsan Hakları ve demokratik yönetim aracılığıyla uluslar üstü legal sistemin gelişmesini etkileyecektir.

¹⁹³ Report of the Panel on United Nations Peace Operations, UN 1244, 1999.

¹⁹⁴Noam Chomsky, “The New Military Humanism: Lessons from Kosovo”, **Common Courage Press**, 1999

¹⁹⁵ Zimmermann and Stahn, “NATO, the UN and the use of Force: Legal Aspects”, **European Journal of International Law**, 1999, s.23.

¹⁹⁶ Jose Luis and Herrero Ansola, “The United Nations in Kosovo: Finding the Path through the Maze”, 2001, s.9.

¹⁹⁷ Michael Matheson, “United Nations Governance of Post Conflict Societies”, **American Journal of International Law**,2001, s.76.

Belki de Kosova olayı yeni liberal doktrine bir katkı olarak görülebilir. Çünkü milletler üstü legal süreçle uluslararası insan hakları prensiplerinin ulus içinde de kabul edilmesi teşvik edilmiş ve “uluslararası hukukun yeniden kavramlaştırılması”¹⁹⁸ mümkün olmuştur.

D. UNMIK’in Yapısı

UNMIK nedir? UNMIK’in genel stratejisi ve yapısı nedir? Bu misyonun kurulmasıyla uluslararası toplumun ve özellikle de BM’nin amaçları ve hedefleri nelerdi? Kosova gibi çatışma sonrası bir toplumda hangi amaçlara ulaşılmalıdır?

Belki de buna kısaca cevap olarak; BM Genel Sekreteri Kofi Annan’ın UNMIK’in kuruluşundan hemen sonraki şu beyanatı cevap olabilir: “Uluslararası toplumun görevi Kosova’daki insanların yaşamlarını yeniden kurmalarına ve çatışmadan kaynaklanan yaraların sarılmasına yardım etmektir.”¹⁹⁹

Kosova’daki Birleşmiş Milletler Geçici Misyonu(UNMIK), BMGK’nin 1244/1999 sayılı Kararı’na göre kuruldu. Karar, BM’nin Kosova’daki varlığının yasal dayanağını oluşturmaktadır. Bu karara göre UNMIK’in beş ana hedefi vardı:

- i. Kosova’nın askeri güçlerden arındırılması, (Bu süreç NATO-KFOR tarafından yürütüldü ve Yugoslav ordusunun ve polisinin Kosova’dan 1999 Haziranında geri çekilmesiyle ve UÇK’nın da KPC’ye Eylül-1999’da dönüştürülmesiyle amaç gerçekleştirilmiş oldu.)
- ii. Mültecilerin Kosova’ya geri dönüşü, (Bu süreç BMMYK tarafından yönetildi ve savaşın hemen sonrasında yaklaşık 650.000 mültecinin geri dönüşü sağlanarak BMMYK tarihinde en hızlı şekilde bu amaç gerçekleştirilmiş oldu).²⁰⁰
- iii. Kosova’nın yeniden inşası, (Bu süreç AB tarafından yönetildi, başlangıçta TAFKO ve sonrasında EAR), sadece uluslararası destekle değil aynı zamanda

¹⁹⁸ Blerim Reka, **UNMIK as an International Governance in Post-War Kosova**, NATO’s Intervention, UN Administration and Kosovar Aspirations, Shkup, Prishtinë, Tiranë, 2003, 138-139

¹⁹⁹ The European Union Commitment to Kosovo, Prishtina, March 2001, s.15

²⁰⁰ Report of UN Secretary General to the UN Security Council on UNMIK, 12 July 1999, s.2

Kosovalılar'ında katkısıyla hemen başladı. Bu süreçte, savaş sonrasında Kosova'nın inşasının uygulanmasında Avrupa Birliği anahtar faktördü.²⁰¹

- iv. Sivil yönetimin oluşturulması, (Bu sürece BM öncülük etti ve böylece savaş sonrasında Kosova'da başlangıç olarak idari altyapı oluşturuldu)
- v. Kosova'daki toplumun demokratikleştirilmesi (Bu sürece demokratik kurumların, seçimlerin, bağımsız yargı ve özgür basının oluşturulmasına odaklanan AGİT öncülük etmiştir).²⁰²

UNMIK'in bu beş temel hedefine göre, bu BM misyonunda aşağıdaki unsurlar vardı:

- Askeri Koruma
- Sivil Yönetim
- Hukukun Üstünlüğü
- İnsan Hakları
- Savaştan Sonra Kalkınma
- Kendi Memleketine Geri Dönme
- Seçim
- Demokratik Özerk-İdare ve Kurumların Oluşturulması²⁰³

UNMIK'in bu stratejik konseptine dayanarak, onun asıl görevleri: UNMIK'in sorumluluklarının Özerk-İdare'nin Geçici Kurumları'na devri, piyasa ekonomisinin geliştirilmesiyle ekonomik zenginliğin artırılması, önemli altyapıların yeniden inşası, medeni kanun ve düzenin sağlanması, hukukun üstünlüğüne saygının desteklenmesi, insan haklarının desteklenmesi, bütün toplulukların haklarının korunması, mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin güvenli bir şekilde dönüşlerinin kolaylaştırılması, BMGKK 1244/1999'un bütünlüğünün sağlanması, özerk yönetimin demokratik kurumlarının oluşturulmasına bütün toplulukların katılımının sağlanması olarak sıralanmaktadır.

Bu iddialı görevleri yerine getirmek için, bütün misyon dört sütun üzerine temellenmişti. Başlangıçta, (1999–2001), UNMIK'in mahiyeti aşağıdaki gibiydi:

²⁰¹“The European Union Commitment to Kosovo”, Pristina, 2001, s. 2-4.

²⁰² OSCE Mission in Kosovo, “Democratization: Structure & Guidelines”, s.3

²⁰³ Nato El Kitabı, s.82

Sütun I- BMMYK; Sütun II-AGİT; Sütun III-BMMYK ve Sütun IV-AB. Fakat Haziran-2001'den sonra, UNMIK kendisini yeni bir yapıyla şekillendirdi. Buna göre Sütun I-Polis ve Adalet (BM), Sütun II- Sivil Yönetim (BM), Sütun III- Demokratikleştirme ve Kurumların Oluşturulması(AGİT); Sütun IV-Ekonomik Kalkınma(AB).²⁰⁴

Daha önce ifade edildiği gibi, Güvenlik Konseyi'nin 1998 yılında onaylanan üç Kararı ve 1244 sayılı Kararı(1999), BM Sözleşmesi'nin VII'nci Bölümü'nü yasal dayanak olarak kullanmıştır. Böylece barışın korunması ve ortak güvenliğin sağlanması için alınan önlemlerde Birleşmiş Milletler'e meşruluk sağlanmıştır. BMGK Kararı 1244/1999'un belli başlı amaçları savaşı bitirmek, barışı sağlamak, çatışma sonrası toplum için geçici bir yönetim oluşturmak ve Kosova'da nihai bir çözüm bulunana kadar gerçek bir özerk yönetimin oluşturulmasıdır. Bununla beraber, yukarıda ifade edildiği gibi, bu Karar BM Sözleşmesi'nin XIII ncü Bölümü'nde tanımlanan uluslararası vasilik sistemini uygulamamıştır. Ve sonuç olarak 1950 ve 1960 yılları arasında BM'nin dahil olduğu diğer olaylarda olduğu gibi self-determinasyon ilkesi uygulanmamıştır. Oto-determinasyon ilkesi yerine, bu kararın genel politik yönelimi idari özerkliği. Ve klasik vasilik sistemine alternatif olacak şekilde BM himayesinde uluslararası sivil-askeri bir yönetim kurulmuştur.

II. UNMIK – BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN KOSOVADAKİ MİSYONU

BM'nin 1244 nolu önergesiyle Kosova sorununu çözmeyi öneren bazı modelleri oluşturduktan sonra, Kosova gerçekten bir uygulama olmuştur, BM'nin bir "Big Brother" projesi. KFOR, UNMIK ve OSCE ile AB beraber koalisyon yaparak Kosova'nın yapılandırılmasını üstlenmiştir.²⁰⁵

Bu, belirgin gelişmeler hariç yerel seçimlerde yasal ve demokratik bir devletin yapılarını kurmak için ve bölgedeki barışı sağlamak için esas bir gelişme olarak nitelendirilebilir. BM'nin 1244 nolu önergesinin sayesinde UNMIK Kosova

²⁰⁴ What is UNMIK?, UNMIK-DPI, Priştina, 2002.

²⁰⁵ Bkz: <http://www.osce.org/kosovo/index.php3> ,(24.08.2007).

üzerinde yasama ve yürütme organlarına sahip olabilmiştir. Bu önergede öngörülmüş olan birinci aşamanın bitmesiyle, Kosova’da BM meclis seçimlerini ilan etmiştir ve 17 Kasım 2001’de bu seçimler gerçekleştirilmiştir.²⁰⁶

Kosova’daki genel meclis seçimleri için yeni hükümetin yetkilerini belirleyecek şekilde bir yasal çerçeve gerekiyordu. Bu anayasanın GK’nin 1244 nolu önergesine göre hazırlanması gerekiyordu ve bu önergenin çerçevesini aşmaması gerekiyordu. İşte bu nedenden dolayı uzmanların işi çok zorlaştı çünkü öyle bir temel yasa hazırlanması gerekiyordu ki içeriği ve şekli (tanıtıcı, organları, ana prensipleri, insani hakları, azınlık hakları) bir anayasaya karşılık geliyordu, ama anayasa olarak adlandırmaya kalkışamıyorlardı. Kosova’nın yasama çerçevesi bütün devlet unsurlarını içermektedir: cumhurbaşkanı, meclis, hükümet – sırasıyla yasama, yürütme ve yargı; güçler ayrılığı ilkesi. Ona göre, Kosova demokratik bir ülkedir. Kendi yönetimini yasama şerhiyle bağlanmaya amaçlanan Arnavutlar’ın talebi reddedilmiştir. İktidarın temel gücü ile sivil işlerindeki bütçenin büyük bir kısmının kontrolü UNMIK’ten Priştina’daki Kosova temsilcilerini devredilecektir. UNMIK Kosova’da durmaya devam edecek ama bazı yetkileri devredecektir. Kosova’nın gelecekteki “güçlü adamı” başbakan olacak, cumhurbaşkanı ise sadece temsil rolünü oynayacaktır. Kosova Meclisi’nin 120 koltuktan oluşacağı öngörülmüştür. Bunların 100’ü seçimle gelecektir, 10’nu Kosova’daki Sırplar’ın temsilcileri için ve diğer kalan 10’u da Kosova’daki diğer milletlerin temsilcileri için ayrılacaktır.²⁰⁷

Kosova’nın belirtilmemiş statüsünün altında uluslararası uygulama olarak adlandırılmış olan ve hiçbir iktidar modeline dayanmayan bir uluslararası iktidar yatıyor. Şimdiye kadar hiçbir sonuç vermeyen bir deneydir ve dolayısıyla Kosova’nın siyasi statüsünün belirlenmesinde de hiçbir sonuç vermemiştir. Bugajski bu durumu uluslararası bağımlılık olarak değerlendirmiştir. Bunu “Kosovalılar ve uluslararası kurumları arasında” bir bağımlılık olarak nitelendirmektedir. “Kosova’nın yerel ve merkezi otoritesi uluslararası ajanslarıyla sadece istişare etmek

²⁰⁶ Bkz: <http://www.trepca.net/politike/korniza-kushtetuese.htm> , (25.08.2007)

²⁰⁷ Bashkim Rrahmani and Avni Zogiani, Kosovo “UNMIK-Administered”, http://www.freedomhouse.hu/images/fdh_galleries/NIT2007final/nit-kosovo-web.pdf , (10.09.2007).

değil aynı anda yönetmek için de gereken otoriteyi ve kaynakları kazanmak gerekmektedir” sözleriyle devam ettirmiş ve Kosova’nın siyasi bağımsızlığının yanında olduğunu belirterek analizini bitirmiştir. Eğer uluslararası yetkililerin izni ve gözetimi altına Kosova’da demokratik seçimler gerçekleşebiliyorsa o halde neden hala daha Kosova’da iktidar halk tarafından seçilen temsilcilerde değil de hala uluslararası güçlerin elindedir.²⁰⁸

Doğu Timor’da uluslararası idare yönetimi (UNTAET) 30 Ağustos 2001’de ülkedeki ilk demokratik seçimleri organize etti. Bu seçimlerden sonra 20 Mayıs 2002’de Doğu Timor’un bağımsızlığı ilan edildi.²⁰⁹ Bu, BM tarafından vatandaşların oy hakkına saygı göstermesinin ve milli irade prensibinin mükemmel bir gösterimi olmuştur.

Kosova’da milli iradesinin uygulanması için, gerekli yetkilere sahip olan bir temsilcisi olması gerekiyor ki bu prensibi geçerli kılması için uygun olan yolu bulabilsin. Shawn Barber ‘in (günlük gazetesinde yaptığı görüşmede) “ Steiner yetkililerin % 90–95 inin Kosovalıların ellerine geçmesi sağlanması gerekiyor” diyerek devlet kurma sürecine doğru Kosova’nın ilerleyişi açısından çok önemli bir adım olduğunu vurguluyor. Shawn Barber bunun nedenlerini uluslararası yönetim politikasının verimsiz olmasından ve bu bürokratların kusurlu olmasından dolayı olduğunu iddia etmektedir.²¹⁰

A. Birleşmiş Milletler’in Çıkış Stratejisi

Kosova’daki BM Geçici İdari Misyonu (UNMIK) eleştirilerin hedefi oldu. Oysa UNMIK de vizyonu eksik bir uluslararası politikanın kurbanı olmuştu. Buradaki uluslararası varlık adeta Kosova’nın gelecekteki statüsü konusundan kaçınmaya çalışan bir koruma operasyonundan başka bir şey değildi.

²⁰⁸ Janusz Bugajski, “Kosova: One Year Later”. www.csis.org, (17.08.2007).

²⁰⁹ Hail Hill, Joao M. Saldanha, “East Timor, Development Challenges for the World”, *Newest Nation*.2001, s.301.

²¹⁰ Shawn Barber, “Head of Liaison Office of the Government of Canada”, <http://www.theattache.ca/AttacheVol5.pdf>, (10.09.2007).

Barış sürecinin ilk zamanlarında uluslararası toplumun benimsediği “Statüden önce Standartlar” yaklaşımı fazla bir inanılabilirlik sağlayamamış ve önceliklere dayalı bir standartlar politikası ile değiştirilmesi gerekmişti. Gelecekte, standartların uygulanması konusu (statü görüşmeleri tamamlandıktan sonra dahi) Kosova’yı Avrupa normlarına yakınlaştıracak daha geniş kapsamlı bir politikanın parçası olarak düşünülmelidir. Statü görüşmeleri için son derece iddialı ve ayrıntılı bir dizi standardın uygulanması ön şartı, haklı olarak pek gerçekçi ve ulaşılabilir görünmemiştir. Bu konu daha geniş kapsamlı ve uzun vadeli bir gündemin parçası olarak görüldüğü zaman çalışmaları, azınlıklara Kosova’da bir geleceği olduğu garantisini verecek daha öncelikli konular üzerinde yoğunlaştırmak mümkün olacaktır.²¹¹

Bunlar, erişilmesi mümkün ve sonuçları gözle görülebilir öncelikler olmalı ve dolayısıyla bölgede elle tutulur ilerlemeler kazanılmasını ve halkın çoğunluğu ile azınlığı arasında daha ılımlı bir ortam yaratılmasını sağlamalıdır. Önceliklere dayalı bir standartlar politikası aynı zamanda Arnavutlar ve Sırp lar üzerinde bir baskı oluşturacak ve kendilerinden neler beklendiği yönünde daha inandırıcı bir mesaj verecektir. 2005 yılı ortaları için planlanan çalışmalardan önce, Özel Temsilci ve Temas Grubu’nun himayesinde standartların gözden geçirileceği bir dizi çalışma yapılmalıdır.²¹²

BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Kosova'nın nihai statüsüne ilişkin müzakerelerin başlatılması gerektiği yönündeki tavsiyesini destekledi. Konseyin kararı, Annan'ın Kosova özel elçisi Kai Eide'nin eyaletin BM tarafından belirlenmiş bir dizi standardı hayata geçirmede kaydettiği ilerleme üzerinde gerçekleştirdiği kapsamlı gözden geçirme sonrasında elde ettiği sonuçlar hakkında verdiği bilgiler sonrasında geldi.

²¹¹ Biljana Vankovska-Cvetkovska, “Between Preventive Diplomacy and Conflict Resolution”, The Macedonian Perspective on the Kosovo Crisis, <http://jurist.law.pitt.edu/biljana.htm>, (18.07.2007)

²¹² Bkz: http://www.osce.org/publications/mik/2004/06/14933_389_tr.pdf, (20.07.2007)

Eide, hedefler tam olarak tutturulmamakla birlikte, müzakerelerin ertelenmesinin önemli iyileşmelere yol açma olasılığının düşük olduğu ve siyasi sürecin durmasına izin vermemenin önemli olduğu sonucuna vardı.²¹³

Konsey tarafından yapılan açıklamada, "Kosova ve daha geniş anlamdaki bölgenin hâlâ karşı karşıya bulunduğu sorunlara rağmen, siyasi sürecin bir sonraki aşamasına geçmenin zamanı gelmiştir," ifadesi yer aldı.

15 ulustan meydana gelen örgüt, "bölgesel istikrarı güçlendirmesi gereken etnik çeşitlilikte ve demokratik bir Kosova hedefine olan bağlılığını" yineledi. Konsey, özel ilgi gerektiren alanlar arasında azınlıkların korunması, yerel yönetim, mülteci dönüşleri, din ve kültür miraslarının korunması ve uzlaşmanın desteklenmesini sıraladı.

GK'nin 1244 nolu önermesine göre *de jure* Kosova Sırbistan-Karadağ'ın bir parçası, 1998–1999 ihtilafının sona ermesinden bu yana *de facto* fiili olarak BM himayesinde bulunuyor.

Eyaletin 2,5 milyon civarındaki nüfusunun yaklaşık yüzde 90'ını oluşturan Kosovalı Arnavut nüfusu tam bağımsızlık için bastırıyor. Belgrat ise Kosova'nın Sırbistan-Karadağ'ın parçası olarak kalmasını istediğini açıkça belirtmiş durumda.

İki heyetin karşılıklı oturup statü konusunda anlaşmaya başlamasını hayal etmek güzel olsa da, hiç gerçekçi değil, diyen UNMIK başkanı Soren Jessen-Petersen sözlerini şöyle sürdürdü:

“Mekik diplomasisi yürütecek, tutumların ve esnekliğin nerede olduğunu daha iyi görebilmek için etrafta dolaşacak ve bu zeminde bir çerçeve oluşturmaya çalışacak bir statü elçisine gerek duyulacaktır”.²¹⁴

²¹³ Cvetkovska, s.14.

²¹⁴ Bkz: <http://www.globalpolitician.com/articleides.asp?ID=1534&cid=3&sid=10>, (20.08.2007).

B. Birleşmiş Milletler Ve Kosova'nın Statüsü

Kosova, uluslararası politika ve hukukun henüz cevaplanmamış en büyük sorunlarından biri olmaya devam etmektedir. Birleşmiş Milletler yönetiminin 1999'da tesis edilmesiyle nihai politik ve hukuki statünün belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu geçiş sürecinin, Kosova'da geçici yetkisi olan UNMIK aracılığıyla yönetilmesi düşünülüyordu. Bununla beraber 1999'da savaşı bitiren ve Birleşmiş Milletler'in Kosova konusunda müdahil olmasını sağlayan 1244 sayılı karar halen yürürlüktedir. Birçok girişimden sonra, önceden ve halen yürürlükte olan, bir çıkış stratejisi bulabilmenin ne kadar zor olduğu daha da belirgin bir şekilde görülmektedir. Rusya'nın, Güvenlik Konseyi'ndeki pro-Sırp pozisyonu ve aynı zamanda ABD ve Birleşik Krallık'ın, Kosova'nın bağımsızlığını desteklemesi süreci belirsiz yönere doğru götürmektedir. Bu durum ise Kosova'nın, Birleşmiş Milletler bünyesinde onaylanmadan önce bağımsızlığının ilanı için tek taraflı anlaşmaların yolunu açmaktadır.

Statü sorununun belirsizliği kalkınmayı sağlayacak sektörlerde de maddi zarara neden olmaktadır. Avrupa Komisyonu'nun Kosova'nın Avrupa'daki geleceğine ilişkin tebliğinde de dikkat çekildiği gibi, Kosova'nın gelecekteki statüsünün belirsizliği ekonomik kalkınmanın önünde ciddi bir engeldir...²¹⁵Yine de ekonomik problemler, statü sorununun çözümüne kadar bekletilemez. Kosovalılar ve uluslararası toplum birlikte çalışmalı ve kalkınma konusunu nihai statü belirlenmesine kadar feda etmemelidir. Bugünkü durum ümit verici değildir. Kosova'nın kalkınmasında statü sorunu, ekonomik, sosyal, politik, kültürel, vb. açılardan önemli bir rol oynamıştır ve bu halen de devam etmektedir.

C. Statünün Belirlenme Süreci

2007 yılının sonlarında Kosova'nın statüsü hala belirsiz bir haldeydi ve Kosova nasıl biteceği öngörülemeyen bir sürecin ortasında bulunmaktaydı. Daha önceliklere ilaveten yapılan, ek 120-günlük müzakereler de somut sonuçlar

²¹⁵ Komisyon Tebliği, "Kosova için Avrupalı Bir Gelecek", <http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr91.html>, (08.11.2007).

üretmeyecektir. Bu yüzden Kosova tek taraflı hareket etmeye itilmektedir ve umut edilen Kosova tarafının bu tek taraflı hareketi uluslararası olarak her devlet tarafından ayrı ayrı tanınacaktır. Doğrudan müzakereler için ek 120-günlük süre dünyanın üç büyük güvenlik unsuru tarafından yönetilmektedir. Bu üç unsur da konuya yüksek ilgi göstermektedirler ancak bölgeyle ve özellikle de Kosova'yla yakından bağlı değildirlere. Aslında bunun nedeni dünyanın süper güçleri arasında bitmeyen bir rekabetin devamıdır. Bir analist de bu müzakerelerin aslında ABD, Rusya ve AB arasında olduğunu, Kosova ve Sırbistan arasında olmadığını ifade etmiştir.²¹⁶

BM Özel Elçisi Martti Ahtisaari tarafından yönetilen, BM-destekli müzakereler Şubat-2006'da başlamıştır. Teknik konularda ilerleme kaydedildiyse de, her iki taraf da statü sorunu hakkında birbirleriyle taban tabana zıt bir duruş sergilemişlerdir. Şubat-2007'de, Ahtisaari Belgrat ve Priştina'da liderlere statü belirlemeye ilişkin bir öneri taslağı sundu, bu BM Güvenlik Konseyi Kararı'nın temeli olarak "denetimli bağımsızlık" öngörülüyordu.

Ahtisaari Planı, Kosova'nın BM'ye dahil olmasını, kendi bayrağı olmasını ve milli marşı olmasını ve Kosova'nın Arnavutluk'la birleşmesini engelleyen veya Kosova'daki Sırp bölgelerin Sırbistan'a katılmasını engelleyen bir uluslararası denetimli bağımsızlık öngörmektedir. "Sırp azınlık korunacaktır-yerel hükümet ve parlamentoda garanti edilen yerler olacaktır, polis ve mülki hizmette orantılı bir temsil olacaktır ve Sırp Ortodoks Kilisesi için özel bir statü sağlanacaktır. Kosova, Sırbistan kuvvetlerini geri çekilmeye zorlayan 1999'daki NATO bombardımanından beri tesis edilen BM yönetimi(UNMIK) altındadır.

2007 Temmuzunda ABD, İngiltere ve Güvenlik Konseyi'nin Avrupalı üyeleri tarafından desteklenen taslak karar, Rusya'nın endişelerini gidermek için dört kez yeniden yazıldı. "Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden biri olarak elinde veto hakkı olan Rusya, Belgrat ve Kosova Arnavutları'nın her ikisinin de

²¹⁶ Kosova: Final Statüsü "Should Be Decided By December", <http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/08/ADB079E2-1A37-4AB3-AEED-40CC9F69C01D.html>, (08.11.2007).

desteklemeyeceği bir kararın kabul edilemez olduğunu ifade etti. Müzakerelerin başlangıcında gözlemcilerin çoğu en olası sonucun bağımsızlık olduğunu tahmin ederken diğer gözlemciler aceleye getirilecek bir kararın tercih edilmemesini önermişlerdir”.²¹⁷

Ekim-2003’te Sırbistan ve Kosova liderleri arasında 1999’dan beri yapılmayan doğrudan müzakerelerin yapılması için ilk girişimlerde bulunuldu. Aynı yılın Aralık ayında Birleşmiş Milletler 2005’teki nihai statü müzakereleri için şartları belirledi. Hareketsiz geçen uzun bir dönemden sonra, Kosova’daki Mart–2004 olaylarının neticesi olarak, Şubat-2006’da BM-destekli Kosova’nın gelecekteki statüsüne ilişkin müzakereler başladı. Aynı yıl Temmuz ayında her iki taraf 1999’dan beri ilk defa Viyana’da Kosova’nın gelecekteki statüsünü konuşmak için bir araya geldi. BM-destekli ve Ahtisaari’nin aracılığıyla başlayan doğrudan müzakerelerde Ahtisaari Planı ortaya kondu. Bu derhal Kosova Arnavutları tarafından kabul edilen ve Sırbistan tarafından reddedilen bir şekilde Kosova’yı uluslararası güçlü bir izleme ve müdahale süreciyle bağımsızlık yoluna koymuştur.²¹⁸

Konsey tarafından uygulanacak karar metni üzerindeki ABD ve Rusya arasındaki uzun müzakerelerden sonra Güvenlik Konseyi’ndeki süreç tam anlamıyla bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Rusya, Sırbistan’a olan desteği ve sadakati ile bu kararın bağlantı grubunda alınmasının önünü açmak için gayet hevesli bir görüntü vermiştir. Buna rağmen, Kosova’nın statüsü sorununun karmaşıklığı ve grup içinde temsil edilen dünya güçleri arasındaki bazı çözümsüz sorunların hala var olması nedeniyle, statü sorunu, ABD ve Rusya, AB ve Rusya’nın tavır ve çıkarları arasındaki farkı kapatabilmek umuduyla Troyka’ya götürüldü.

Dünyanın en büyük ihtilaf önleme think-tanklarından Uluslararası Kriz Grubu, Uluslararası toplumu nihai statünün belirlenmesinin ertelenmesinin riskleri konusunda uyardı. Buna göre 6 ulustan oluşan Bağlantı Grubu statü belirleme

²¹⁷Wikipedia, “Kosova’nın statüsü süreci”,
http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_status_process , (10.11.2007)

²¹⁸ BBC Habeler “Kosova’da zaman çizelgesi”,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/3550401.stm ,(12.11.2007)

paketini zamanında desteklemeli ve BM özel elçisi Martti Ahtisaati, Ocak ayının sonundan önce bunu sunmalıdır. Ve BM Güvenlik Konseyi 1244(1999)'ü kaldıran bir kararı geçirerek Kosova'daki BM Misyonu'nun(UNMIK) sorumluluklarını Kosova hükümetine aktarmasını sağlamalıdır. ABD ve AB birlikte hareket ederek Kosova'yı bağımsız olarak tanıma ve bu noktada politik irade göstermelidir.”²¹⁹ Ancak bu uyarı göz önüne alınmadı ve statünün belirlenmesi konusu net bir odağı olmadan halen ucu açık ve devam eden bir süreçtir.

²¹⁹ Bkz :Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü – Batı Avrupa Birliği “Kosova için nasıl bir statü”, <http://www.iss-eu.org/chailot/chai50e.pdf> ,(12.11.2007).

ARALARINDA DOĞRUDAN KARŞILAŞTIRMA...

ARNAVUT BAKIŞ AÇISI	SIRP BAKIŞ AÇISI
...NİHAİ STATÜ SORUNU HAKKINDA	
Bağımsızlık veya hiçbir şey	Bağımsızlık hariç her şey
Self-determinasyon hakkı	Gerçek otonomi
Tek taraflı bağımsızlık ilanı	Diplomasi, görüşmeler ve daha fazla müzakere
Kosova'ya ilişkin durum emsalsizdir	Dünya çapında benzer durumlar vardır
Bağımsızlık = Yugoslavya'nın dağılmasındaki son adım	Bağımsızlık = Balkanların istikrarsızlaşması
"Miloseviç soykırımı ve Kosova'yı ahlaki ve hukuki olarak yönetme haklarının kayboluşu."	"Miloseviç ölmüştür."
Sırbistan, Kosova'yı 1912 yılında "sömürgeleştirmiştir".	Kosova, Orta çağdan beri Sırp ulusunun tarihi ve manevi beşiğidir.
— Bağımsızlık konusu müzakere edilemez - Kosova sınırları değiştirilemez - Martti Ahtisaari planında değişiklik yapılamaz - 120 gün sonra tek taraflı olarak bağımsızlık ilanı	— hiç bir şekilde bağımsızlık olamaz - Sırbistan'ın toprak bütünlüğü tartışılmaz - Ahtisaari'yi temel alan bir anayasa yapılamaz - Son gün sınırlaması olamaz - son kararı BMGK verir

Not²²⁰

²²⁰ Kıpred, Administration and Governance in Kosovo, <http://www.kipred.net/UserFiles/File/5A%20Web.pdf>, (16.11. 2007).

D. Kosova'nın Geleceği – Olası Senaryolar ve Statü Seçenekleri

Bağlantı Grubu çeşitli kamu beyanatlarında statü sonucunun ne olduğuna bakılmaksızın Kosova'da yeni bir uluslararası mevcudiyetin, azınlık haklarının korunması ve verilen kararın uygulanması için tesis edileceğini ifade etti. "Uluslararası Mülk Ofisi (ICO), birçok devletin, özellikle de AB üyelerinin ve ABD'nin katılımıyla oluşturulacak. ICO'nun, Athisaari'nin statüye ilişkin öneri taslağında tanımlandığı üzere belirlenen statünün uygulanmasına ve desteklenmesine ilişkin belirli yönetici yetkileri olacaktır."²²¹

Riga Zirvesi'nde NATO liderleri çözüme ilişkin güvenlik hükümlerinin uygulanmasına yardım etmek ve güvenli bir ortam oluşturmak niyetlerinin devam ettiğini teyid ettiler. Statü belirlendiği zaman AB, hukukun üstünlüğü ve polis-adalet sektörünün inşası için Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nı(ESDP) yerleştirmeyi planlamaktadır.

Nihai statünün belirlenmesinin ertelenmemesi gerektiği daha önceleri bir kaç kez söylenmişti. "Ne Sırplar ne de Arnavutlar nihai statü konusunda uzun zaman meşgul olmak istemiyorlar. Belgrat'ta şimdiden birçok kişi Kosova'dan ya da en azından çoğunluğu Arnavutluk olan bölgelerinden bir yük olduğu için Sırbistan'ın bu yükten kurtulursa rahatlayacağına inanmaktadırlar. Bu sorun gündemde öne çıkacaktır çünkü Yugoslavya 2004 itibariyle Avrupa Birliği üyeliği için başvurmak istemektedir."(USIP "Kosova'nın Nihai Statüsü ve Sınır-Ötesi Yükümlülükler").

Aynı rapor nihai statünün belirlenmesi için bir kaç seçenek daha sunmaktadır, bunlar ismen: Kosova belirsiz bir süre için başka bir devletin himayesinde kalacak, Kantonizasyon/Adem-i Merkeziyetçilik, Gevşek Federasyon, Milletler Topluluğu, Belirli bir tarihteki uluslararası bir panelle karar verilmesi, Şartlı Bağımsızlık, Belirli bir tarihte mevcut sınırlar içinde bağımsızlık, Bölümlenerek Bağımsızlık.

²²¹ Birleşik Devletler Barış Enstitüsü, "Kosova'nın Nihai Statüsü: Seçenekler ve Sınır-Ötesi Yükümlülükler",

http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_status_process ,(17.11.2007).

Avrupa Birliği'nin, Yugoslavya'nın Kosova'yla mı yoksa Kosova'sız mı AB'ye girmek istediğini bilmesi gerekmektedir. Kıbrıs konusunda yapılan hata gibi bir yanılığya AB bir daha asla düşmeyecektir. Eğer Yugoslavya'nın başvurusu Avrupa Birliği'nde serbest dolaşımı da içerirse başvurunun ne zaman ve nasıl yapıldığı önemli bir fark teşkil edecektir. Batı Avrupa 1,5 milyon Arnavut'un serbest dolaşımını pek hoş karşılamayacaktır. Kosova'da yönetime ilişkin demokratik kurumların başarılı bir şekilde kurulmasıyla statü sorunu Arnavutlar arasında kendini daha çabuk gösterecektir.

Franz -Lothar Altmann'a göre "Kosova için hangi statü" (Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü- Batı Avrupa Birliği) konusunda aşağıdaki alternatifler göz önüne alınmalıdır: Sırbistan'ın otonom bölgesi olarak Kosova, FRY içinde otonom bir eyalet olarak Kosova, FRY'deki üçüncü bir cumhuriyet olarak Kosova, Kosova'nın parçalanması, Bağımsız egemen bir devlet olarak Kosova, Uluslararası himaye çerçevesi altında Kosova için gerçek bir otonomi.²²²

E. Martti Ahtissari'nin Planı ve Kosova Cumhuriyetin İlanı

BM tarafından Kosova'nın statüsünün belirlenmesi amacıyla özel temsilci olarak Finlandiya eski cumhurbaşkanı Martti Ahtissari gönderilmiştir. Kosova'daki siyasal gelişmelerle ilgili değerlendirmelerde bulunan Ahtissari, BM'lere son bir öneri sunmuştur. Ahtissari'nin planında, Kosova'ya, uluslararası bağlamda gözetim altında tutulması şartı ile bağımsız bir ülke olarak kabul edilmesi önerilmiştir. Ahtissari'nin planını değerlendirmek üzere BM tarafından kapalı bir toplantı düzenlenmiştir. Sırbistan başbakanı Vojislav Kostunica'nın da katıldığı bu toplantıda, Ahtissari'nin önerisini reddederek yeni bir müzakere başlatılmasını ve başka bir müzakereci atanmasını talep etmiştir.²²³ ABD, İngiltere ve Fransa gibi batı ülkeleri ise Ahtissari'nin önerisine açık destek vermişlerdir. AB Parlamentosu bir

²²²Birleşik Devletler Barış Enstitüsü, "Kosova'nın Nihai Statüsü:Seçenekler ve Sınır Ötesi Yükümlülükler", <http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr91.html> ,(17.11.2007)

²²³http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sq/infoBios/setimes/resource_centre/bios/ahtissari_martti ,(14.10.2008).

oturumunda, 490 kabul oyu, 80 red oyu ve 87 çekimser oyu ile Kosova'nın koşullu bağımsızlığını sunan Ahtisaari'nin planını bir kararname ile desteklemiştir.²²⁴

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi başka bir kararname tasarısı sunmuş ve bu tasarıda Kosova'nın statüsünün belirlenmesinin dört ay uzatılmasını içermektedir. Bu süre içinde nihai statü belirlenememesi durumunda, Ahtissari'nin planı otomatik bir şekilde yürürlüğe girmiş kabul edilecektir. Böylece, Kosova koşullu bağımsız bir ülke olacaktır. Ancak, Rusya ve Sırbistan BM Güvenlik Konseyi tasarısına da itiraz etmiştir.

Rusya ve Sırbistan'ın itirazı nedeniyle BM Güvenlik Konseyi'nin tasarısı yürürlüğe girememiştir. Kosova'nın statü sorunu Güvenlik Konseyi'nin sonuç elde edememesi dolayısıyla AB Bağlantı Grubu'na intikal etmiştir. Bağlantı Grubu ise yeni bir 120 günlük süre öngörmüş ve Priştina ile Belgrat arasında ek müzakerelere aracılık yapacaktır.²²⁵ Kosovalı Arnavutlar şiddetle bağımsızlığı savunmakta, Sırlar ise Ahtissari'nin planını reddetmektedirler. Ek müzakereler sona erdikten sonra, Kosova'nın statüsü hakkında Sırlar ve Arnavutlar ortak bir zeminde buluşmamışlardır.

Ek müzakerelerle bir netice elde edilememesiyle ve BM'de Ahtissari'nin planına Rusya'nın itirazlarıyla somut bir sonuca ulaşılamaması nedeniyle, Kosova yönetimi Kosova'nın tek taraflı bağımsızlığını ilan etmeyi seçmiştir. Kosova'nın bağımsızlığı, bunu kabul eden ülkeler tarafından bireysel olarak tanınacaktır. Kosova Başbakanı Hashim Thaçi, 17 Şubat'ta Kosova Meclis Başkanı Jakup Krasniqi'den olağanüstü hal toplantısı düzenlemesini istemiştir. Kosova Meclis Başkanı Başbakan'ın talebini kabul ederek bu toplantıyı başlatmıştır. Toplantı açılışında Başbakan Hashim Thaçi bağımsızlık bildirisini meclise sunmuştur:

²²⁴ Dominik Tolksdorf, "Implementing the Ahtisaari Proposal: The European Union's Future Role in Kosovo", <http://www.cap.lmu.de/download/2007/CAP-Policy-Analysis-2007-01.pdf>, (15.10.2008).

²²⁵ Bkz: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,2144,2706414,00.html>, (15.10.2008).

“Biz, bu milletin demokratik yolla seçilmiş temsilcisi olarak, bu bildiri ile Kosova’yı bağımsız ve özgür bir devlet olarak ilan ediyoruz. Bu ilan, halkımızın iradesini yansıtmakla beraber, BM özel temsilcisi Ahtissari’nin Kosova’nın statü sorununa çözüm sunan planına uyum sağlamaktadır.

Biz Kosova’yı demokratik, laik ve multi etnik, yasalar önünde hakların eşitçe korunması ve ayrımcılıkların olmadığı bir yönetime tabi bir cumhuriyet olarak ilan ediyoruz. Biz Kosova’da yaşayan tüm etnik grupların haklarını koruyacağız ve siyasi karar alma süreçlerine etkili bir şekilde katılmaları için gerekli olan şartları oluşturacağız.

Kosova ile ilgili Ahtisari Planı’ndaki yükümlülükleri tamamen kabul ediyor ve bu bağlamda Kosova’nın gelecekteki yönetimi ile ilgili önerilen plan çerçevesini hoşgörüyle kabul ediyoruz. Biz bu yükümlülükleri tam olarak uygulayacağız, ve XII. Ek’te düzenlenen yasamayla ilgili öncelikli onayı , özellikle grupların haklarının korunması, uygulanması ve katılmalarıyla ilgili yükümlülükleri kabul ediyoruz.”²²⁶

Kosova’nın bağımsızlık ilanından sonra, yeni kurulan devletin bağımsızlığının hızlı bir şekilde tanınması, büyük uluslararası güçlerin desteğinin etkisi ile gerçekleşmiştir. Bağımsızlıktan sonra, Sırbistan ve Rusya kendisini tek taraflı bağımsız bir cumhuriyet ilan eden Kosova hakkında önceki tutumlarını devam ettirdiler. Bu ülkeler, Avrupa’da yeni doğan Kosova Cumhuriyeti’nin tanınması sürecinde diğer devletlerin bu yeni duruma destek vermemeleri için lobi faaliyetleri düzenleyerek etkili olmaya çalışmaktadırlar. Ancak söz konusu ülkelerin lobi faaliyetleri yoğun bir şekilde devam etmesine rağmen Kosova’nın bağımsızlığını tanıyan ülkelerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

²²⁶Bkz: http://wikisource.org/wiki/Deklarata_e_Pavar%C3%ABsis%C3%AB_s%C3%AB_Kosov%C3%ABs, (16.10.2008).

SONUÇ

17 Şubat tarihinde, Kosova'daki kurumlar Kosova'nın egemen ve bağımsız bir ülke olduğunu ilan ederek ve uluslararası tanınma talebinde bulunarak mevcut durumu değiştirmişlerdir. Bu sonuç bölümü yazıldığı sırada Kosova 39 ülke tarafından tanınmıştı. Doğal olarak, Sırbistan bağımsızlık ilanını illegal bir karar olarak tanımlamış ve Kosova'nın bağımsız devletler tarafından tanınmaması için istikrarlı bir lobi faaliyetine başlamıştır. Sırbistan'ın bu çabası Rusya Federasyonu tarafından desteklenmektedir. Nitekim Kosova'nın nihai statüsünün Güvenlik Konseyi'nin desteklediği süreçle çözülmesine de en çok karşı olan Rusya Federasyonuydu. Kosova'daki güncel politik atmosfere bakıldığında, uluslararası toplumun en güçlü aktörleri özellikle ABD, Japonya, 27 AB ülkesinin 18'i ve başka kıtalardan birkaç ülkenin Kosova'yı tanınmasını tatmin edici bir gelişme olarak değerlendirmektedirler. Kosova topraklarının bir kısmında(Kuzey Mitrovica ve etrafındaki köyler) hala Sırbistan'ın hâkimiyeti söz konusu ve doğrudan Belgrat hükümeti tarafından yönetilmektedir. Bağımsızlık sonrası ortaya çıkan gelişmeler, şiddet olayları göstermektedir ki, bağımsızlığını yeni kazanan ülke ciddi tehdit ve zorluklarla karşı karşıyadır ve özellikle egemenlik, hukukun üstünlüğü, ekonomik gelişme, etnik grupların bir arada yaşaması, Balkanların istikrarına barışçıl katkıda bulunulması gibi hassas konular çözüm beklemektedir. AB, bağımsızlık sonrasında Kosova'yı yakından takip etmektedir. Bölgesel bağlamda Balkanlardaki bu en yeni pratik konuya AB'nin bakışının pragmatik olduğu değerlendirilmektedir. Sırbistan'a AB'ye hızlı bir şekilde entegre edilmesi teklif edildi ve bu ülkeyle İstikrar ve İşbirliği Anlaşması imzalandı. Birçok analiste (Sırbistan'daki milliyetçi güçler de aynı fikirde) göre bu durum, Sırbistan'ın AB'ye entegrasyonu karşılığında Kosova'nın bağımsızlığının tanınması, yani "Sopa ve havuç" yöntemi olarak yorumlanıyor. Sırbistan'da bu seçeneğe karşı güçlü bir muhalefet söz konusu. Bu bakımdan bağımsızlık ilanının Kosova ve Sırbistan ilişkilerine nasıl sonuçlar getireceğini öngörmek çok zor. Ancak yine de AB perspektifinin sadece bu iki millete değil aynı zamanda bütün Balkanlar bölgesine barışçıl ve müreffeh bir gelecek sağlayacağı konusunda güçlü fikirler var.

Farklı konu ve tarihi dönemlerle ilgili, tezin bölümlerinden çıkarılacak başka sonuçlar da söz konusudur. II. Dünya Savaşı sonrası Yugoslavya ekonomisi çok zayıftı. Fakat Tito yönetimi Yugoslav ekonomisinin büyümesini ve zenginleşmesini hızlandırdı. Yalta Konferansı sırasında Tito, Yugoslav lideri olarak tanındı. O zamanlarda, Kosova Arnavutları tekrar Arnavutluk'la birleşmeyi umut ediyorlardı. Ancak bu umut gerçekleşmedi. Sonuç olarak, Kosova Yugoslav yönetimi altında kaldı. Bu durum yüz yıl boyunca sürecek çözümsüz bir dönemin başlamasına neden oldu. Soğuk Savaş sırasında, Yugoslavya doğu-batı düşmanlıklarına tarafsız kalarak ekonomik gelişimine odaklandı. Her ne kadar 1974 Anayasası, anayasal cumhuriyetlere daha geniş özgürlükler sağladıysa da, gelişme fırsatları gibi konularda eşit değillerdi. Kosova, ayrımcı bir şekilde davranılan anayasal birimlerin arasındaydı. Tito'nun 1981'de ölmesinden sonra, Yugoslav ekonomisinin kötüye gitmesi yaklaşmakta olan çatışma ve savaşların ilk habercisiydi. Kosova, ekonominin kötüye gidişinden en çok etkilenen bölge oldu. Kosovalılar 1981 öğrenci gösterileriyle daha fazla hak ve özgürlük iddiasında bulunarak bu duruma tepki gösterdiler. Kosova'nın yakın tarihinin en kritik dönüm noktalarından biri Miloseviç'in, 1987 Deklarasyonu'yla Sırbistan'ın Kosova ve Voyvodina üzerinde hâkimiyet ve kontrol iddiasında bulunmasıydı. Kosova'nın otonom statüsünün Belgrat rejimi tarafından kaldırılmasından sonra referandumda Kosovalıların %98.2'si Kosova'nın cumhuriyet statüsü lehinde oy kullandılar. Bu referandum sonucu Arnavutluk hariç uluslararası toplumun hiçbir aktörü tarafından tanınmadı. Rugova'nın barışçıl direnişi, Dayton sürecinde Kosova sorununun görmezlikten gelinmesi, Rambouillet barış müzakereleri, Kosovalıların silahlı direniş gücü oluşturmaları; Kosova Arnavutlarına karşı şiddet, etnik temizlik ve soykırımla sonuçlanan çok uzun bir siyasi ve ekonomik hâkimiyetin sona ermesi için dünya diplomasisinin Belgrat rejimini Kosova'dan çekilmesi için ikna etmek adına son girişimi olarak NATO kuvvetleri hava müdahalesinde bulundular. Güvenlik Konseyindeki Rus vetosu BM izni olmadan NATO'nun müdahalede bulunmasına yol açtı. Müdahaleyi destekleyenler bu müdahalenin Arnavutlara yönelik etnik temizliği ve soykırımı önlemek için yapılan insani bir müdahale olduğunu değerlendirdiler. Genel olarak, günümüzde de bu müdahaleyi birbirine zıt bir şekilde değerlendiren iki görüş söz konusudur. İlk görüşe göre NATO, egemen bir devletin

toprak bütünlüğüne tecavüz ettiği için bu açıkça uluslararası hukukun ihlalidir. Baskın görüş ise dünya toplumunun, Kosova'da meydana gelen insan hakları ihlallerini, etnik temizliği ve soykırımı önlemek için bir şekilde harekete geçme zorunluluğu olduğudur. İkinci argümana göre eğer NATO müdahale etmek için Güvenlik Konseyinden yetki çıkmasını bekleydi Kosova'daki durum daha da kötüye gidecekti ve Kosovalı Arnavutlar asimilasyona ve kitlesel sürgünlere maruz kalacaktı.

Savaş sonrasında BM süreci gösterdiği birçok hedefe ulaşamadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir: önemli altyapılar hala inşa edilmedi, özellikle elektrik dağıtımı çok sorunlu bir konu olmaya devam ediyor, iktidar yetkilerinin geçici Kosova kurumlarına devredilmesinin çok yavaş ilerlemesi, yozlaşma, UNMIK'e yönelik yozlaşma suçlamaları, ekonomik gelişim stratejisini uygulamadaki başarısızlık gibi konular.

BM yönetimine paralel olarak, Avrupa Birliği de savaş sonrası dönemde Kosova'nın yeniden inşası projeleri ve programlarında yer almaya devam etmektedir. Haziran 2003'te Selanik Zirvesi, Kosova'nın Avrupa perspektifi olduğunu onaylamıştır. İstikrar ve İşbirliği Süreci İzleme Mekanizması (STM) özellikle Kosova'nın SAP bünyesinde gelişmesi için oluşturuldu. Halen, AB Kosova'daki uluslararası yapının lideridir. AB, yeni doğan bu ülkenin ekonomisini, sosyal ve siyasal göstergelerini, Avrupa Birliği'nin gerektirdiği ölçüde optimal seviyeye ulaştırana kadar istikrara kavuşması için çalışmaktadır.

ÖZET

Kosova, dünyadaki bütün diğer çatışma alanları gibi 98’de ve özellikle de 99 savaşı sırasında dikkatlerin merkezindeydi. Savaş sonrası statünün belirlenmesi süreci hala “tamamlanmamış bir hikâye”dir. Ve uluslar arası toplumun dikkatini uygun ve sürdürülebilir bir çözüm bulunması noktasında Kosova sorununa çekmektedir.

’99 savaşı, son zamanlarda Kosova ve Balkanlardaki tarihsel gelişmelere önemli hız kazandırmıştır. Bu çalışmada II. Dünya savaşından başlamak üzere, ’99 savaşına da giden süreçte önemli tarih ve gelişmeler incelenecek ve Yugoslavya’nın dağılmasından geriye kalan son sorunun çözümünde, ’99 sonrası uluslararası angajmana ışık tutulacaktır.

Bu tezde, Kosova ile ilgili olaylar ve gelişmeler, Tito döneminin altının çizilmesi, 1974 anayasa reformu, Tito-sonrası Kosova, Kosova Kurtuluş Ordusunun kurulması, savaşın başlangıcı, Rambouillet Barış Görüşmeleri, NATO’nun hava müdahalesi, Kosova’nın uluslar arası yönetimi ve nihai statünün belirlenmesi süreci gibi dönüm noktaları kronolojik olarak sunulmaktadır. Bu gelişmeler, nihai statü sorunun çözümünde her iki tarafın -Arnavut ve Sırp- tavır ve yaklaşımlarını dikkate alarak eleştirel ve tarafsız olarak değerlendirilmiştir.

Buna ek olarak, özel bir alt bölümde, nihai statünün belirlenmesi senaryolarına ve akıbetine ilişkin olumlu ve olumsuz yönler titiz bir şekilde incelenmiştir.

ABSTRACT

Like other conflict areas in the world, Kosovo was in the middle of the attention in 98, and especially during the 99 War. The post-war status settlement period, which is still an “unfinished story”, continues to engage the international community’s attention towards finding a viable and sustainable solution for Kosovo issue.

The ‘99 war marked a crucial momentum in the recent historical developments of Kosovo and Balkans. This thesis recovers sensitive periods and developments that brought to ‘99 war, starting from the end of World War II, as well as brings light to post-99 international engagement in resolving the last remaining issue from the dissolution of Yugoslavia.

The thesis offers a chronological breakdown of periods, events and developments in and about Kosovo, highlighting the period of Tito, 1974 constitutional reform, post-Tito Kosovo, creation of Kosovo Liberation Army, the beginning of war, Rambouillet Peace Talks, NATO’s air intervention, the international administration of Kosovo and the final status settlement process. These developments are evaluated critically and neutrally, providing both sides – Albanians and Serbs – attitudes and approaches towards resolving the final status issue.

In addition, a special sub-chapter is devoted to possible final status settlement scenarios and outcomes, with a careful elaboration of PRO and CON arguments.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR:

Aral, Berdal, Uluslararası Hukukta, **Meşru Müdafaa Hakkı**, Kırıkkale, Ağustos 1999. 128

Aybet, Gülnur. **NATO's Developing Role in collective Security**. Ankara Ministry of reign Affairs. Center For Strategic research, 1999.

Ahmet Savutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001.

Albrecht Schanbel and Ramesh Thakur .**Kosovo and the challenge of humanitarian intervention: Selective Collective Action , and International Citizenship**. The United Nation University. 2000.

Arnavutluk Bilimler Akademisi, ” **Arnavut ulusal Sorununun Çözülmesi için Platform**”, Shkenca Yayınevi, Tiran, 1998

Birgül Demirtaş Coşkun, “**Kosova: Hortlayan Etnik Nefret**”, zaman, 18 Mart 2004.

Blerim Shala, ” **The Diplomatic War for Kosovo(ibn-i kafti Dialogue with Ambassador Chrispher Hill**” zeri yayınevi,Priştine 1999 .

Crnobrnja, Mihailo.” **The Yugoslav Drama**”. Second Edition. London & New York:I.B. Tauris Publishers.1996.

Ercument Özkan, **Dünden Yarına Dünya**, Anlam Yayınları, Ankara, s. 76–77

Emiroğlu, Hüseyin, **Soğuk Savaş Sonrası, Kosova Sorunu**, Orient Yayınları, Ankara. Kasım–2006,

Diana JOHNSTONE, **Fools’ Crusade Yugoslavia, NATO AND WESTERN DELUSİİNS**, New York, Monthly Review Pres, 2002,

Hasani Enver, **Dissolution of Yugoslavia and the case of Kosova: Political and Legal Aspects** AIIS: Tirane, 2000

H. Bülent Olcay, **Kosova nereden Nereye?**, Avrasya Etütleri, sayı 17, ilkbahar-yaz 2000,

Hasan Ünay. Avrasya Dosyası “**Balkanlarda Arnavut Meselesi ve Türkiye**” (Sonbahar 1998)

Ismail Kadare, Predrag Simic, Ljubomir Frckoski and Ylber Hysa,Edited by Dimitrios Triantaphyllou,”**The southern Balkans:perspectives from the region**”Institute for Security Studies Western European Union, Paris - April 2001

Johnstone, Diana, **Fools’ Crusade Yugoslavia, NATO and Western Delusions**, New York, Monthly Review Press, 2002

Juliane Kokott, “**Human Rights Situation in Kosovo 1989–1999**”, Kosovo and International Community, New York, Kluwer Law International, 2002

Jan Wouters and Frederik Naert, **How Effective is the European Security Architecture? Lessons from Bosnia and Kosovo** K.U. Leuven Faculty of Law, Institute for International Law, May, 2001

Jokic, Aleksander “The Myth of Humanitarian Intervention in Kosovo”, **Lessons of Kosovo: The Dangers of Humanitarian Intervention** Toronto, Broadview Press, 2003,

Fernando R. Teson, **Humanitarian Intervention: An Inquiry Into Law and Morality** 15-16 (2nd ed., 1999)

Keskin, Funda, **Uluslararası Hukukta Kuvvet kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**. Mülkiyeliler Birliği Vâkufı Yayınlar:20, Ankara, Mayıs 1998.

Kenar, Nesrin.”**Yugoslavya Sorununun Ulusal ve Uluslar arası Boyutu**”.Palme Yayıncılık..2005.

Leo Tindemans, Barışa Çağrı: **Uluslar arası Komisyonun Balkanlar Hakkındaki Raporu**, Çeviren: Özden Arıkan, İstanbul: sabah Kitapları

Noam CHOMSKY, **Yeni Askeri Hümanizm**, istanbul, Pınar Yayınları, 2002,

NATO El Kitabı 50. **Yıldönümü Sayısı**”, Basın ve Enformasyon Bürosu, NATO 1110, Brüksel-Belçika, 2001

M. Necati Özfatura, **Hedefli Ülke Kosova**, İzci Yayınları, İstanbul, 1998

Malcom, Neol, “ **Kosovo A Short History**” Yayınları Priştina & Tirana 2001.

Misha Glenny, “Migration Policies of Western European Governments and the Fight Against Organised Crime in SEE”, **Journal of Southeast European and Black Sea Studies**, cilt 4, sayı 2, May 2004, .

MURPHY, Sean D. , **Humanitarian Intervention: The United Nations in an Evolving Order**, Philedelphia, University of Philedelphia Press, 1996

Michael Matheson: “**United Nations Governance of Post Conflict Societies**”, 95 “American Journal of International Law”, 2001

Mustafa Selver, **Balkanlara Stratejik Yaklaşım ve Bosna**, İstanbul: İQ Yayıncılık, 2003,

Petritsch, Wolfgang ve Robert Pechler,”**Rruga eser Gjat ne Luftë-Kosova dhe Bashkesia Nderkombetare 1985-1999**” 2002.

Reka Blerim, **UNMIK as an International Governance in Post-War Kosova**, NATO’s Intervention, UN Administration and Kosovar Aspirations, Shkup, Prishtinë, Tiranë, 2003

RADAN, Peter “**The National Question and Internal Administrative Borders in Yugoslavia**”, The Break up of Yugoslavia and International Law, New York, 2002.

Roland DANNREUTHER, “**War in Kosovo: History Development and aftermath**”, Kosovo. Perceptions of War and its aftermath (Mary Buckley, Sally Cummings), Australian Publication, 2002,

Sabrina Petra Ramet, Balkan Babel: **The Disintegration of Yugoslavia From The Death of Tito to Ethnic War**, 2 edition. Boulder&Colorado: Westview Pres.1996.

Shala, Blerim’’**Vitet e Kosoves: 1998–1999**’’, (Kosova’nın 1998–1999 Yılları)Zeri Yayınları Priştine.2003.

Shaban ,Sinan, ‘’ **Kosova ne syrin e Ciklonit**’’,(fırtınanın gözünde Kosova) dritero yayınevi, Tiran 1999.

Tim Judah, The Serbs: **History, Myth and Destruction of Yugoslvaia**, New Hawen&London: Yale University Pres.1997.

TILIÇ, L. Dogan, **Milliyetçiliğin Pençesindeki Kartal: Kosova**, Ankara, Ümit Yayıncılık,1999.

Uygun, Oktay “**İnsan Hakları Kuramı**” İnsan Hakları. YKY, İstanbul, 2000

Vidosav Stevanpviç, **Halkın Tiranı Miloşoviç, çev, Hasan Yüksel**, Kapı Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Veniamin Karakostanoflou, “**The Kosovo Question: starting and Concluding The Yugoslav Crisis?**”, Balkan Currents: Studies in the History, Culture and Society of Divided Land, A Lawewnew Tritle(ed), Los Angeles, The basil P. Caloyeras Center For Modern Grek Studies, Loyola Marymount University, 1994

William J. Aceves: “**Liberalism and International Legal Scholarship: The Pinochet Case and the Move Toward a Universal System of Transnational Law Ligitation**”, (Harvard International Law Journal, Winter 2000).

The European Union Commitment to Kosovo”, Pristina March 2001, s.33; Bkz.: “ECHO in Kosovo: 1998-2001”, EU- Pillar IV, Pristina, 2001.

MAKALELER

7-8 Haziran 1999. Chris Hedges, “**Serbian Town bombed by NATO Fears Effects of Toxic Chemicals,**” NYT, 14 Temmuz 1999. Ayrıca Los Angeles Times. (Bundan sonra LA Times diye anılacaktır), 6 Temmuz 1999.

Murphy, Sean D. 2002. “**Terrorism and the Concept of ‘ArmedAttack’** in Article 51 of the U. N. Charter”. Harvard International Law Journal Vol. 43 No:1, s.41-51

Andrew March ve Rudra Sil.”**The republik of Kosova (1989-1998) and the Resolution of Ethno-Separatist Vonflikt: Rethinking Sovereignty in the Post-Cold War Eraç**”, University of Pennsylvavania, Browne Center for İnternational Politics, Political Science Department, working Paper series January 1999, <http://www.ciaonet.org/wps/sir01/>, (26.02.2007)

Anthony D'Amato, Northwestern University School of Law Kosovo: **The UN Plans a Human Rights Disaster**, <http://jurist.law.pitt.edu/forumy/2007/03/kosovo-un-plans-human-rights-disaster.php> 12.06.2007

Arslan Tekin,”**Kosova’da Neler Olabilir?’**”, Avrasya Dosyası, cilt 3, (sonbahar 1996), s.230

Aydın Babuna, “**Kosova Sorunu Üzerine**”, **Dış Politika**, cilt VIII, say 1-2, (1997), s.14-17

B. B. Ferencz, **Defining International Aggression:The Search for World Peace** (A Documentary History and Analysis), Volume 1, Oceana Publications: Dobbs Ferry, 1975, s.70 vd.

Bağlantısızlıkla Yalnızlığa: Yugoslavya’da Milleiyetçilik ve Dış Politika”, Türkiye’nin Komşuları (Mustafa Türkeş, İlhan Uzgel, Ankara, İmge Kitabevi Yayımcılık, 2003.s.125

Balkans Watch: February 2, 1999 : <http://www.monde-diplomatique.fr/dossiers/kosovo/rambouillet.html> ,03.05.2007

Bashkim Rrahmani ve Avni Zogiani, Kosovo/UNMIK-Administered, **The economic and social data on this page were taken from the following sources: GDP/capita, Population, Ethnic Groups: UNMIK Factsheet 2007.** http://www.freedomhouse.hu/images/fdh_galleries/NIT2007final/nit-kosovo-web.pdf 10.09.2007

Biljana Vankovska-Cvetkovska, "Between Preventive Diplomacy and Conflict Resolution: The Macedonian Perspective on the Kosovo Crisis", bak. <http://jurist.law.pitt.edu/biljana.htm>, 18.07.2007

Bilkent Üniversitesi, Uluslar arası İlişkiler Bölüm öğretim Üyesi. Dr. Hasan Ünal
‘‘Kosova’’ <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12606157/index.pdf> , (14.03.2007)

Bkz :**Potential Crisis And Conflicts In The Western Balkans**, December 14, 2004:
<http://www.obiv.org.tr/2005/Konferans/Proceedings-Balkans.pdf> , 25.05.2007

Bkz Teaching Guide on The Justification of War:
<http://www.usip.org/class/guides/justification.pdf>

BkzKosova Geçici Öz-Yönetim Anayasal Çerçevesi İlişkin 2001/9 Sayılı Yönetmelik
http://www.unmikonline.org/pub/misc/FrameworkPocket_TUR.pdf , 12.07.2007

Borowiec, Andrew. ‘‘Yugoslavia After Tito.USA.Praeger publishers’’, 1977.s.2-3.

Bugajski, Janusz. **Kosova: One Year Later.** www.csis.org. 17.08.2007

Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua
(**Nicaragua v. United States of America**). Merits. Judgment, I.C.J. Reports 1986, s. 93.

Case **Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua**
(Nicaragua v. United States of America). Merits. Judgment, I.C.J. Reports 1986, s. 93.

Christopher Cviic, ‘‘Croatia’’, **Yugoslavia and after: A study in fragmentation,**
Despair and Rebirth, David A. Dyker ve İvan Vejvoda(eds). New York , Addison
Wesley Longman Publishing. 1996.s.63.

Christopher Marsh and Mark Heppner, **When Weak Nations Use Strong States: The**
Unintended Consequences of Intervention in the Balkans :
http://www3.baylor.edu/~Chris_Marsh/np.pdf 26.05.2007

Daniel Plesch, **Kosovo: A Symptom of NATO's Strategic Failure**, Basic, 7 April
1999,s.2.

Definition of Aggression, **United Nations General Assembly Resolution 3314** (XXIX),
14 December 1974, Yearbook of the United Nations (1974), s. 142.

Dejan Anastasijevic, ‘‘**How Milosevic Won the War**’’ institute for war and Peace
Reporting, 12 may 1999 <http://www.mediamonitors.net/mosaddeq33.html>
[15.04.2007.](http://www.mediamonitors.net/mosaddeq33.html)

Erik Yesson, **Sending Credible Signals: NATO's Role in Stabilizing Balkan Conflicts**, June 2003. s.46

European Academy: **Actors and Processes of Ethno-National Mobilization in Kosovos**.s 85.<http://www.eurac.edu/NR/rdonlyres/8962F7FA-0329-41F78B0BF41B6A33A71D/0/Kosovoreport.pdf>, 12.04.2007.

Hail Hill, Joao M. Saldanha, **East Timor, Development Challenges for the World's Newest Nation**.2001, s.301.

Hans KÖCHLER, "**Humanitarian Intervention in the Context of Modern Power Politics**", *Studies In International Relations*, XXVI, Viyana, International Progress Organization, 2001, <http://www.i-p-o.org/koechler-humanitarian-intervention.pdf> , 22.05.2007

Harold Hongju Koh: "How is International Human Rights Law Enforced"? 74 *IND. L.J.* 1397, 1414 (1999).

Henning-A. Frantzen ,**NATO and Peace Support Operations, 1991-1999: Policies and Doctrines**,2005.s.59
http://www.osce.org/publications/mik/2004/06/14933_389_tr.pdf, 20.07.2007

İrfan Kaya Ülger, "**Sırlara Göre Kosova Sorunu**", *Avrasya Sosyası*, Cilt 4, (ilkbahar 1998), s. 168

John Donnelly, "**Relief agencies see Kosovo aid causing shortfall elsewhere**," *BG*, 8 Temmuz; Christian Miller ve Ann Simmons, *L.A. Times*, 21 Mayıs; Karen DeYoung, "**U.S. Grows Stingier on Foreign Aid**," *IHT-WP*, 26 Kasım 1999.

Jose-Luis Herrero Ansola: "**The United Nations in Kosovo: Finding the Path through the Maze**", (in: "Favorita Papers", 04/2001 of *Diplomatische Akademie*, Wien, s.9

Julie A. Mertus, **KOSOVO & YUGOSLAVIA: LAW IN CRISIS** s. 154.

Julie Kim, **Kosovo Conflict Chronology: September 1998 - March 1999**, April 6, 1999: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/crs/rl30127.pdf> , 20.04.2007

Lenard J. Cohen, *The Politics of Despair: Radical Nationalism and Regime Crisis in Serbia*, Simon Fraser University British Columbia, 1999. s.8-13

Luttwak , Edward N. ‘ **Give War a Chance**’ Foreign Affairs, volume 74. No 4: (July/August 1999) 37-39, 41-41

MCGWIRE, Michael, “**Why did we bomb Belgrade?**”, International Affairs, 76/1, 2000, s.6.

Mihai Carp,“**Uçurumun Kenarından Dönmek**” :

www.nato.int/docu/review/2002/issue4/turkish/art2.htm . ,(03.04.2007)

Milica BOOKMAN, “**Economic Aspects of yugslavia’s Disintegration**”, (der Raju THOMAS), Yugoslavia Unraveled, USA,2003,s,130.

Noam Chomsky, **A Review of NATO’s War over Kosovo, April-May, 2001.**
<http://www.chomsky.info/articles/200005--.htm> , 21.04.2007

Noam Chomsky: “**The New Military Humanism: Lessons from Kosovo**”, (Common Courage Press, 1999

Oksana Antonenko, **Russia and the Deadlock over Kosovo**, July, 2007.s.8-11

OSCE Mission in Kosovo: “**Democratization: Structure & Guidelines**”, 18.06.2007, s.3

Paul LENDVAI, Lis PARCELL, “**Yugoslavia Without the Yugoslavs: Roots of the Crisis**”, International Affairs, Vol.67, No:2, April 1991, s. 36-40

Paul LENDVAL, Lis PARCELL, “**Yugolsavia Without the Yugoslavs: Roots of the Crisis**” international Affairs, vol.67. no:2, april 1991,s.6

Poulton, Hugh. “**Minorites and Boundaries in the Balkans**”. **The Changing Shape of the Balkans**.Edited by. F.W.Carter& H:T. Norris. London : UCL Pres.1996.s.5.

Report of the Panel on United Nations Peace Operations, UN Doc. A/55/305-S/2000/809, para.77

Report of the Secretary - General Pursuant to Paragraph 10 of Security Council Resolution 1244 (1999), S/1999/672 of 12 June 1999, al. 10.

Report of the Secretary General on the United Nations Interim Administration of Kosovo, UN Doc. 2/1999/1259 of 23 December 1999, para.35

Report of the Secretary-General Pursuant to Paragraph 10 of Security Council Resolution 1244 (1999), S/1999/779 of 12 July 1999, para.35.

Report of UN Secretary General to the UN Security Council on UNMIK, (S/1999/779), 12 July 1999, 8. s.2

Sabrina RAMET, ‘‘**The kingdom of God or the Kingdom of Ends: Kosovo in Serbian Perception**’’, **Kosovo: Perception of War and its aftermath** (der. Mary BUCKLEY, Sally CUMMINGS), Australian Publication,2002,s.30

Sallu N. Cummings, **Kosovo: Perceptions of War and Its Aftermath**, 2001,s 33.

Shawn Barber, interview by the author, Head of Liaison Office of the Government of Canada, 21 May 2003. <http://www.theattache.ca/AttacheVol5.pdf>, 10.09.2007

Shkelzen Maliçi, ‘‘**The Albanian Movement in Kosova**’’, Yugoslavia and after: A study in fragmentation, Despair and rebirth, David A. Dyker ve İvan Vejvoda(eds) New York, Addison Wesley Lonman Publishing. s.138.

Sırp- Hırvat-Sloven Krallığı, Jovan İlic, ‘‘ The Balkan Geopolitical Knot and Serbian Question’’, **The Serbian Question in The Balkans**, <http://www.rastko.org.yu/istorija/srbi-balkan/jilic-knot.html>, (23.01.2007).

Stefan Troebst, **Conflict in the Kosovo, Failure of Intervention The European Centre for Minority Issues Working Paper**, Number I, May 1998.s.13

The crisis and war in Kosovo:

<http://www.salzburgseminar.org/ihjr/si/si/Team9Summary.pdf> , 26.04.2007.

The Kosovo War: **Kosovar Insurrection**, Serbian Retribution And Nato Intervention Harry Papasotiriou The Journal Of Strategic Studies, Vol. 25, No. 1(March 2002) S.39–62 Published By Frank Cass, London

The question of what this means for the fiction of FRY sovereignty over Kosovo, although formally confirmed by UNSCR 1244, 1998, s.45-50.

Thomas R. Pickering, “**Under Secretary of State for Political Affairs Before the Senate Armed Services Committee**”, February 25, 1999.s.3-5.

TÜRBEDAR, Erhan: “**Arnavut Gruplar Arasında Kıyasıya Mücadele: Kosova’yı Kim “Öldürüyor”?**”, *Stratejik Analiz*, , Ocak 2001.s.9

UN Charter (articles 1(2) and 55. Ayrıca, Thomas D. Musgrave, **Self-Determination and National Minorities** 62–77 (1997). **International Covenant on Civil and Political Rights**, Mar. 23, 1976, part I, 999 U.N.T.s. 171, 173

UN Resolution 1272 of 25 October 1999 (para.1) establishing UNTAET was much more explicit in this respect, as it included the wording of UNMIK’s first regulation already in the Security Council Resolution itself:

UN Security Council Resolution 1244, of 10 June 1999

Us Department of State, “**Erasing History: Ethnic Cleansing in Kosova**”, “Washington, OC, and May, 1999. s,23–26

Vaso Cubrilovic: **The Expulsion of the Albanians – Memorandum**, 1937
http://www.albanianhistory.net/texts/AH1937_1.html (27.01.2007

WELLER, Marc, “The Rambouillet Conference on Kosovo”, *International Affairs*, 1999, s. 123

Zimmermann and Stahn, 2001, p.423; B. Simma: “NATO, the UN and the use of Force: Legal Aspects”, *European Journal of International Law*, Vol.10, (1999), p.1; Antonio Cassese: “Ex iniuria ius non oritur: Are We Moving Towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community”, *European Journal of International Law*, Vol.10, (1999), S.23..

Roland DANNREUTHER, “War in Kosovo: History Development and aftermath”, *Kosovo. Perceptions of War and its aftermath* (Mary Buckley, Sally Cummings), Australian Publication, 2002,

GAZETELER

Shekulli **Gazetesi**, 15.03,1999 Tiran,s,3

Zeri **gazetesi**, ,29.04.2002, Priştine .s.3,4

İNTERNET

Kosova'nın coğrafik bilgi:

http://www.ks-gov.net/esk/esk/pdf/english/general/Geographic_info.pdf (08.01.2007)

Kosova'nın özerkliği ortadan kaldırıldığı için Priştine'nin bugün resmi olarak başken özelliği bulunmamaktadır. <http://www.prizrenliler.org/> (10.01.2007).

Bosna Dayanışman Grubu: **Sancak ve Kosova Raporu**, İstanbul, 1993,s.38.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kosova> (28.01.2007)

Kosova'nın nüfusu. **Population Trends and Demographics**

<http://66.102.9.104/search?q=cache:flj109XvdZMJ:enrin.grida.no/htmls/kosovo/SoE/po pullat.htm+population+in+kosovo&hl=tr&ct=clnk&cd=1&gl=tr> (02.01.2007)

Kosova'nın Haritası, Bkz. www.lib.utexas.edu/maps/europe/kosovo_pol98.jpg (12.05.2007).

<http://www.uwe.ac.uk/search/results.shtml?words=kosovo> (18.01.2007)

http://www.usm.maine.edu/~kuzma/security/projects/2002/barss/index_files/Civil%20War.htm (20.11.2006)

<http://www.ilrf.ankara.edu.tr/akildefteri/bolum.php> (13.02.2007)

<http://sancak.ihh.org.tr/dinamikler/tarihselsurec/yugoslavya.html> (12.03.2007)

Timeline: The Former Yugoslavia, **From World War I to the splintering of the country.**

<http://www.infoplease.com/spot/yugotimeline1.html> (10.02.2007)

Alex Dragnich and Slavko Todorovich, **Kosovo in the New Yugoslavia.**

<http://www.srpska-mreza.com/bookstore/kosovo/kosovo8.htm> (11.03.2007)

Titoism is a term taken from the name of Yugoslavia's president.

<http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/zgodovin/wwwrepe/20th/titoism.pdf> (13.03.2007).

1987 yılında Miloşević'in bir konuşması:

<http://www.ksg.harvard.edu/kokkalis/papers/KokkalisWP01.PDF> (13/03/2007)

<http://www.unmikonline.org/press/2004/mon/jun/lmm240604.pdf> (01.03.2007)

Unrepresented Nations and Peoples Organization, "Kosovo Hiatory."

<http://www.unpo.org> (23.02.2007).

Reply to "Milosevic: Test Your Media" Quiz:

<http://mihalisk.blogspot.com/search?q=USA+and+Kosovo+1995>, 22.05.2007

1160 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı: <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1160.htm>.

855 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı: <http://www.un.org/peace/kosovo/93sc855.htm> ,27.05.2007.

Monitoring Policy Making at the United Nations:
<http://www.globalpolicy.org/security/issues/ksvindx.htm> , 20.05.2007.

Nato Secretary-General Javier Solana Has Rejected Serbian Threats Against . Serbian General For Genocide And Murder In Bosnia-Herzegovina's Civil War. 07.12.1998,
<http://www.hri.org/news/usa/voa/1998/98-12-07.voa.html> , 23.05.2007

KATHARINE Q. SEELYE, CRISIS IN THE BALKANS: **THE ABSENTEES; Russia, The Nation That Isn't There**, Looms Larger For Allies At The Summit ,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B07E0DE1F3AF936A15757C0A96F958260&n=Top/Reference/Times%20Topics/People/A/Axworthy,%20Lloyd> 25.04.2007

The Kosovo War: Is There an Endgame:
<http://www.brookings.edu/events/1999/0414balkans.aspx> , 16.05.2007

Conclusions on Serbian Parliament, <http://www.serbia-info.com/news/1999-03/24/10030.html>
(10.03.2007).

Clark, Wesley K. (2 June 1999) “**effectiveness and Determination**,” published in the International Press.: <http://www.nato.int/Kosovo/articles/a990602a.htm> 12.03.2007

Rambouillet görüşmelerindeki : <http://www.kosova.de/archiv/news/uno-1244-english.html> (19/04/2007).

Background Paper - Human Rights in Kosovo:
<http://www.reliefweb.int/rw/RWB.NSF/db900SID/OCHA-64C4TP?OpenDocument>,
23.05.2007

Background Paper - Human Rights in Kosovo:
<http://www.reliefweb.int/rw/RWB.NSF/db900SID/OCHA-64C4TP?OpenDocument>,
23.05.2007

Javier SOLANA, “**Lessons Learned From Bosnia**”, 12 Mart 1999,
<http://www.nato.int/docu/speech/1998/s980207a.htm> 24.05.2007

1199 Sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı,
<http://www.un.org/documents/scres.htm11199> , 25.05.2007

Serry - Bennett, www.nato.int/docu/review/2004/issu4/turkish/art3.html, 05.04.2007

“ Military Technical Agreement”, **KFOR online Hompag**e. :
<http://www.nato.int/kfor/kfor/documents/m>. 12.04.2007

Helsinki Agreement: Agreed Points on Russian Participation in KFOR, “**KFOR online Hompag**e, <http://nato.int/kfor/kfor/dokuments/helsinki.htm>. (12.04.2007)

KKO'nun silahlandırması çalışmaları ve süreci hakkında:
<http://www.nato.int/kfor/kfor/dokuments/uck.htm> . (15.03.2007)

The Washington post online: www.lib.utexas.edu/maps/europe/kosovo_pol98.jpg
(12.05.2007)

G-8'lerin Bonn Toplantısında aldığı kararı:
<http://www.nato.int/kosovo.docu/u990610a.htm> 08.06.2007.

Resolution 1244 (1999) Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999. <http://www.nato.int/kosovo.docu/u990610a.htm> , 09.06.2007

Bernard Kouchner (France) -- Special Representative of the Secretary-General and the head of the UN Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK) from 15 July 1999 through 12 January 2001 <http://www.unmikonline.org/srsg/formersrsg.htm> , 13.07.2007

Biljana Vankovska-Cvetkovska, "**Between Preventive Diplomacy and Conflict Resolution: The Macedonian Perspective on the Kosovo Crisis**", bkz.
<http://jurist.law.pitt.edu/biljana.htm> , 22.07.2007

Global Politician Is An Independent Magazine Providing Objective, In-Depth Analysis Of Events In The World Today.
<http://www.globalpolitician.com/articleides.asp?ID=1534&cid=3&sid=10> , 20.08.2007
<http://www.osce.org/kosovo/index.php3> ,24.08.2007

<http://www.trepca.net/politike/korniza-kushtetuese.htm> , 25.08.2007

KOMİSYON TEBLİĞİSİ “Kosova için Avrupalı Bir Gelecek”
<http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr91.html> ,08.11.2007

BBC Haberleri “Q&A: Kosova'nın geleceği.”
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6386467.stm> ,08.11.2007

Bkz. Wikipedia “Kosova'nın statüsü süreci”:
http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_status_process , 10.11.2007

BBC Haberleri “Kosova'da zaman çizelgesi”
http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/3550401.stm ,12.11.2007

Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü – Batı Avrupa Birliği “Kosova için nasıl bir statü” -
<http://www.iss-eu.org/chailot/chai50e.pdf> ,12.11.2007

KIPRED. 2005. **Administration and Governance in Kosovo**,
<http://www.kipred.net/UserFiles/File/5A%20Web.pdf> (16.11. 2007)

Birleşik Devletler Barış Enstitüsü “Kosova'nın Nihai Statüsü:Seçenekler ve Options and Sınır-Ötesi Yükümlülükler”:
http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_status_process ,17.11.2007

Birleşik Devletler Barış Enstitüsü “Kosova'nın Nihai Statüsü:Seçenekler ve Options and Sınır Ötesi Yükümlülükler” -
<http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr91.html> ,17.11.2007

EKLER

Ek-1 Haritaları

Kosova'nın Haritası

Kosova

⁷ Kosova'nın Haritası, Bkz. www.lib.utexas.edu/maps/europe/kosovo_pol98.jpg (12.05.2007).

KFOR - Kosova Güçleri

İngiltere	13,000
Almanya	8,500
ABD	7,000
Fransa	7,000
İtalya	5,000
Hollanda	2,050
Ukrayna	1,300
İspanya	1,200
Rusya	10,000

Toplam: 50.000 eli bin,(Asker Gücü) Source: staff reports, BBC, U.S. Defense Department, NATO, 1999.¹⁷³

Yugoslavya'nın Haritası

Yugoslavya¹⁷

Ek-2

KOSOVA GEÇİCİ ÖZ-YÖNETİM ANAYASAL ÇERÇEVESİ

KOSOVA GEÇİCİ ÖZ-YÖNETİM ANAYASAL ÇERÇEVESİNE İLİŞKİN 2001/9 SAYILI YÖNETMELİK

10 Haziran 1999 tarih ve 1244 Sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı (1999) ile kendisine verilen yetkiye dayanarak,

Genel Sekreter Özel Temsilcisi,

Kosova'da Geçici Yönetim Yetkisine ilişkin olarak 25 Temmuz 1999 tarih ve 1999/1 Sayılı Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu (UNMIK) Yönetmeliğini dikkate alarak,

Kosova halkının serbest ve adil seçimlere katılımı ile yasama, yürütme ve yargı alanlarında öz-yönetim geçici kurumları tesis edilene ve nihai bir çözüme varılana kadar, Kosova'da anlamlı bir öz-yönetimin geliştirilmesi için,

Mevcut düzenleme ekinde yer alan

“KOSOVA GEÇİCİ ÖZ-YÖNETİM ANAYASAL ÇERÇEVESİNİ”

Yürürlüğe koyar.

Mevcut yönetmelik imza tarihinde yürürlüğe girer.

15 Mayıs 2001 tarihinde imzalandı.

Hans Haekkerup

Genel Sekreter Özel Temsilcisi

KOSOVA GEÇİCİ ÖZ-YÖNETİM ANAYASAL ÇERÇEVESİ

İçindekiler

Önsöz

Bölümler

1. Temel Hükümler
2. Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının Uymaları Gereken İlkeler
3. İnsan Hakları

4. Toplulukların ve Topluluk Üyelerinin Hakları
5. Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının Sorumlulukları
6. Kanun ve Düzen
7. Kosova Koruma Güçleri
8. BMGS Özel Temsilcisine Tanınan Yetki ve Sorumluluklar
9. Öz-Yönetim Geçici Kurumları
- 9.1 Meclis
- 9.1.2 Meclisin Yapısı
- 9.1.3 Meclis Seçimi
- 9.1.4 – 6 Meclis Görev Süresi ve Seçilme Şartları
- 9.1.7 – 8 Meclis Başkanlığı
- 9.1.9 Meclis Başkanı
- 9.1.10 – 22 Meclis Komiteleri
- 9.1.23 – 25 Haklar, Dokunulmazlıklar ve Ücret
- 9.1.26 – 27 Meclisin Sorumlulukları
- 9.1.28 – 29 Meclis Başkanlığının Sorumlulukları
- 9.1.30 – 31 Meclis Başkanının Sorumlulukları
- 9.1.32 – 33 Karar Alma Prosedürleri
- 9.1.34 – 45 Yasa Kabul Etme Prosedürleri
- 9.1.46 – 51 Diğer Prosedürler: Görevden Uzaklaştırma, Boş Yerler, Meclis Dilleri
- 9.2 Kosova Başkanı
- 9.3 Hükümet
- 9.3.1 – 2 Hükümetin Sorumlulukları
- 9.3.3 Bakanlıklar ve Yürütme Organları
- 9.3.4 – 6 Hükümetin Yapısı
- 9.3.7 Bakanların Diğer Faaliyetleri
- 9.3.8 – 9 Başbakan ve Bakanların Seçimi
- 9.3.10 – 11 Güvensizlik Oyu Önergesi
- 9.3.12 – 13 Hükümetin Yapısında Değişiklikler
- 9.3.14 – 16 Hükümet İçi Prosedürleri
- 9.3.17 – 18 Hükümet Dilleri
- 9.3.19 Dokunulmazlıklar
- 9.4 Yargı Sistemi
- 9.4.1 – 3 Yargı Yönetimi
- 9.4.4 Mahkeme Yapısı
- 9.4.5 Mahkemelerin İşleyişi
- 9.4.6 – 8 Yargıç ve Savcılar
- 9.4.9 – 10 Savcılık Makamı
- 9.4.11 Anayasal Çerçeve Konularına İlişkin Özel Yüksek Mahkeme
10. Ombudsman
11. Bağımsız Kurum ve Kuruluşlar
12. BMGS Özel Temsilcisinin Yetkileri
13. KFOR'un Yetkileri
14. Son Hükümler

KOSOVA GECİCİ ÖZ-YÖNETİM ANAYASAL CERCEVESİ

Önsöz

Genel Sekreter Özel Temsilcisi (BMGS Özel Temsilcisi),

10 Haziran 1999 tarih ve 1244 Sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı (BMGKK) ile kendisine verilen yetkiye dayanarak,

Kosova’da nihai bir çözüme varılana kadar, anlamlı bir öz-yönetimin teşkil edilmesi ve geliştirilmesini öngören BMGK 1244 Sayılı Kararını (1999) hatırlatarak,

Kosova’nın tarihi, hukuki ve anayasal gelişimini göz önünde bulundurarak ve Kosova halkının özgür ve barış içinde ve bölgedeki diğer halklarla kardeşlik içinde yaşaması konusundaki meşru isteklerini dikkate alarak,

Kuruluşundan bu yana Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu’nun (UNMIK), Kosova halkına destek olduğunu ve yardım ettiğini ve kendilerinin Birleşik Geçici Yönetim Yapısının (JIAS) tesis edilmesi ile Kosova’nın yönetimine ilişkin sorumluluk almalarını aşama aşama sağlayarak bu amaç doğrultusunda çalıştığını vurgulayarak,

Kosova halkının değerli katkıları da dahil olmak üzere, Kosova’daki öz-yönetimin daha da geliştirilmesi için UNMIK tarafından gösterilen gayretlerden ve JIAS tarafından elde edilen başarılarından yararlanarak ve yasama, yürütme ve yargı alanlarında Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının Kosova halkının serbest ve adil seçimlere katılımı ile tesis edileceğini değerlendirerek,

BMGK 1244 Sayılı Kararında (1999) belirtilen sınırlar içinde sorumlulukların, BMGK 1244 Sayılı Kararına (1999) uygun olarak halkın iradesi de dahil olmak üzere tüm geçerli faktörleri dikkate alan uygun ileri bir aşamada gerçekleştirilecek süreç ile Kosova’nın gelecek statüsünün tesis edilmesine ilişkin olarak Kosova’da yaşayan tüm insanların barış içinde ve normal bir yaşama sahip olmaları için gerekli şartların tesis edilmesi yönünde yapıcı bir şekilde çalışacak Öz-Yönetim Geçici Kurumlarına devredileceğini göz önünde bulundurarak,

Parlamenter demokrasi ile sorumlulukların aşama aşama Öz-Yönetim Geçici Kurumlarına devredilmesinin, demokratik bir yönetim ve Kosova’da hukukun üstünlüğüne duyulan saygıyı arttıracak görüşünü dikkate alarak,

Pazar ekonomisinin geliştirilmesi ile Kosova’nın ve Kosova halkının refahının artırılması yönünde gayret göstererek,

Kosova’daki Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının sorumluluklarını yerine getirmesinin, BMGS Özel Temsilcisinin BMGK 1244 Sayılı Kararını (1999) uygulamasına ilişkin

esas yetkisini hiçbir şekilde etkilemeyeceği ya da söz konusu bu yetkiyi azaltmayacağını doğrularak,

Birleşmiş Milletler Şartını, Evrensel İnsan Hakları Beyannamesini; Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeyi ve ilgili Protokollerini; Her Türlü Irk Ayrımının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşmeyi; Kadınlara Yapılan Her Türlü Ayrımın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşmeyi; Çocuk Hakları Sözleşmesini; İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya İlişkin Avrupa Sözleşmesini ve ilgili Protokolleri; Bölgesel ve Azınlık Dillerine İlişkin Avrupa Şartını; Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Çerçeve Anlaşmasını; ve uluslararası alanda tanınan diğer hukuki belgelerde yer alan ilgili ilkeleri dikkate alarak,

Kosova'daki tüm toplulukların ve bu toplulukların üyelerinin haklarını koruma ve destekleme gerekliliğini göz önüne alarak,

Mültecilerin ve yerlerinden olmuş kişilerin evlerine güvenli bir şekilde dönmelerinin sağlanmasına ve mal ve mülklerini geri alma haklarını uygulamalarına ilişkin taahhüdü ve herkes için serbest dolaşım özgürlüğü şartlarının teşkil edilmesi taahhüdünü doğrularak,

Öz-yönetim demokratik kurumlarının oluşturulma sürecinde tüm toplulukların üyeleri de dahil olmak üzere herkesin katılımını sağlayacak serbest, açık ve güvenli bir ortamın oluşturulmasının önemini kabul ederek,

Aşağıda belirtilen hususları ilan eder:

Bölüm 1 **Temel Hükümler**

1.1. Kosova, uluslararası geçici yönetim altında bulunan, halkı ile birlikte kendine özgü tarihi, hukuki, kültürel ve dil niteliklerine sahip bir varlıktır.

1.2. Kosova, Geçici Öz-Yönetim Anayasal Çerçevesi (Anayasal Çerçeve) tarafından kurulan Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının sorumluluklarını yerine getireceği bölünmez bir bölgedir.

1.3. Kosova, yerel öz-yönetimin ve Kosova'daki belediyelere ilişkin yürürlükteki UNMIK yönetmeliğinde belirtilen sorumluluklara sahip yerel öz-yönetimin temel bölgesel birimleri olan belediyelerden oluşmaktadır.

1.4. Kosova, bu Anayasal Çerçeve ve BMGK 1244 Sayılı Kararına (1999) uygun olarak yasama, yürütme ve yargı organları ve kurumları tarafından demokratik bir biçimde yönetilmelidir.

1.5. Öz-Yönetim Geçici Kurumları şunlardır:

- (a) Meclis,
- (b) Kosova Başkanı,
- (c) Hükümet,
- (d) Mahkemeler ve
- (e) Bu Anayasal Çerçevde belirtilen diğer kurum ve kuruluşlar.

1.6. Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının merkezi Priştine'dir.

1.7. Öz-Yönetim Geçici Kurumları, sadece UNMIK yönetmeliklerince belirlenen ya da belirlenecek olan sembolleri kullanır.

Bölüm 2 **Öz-Yönetim Geçici Kurumları Tarafından Uyulması Gereken İlkeler**

Öz-Yönetim Geçici Kurumları ve bu kurumlarda resmi görev alanlar:

- (a) Kendilerine tanınan yetkileri, BMGK 1244 Sayılı Kararı (1999) hükümlerine ve bu Anayasal Çerçevde belirtilen şartlara uygun olarak yerine getirir;
- (b) Hukukun üstünlüğünü, insan hak ve özgürlüklerini, demokratik ilkeleri ve uzlaşmayı geliştirir ve bu hususlara tamamen uyar;
- (c) Yasama, yürütme ve yargı arasında güç ayrılığı ilkesini geliştirir ve bu hususlara tamamen uyar.

Bölüm 3 **İnsan Hakları**

3.1 Kosova'da yaşayan tüm insanlar, ne sebeple olursa olsun hiçbir şekilde ayrımcılığa uğramadan, insan hakları ve temel özgürlüklerden eşit olarak yararlanır.

3.2 Öz-Yönetim Geçici Kurumları, aşağıdaki belgeler de dahil olmak üzere, uluslararası alanda tanınan insan hakları ve temel özgürlüklere uyar ve bunları teminat altına alır:

- (a) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,
- (b) İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve ilgili Protokoller,
- (c) Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve ilgili Protokoller,
- (d) Her Türlü Irk Ayrımının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme,
- (e) Kadınlara Yapılan Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme,
- (f) Çocuk Hakları Sözleşmesi,
- (g) Bölgesel ve Azınlık Dillerine İlişkin Avrupa Şartı ve
- (h) Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Çerçeve Anlaşması.

3.3 Yukarıda belirtilen belgelerde belirtilen hak ve özgürlüklere ilişkin hükümler bu Anayasal Çerçevenin bir parçası olarak doğrudan Kosova'da uygulanmalıdır.

3.4 Kosovalı tüm mülteciler ve yerlerinden olmuş kişiler evlerine geri dönme ve mal ve mülklerini geri alma hakkına sahiptir. Kosova'daki yetkili kurum ve kuruluşlar, Kosovalı mültecilerin ve yerlerinden olmuş kişilerin evlerine güvenli bir şekilde dönmelerinin sağlanması için gerekli bütün önlemleri alır ve mülteciler ve yerlerinden olmuş kişiler ile ilgili olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve diğer uluslararası kuruluş ve sivil toplum örgütlerinin çalışmaları ile tam bir işbirliği sağlamalıdır.

Bölüm 4 **Toplulukların ve Topluluk Üyelerinin Hakları**

Genel Hükümler

4.1 Aynı etnik, din ya da dil grubuna mensup kişilerin oluşturduğu topluluklar, kendi etnik, kültürel, dini ve dil kimliklerini muhafaza etme, koruma ve ifade etme konusunda bu Bölümde belirtilen haklara sahiptir.

4.2 Hiç kimse kendisinin hangi topluluğa mensup olduğunu ifade etmek ya da bir topluluğun üyesi olduğunu belirtmek zorunda değildir. Kişilerin, kendilerinin bir topluluğa mensup olmalarını açıklamaları ya da açıklamamaları hakkı, herhangi bir olumsuzluğa neden olmamalıdır.

4.3 Öz-Yönetim Geçici Kurumlarına, yürüttükleri politika ve uygulamalarında, toplulukların bir arada yaşamalarını sağlamak, topluluklar arası uzlaşmayı desteklemek ve toplulukların kimliklerini muhafaza etme, koruma ve geliştirmek için uygun şartların oluşturulması rehberlik etmelidir.

Toplulukların ve Topluluk Üyelerinin Hakları

4.4 Topluluklar ve Topluluk Üyeleri aşağıdaki haklara sahiptir:

- (a) Kendi dillerini ve alfabelerini, Kosova'daki mahkemeler, ve diğer resmi kamu kurumlar ve kuruluşlar da dahil olmak üzere serbestçe kullanma,
- (b) Kendi dillerinde eğitim görme,
- (c) Kendi dillerinde bilgiye erişme,
- (d) Kamu kurumlarında her düzeyde istihdam edilme konusunda ve her düzeyde kamu hizmetlerinden yararlanma konusunda eşit fırsatlara sahip olma,
- (e) Kendi aralarında ve Kosova veya Kosova dışındaki diğer ilgili toplulukların üyeleri ile bir sınırlamaya maruz kalmaksızın iletişim kurma,
- (f) Yasalara uygun olarak toplulukların sembollerini kullanma ve sergileme,
- (g) Kendi topluluklarının çıkarlarını geliştirmek için dernekler kurma,
- (h) Yerel, bölgesel ve uluslararası sivil toplum örgütlerine bu tür örgütlerin prosedürlerine uygun olarak herhangi bir engelle karşılaşmadan iletişim kurma ve bu tür örgütlere katılma,
- (i) Kendi basın ve yayın organlarını kurmak da dahil olmak üzere, kendi topluluklarının dili ve alfabesinde bilgi sağlama,
- (j) Eğitim müfredatının, yürürlükteki yasalara uyması, topluluklar arasında hoşgörü ruhunu yansıtması ve insan haklarına ve tüm toplulukların kültürel geleneklerine saygılı olması şartı ile, yürürlükteki yasalara uygun olarak kamu fonları da dahil olmak üzere mali desteğin sağlanabileceği, başta kendi dillerinde ve alfabelerinde eğitim alma olmak üzere kendi topluluklarının kültür ve tarihlerine uygun eğitim sağlama ve eğitim kurumları kurma,
- (k) Toplum geleneklerine saygıyı geliştirme,

- (l) İlgili kamu kuruluşları ile işbirliği içinde, topluluk açısından dini, tarihi ya da kültürel öneme sahip alanları koruma,
- (m) Mevcut standartlara uygun olarak, ayrımcılığa tabi olmaksızın, kamu sağlık ve sosyal hizmetlerini alma ve bu hizmetleri verme,
- (n) Dini kurumların faaliyetini sağlama,
- (o) İlgili dillerde program yapmanın yanı sıra kamu basın ve yayınına erişim ve temsil edilme garantisine sahip olma,
- (p) Tamamen şeffaf kalmak şartıyla, kendi üyelerinden ya da Kosova dışındaki kuruluşlardan gönüllü katkılar toplayarak ya da Öz-Yönetim Geçici Kurumları tarafından sağlanacak finansmanı alarak etkinliklerini finanse etme.

Toplulukların ve Topluluk Üyelerinin Haklarının Korunması

4.5 Öz-Yönetim Geçici Kurumları, tüm toplulukların ve üyelerinin yukarıda belirtilen haklardan yararlanmasını sağlar. Söz konusu Geçici Kurumlar, istihdam konusunda toplulukların kamu kurumlarında her düzeyde adil şekilde temsil edilmesini de sağlar.

4.6 BMGS Özel Temsilcisi, insan haklarını koruma ve geliştirme ve barışı tesis edecek etkinlikleri destekleme konusunda BMGK 1244 Sayılı Kararının (1999) kendisine verdiği doğrudan sorumluluklara dayanarak, toplulukların ve üyelerinin haklarının korunması amacıyla gerekli durumlarda öz-yönetimin işleyişine müdahale etme yetkisini elinde bulundurur.

Bölüm 5 **Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının Sorumlulukları**

5.1 Öz-Yönetim Geçici Kurumları aşağıdaki alanlarda sorumluluklara sahiptir:

- (a) Ekonomi ve finans politikası,
- (b) Mali ve bütçe konuları,
- (c) Yönetim ve yürütülen gümrük çalışmaları,
- (d) Yerli ve yabancı ticaret, endüstri ve yatırımlar,
- (e) Eğitim, bilim ve teknoloji,
- (f) Gençlik ve spor,

- (g) Kültür,
- (h) Sağlık,
- (i) evre koruma,
- (j) alışma ve sosyal refah,
- (k) Aile, cinsiyet ve küçükler,
- (l) Ulaşım, posta, telekomünikasyon ve bilgi teknolojileri,
- (m) Kamu yönetimi ve hizmetleri,
- (n) Ziraat, ormancılık ve kırsal gelişim,
- (o) İstatistik,
- (p) Saha planlama,
- (q) Turizm,
- (r) İyi yönetim, insan hakları ve eşit fırsatlar,
- (s) Yabancılarla ilgili işler (Kosova dışında yaşayan kişiler).

5.2. z-Yönetim Geçici Kurumları, ayrıca yerel yönetime ilişkin olarak da aşağıdaki sorumluluklara sahiptir:

- (a) Belediyeler arasındaki işbirliğini desteklemek,
- (b) Profesyonel belediye kamu hizmetlerinin geliştirilmesini sağlamak,
- (c) Belediyelere kendi bütçelerini ve mali yönetim sistemlerini geliştirme konusunda yardımcı olmak,
- (d) Belediye hizmetlerinin kalitesini denetlemek,
- (e) Belediyeler için eğitim etkinlikleri yollarını ve araçlarını tespit etmek,
- (f) Belediyelere etkinliklerini kamu için Şeffaf hale getirmesinde yardımcı olmak,
- (g) Belediyelere hukuk alanında rehberlik etmek ve hukuki tavsiyelerde bulunmak,

(h) Belediyelere ilişkin uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinin etkinliklerinin eşgüdümünü sağlamak,

(i) 2000 Ekim ayında yapılan belediye seçimlerinde ortaya çıkan kurumsal oluşumlara dayanan belediyelere verilen sorumluluk ve yetkilere ve aynı zamandaseçimlerden sonra belediyelere devredilen sorumluluk ve yetkilere uyulmasını denetlemek, - ek yetkilerin düzenli olarak aktarılacağı anlaşılmaktadır -

5.3 Öz-Yönetim Geçici Kurumları yargı işlerine ilişkin olarak da aşağıda yer alan sorumluluklara sahiptir:

- (a) Hakim ve savcıların atanması ile ilgili kararları vermek,
- (b) Mevcut mahkeme yapısı içinde mahkemelerin organizasyonuna ve uygun şekilde işleyişine ilişkin sorumlulukları yerine getirmek,
- (c) Adli ve mahkeme hizmetlerini sağlamak, geliştirmek ve sürdürmek,
- (d) Adli ve mahkeme hizmetlerinin etkin şekilde işleyişini sağlamak için teknik ve mali şartları yerine getirmek, personeli ve malzeme kaynaklarını desteklemek,
- (e) Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ile işbirliği yaparak, adli personele mesleki ve profesyonel eğitim vermek,
- (f) Hakimlik, savcılık, avukatlık ve adli alandaki diğer meslekler için yeterlilik sınavlarının bağımsız profesyonel bir kurum tarafından organize edilmesini sağlamak,
- (g) Adli destek elemanlarını atamak, eğitmek, disiplin altına almak ve görevden almak,
- (h) Yargı sistemi ve ıslah hizmetlerine ilişkin konularda eşgüdümü sağlamak,
- (i) Yargı sisteminin ve ıslah hizmetlerinin bağımsız olarak denetlemesine ilişkin olarak uygun kurumlarla işbirliği sağlamak,
- (j) Yargı sistemine ve ıslah hizmetlerine ilişkin bilgi ve istatistikleri uygun şekilde tedarik etmek,
- (k) Yargı sistemine ve ıslah hizmetlerine ilişkin kişisel bilgileri korumak,
- (l) Yargı ve ıslah konularında Kosova'daki uygun kurumlarla işbirliği yapmak,
- (m) Islah hizmetlerine ilişkin olarak personeli atama, eğitme ve değerlendirmesine yardımcı olmak,

5.4 Öz-Yönetim Geçici Kurumları, medyaya ilişkin olarak da aşağıda yer alan sorumluluklara sahiptir:

(a) Kosova medyasında hakaret veya kin içerikli yayınların yapılmasının önlenmesi için, Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinin 19'uncu ve

20'nci Maddelerinde, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya İlişkin Avrupa Sözleşmesinde ve ilgili Protokollerinde yer alan uluslararası insan hakları ve ifade özgürlükleri standartlarına uygun olarak kanunları ve icra mekanizmalarını kabul etmek,

- (b) Kosova'da faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri ve siyaset dışı kuruluşlar tarafından gösterilen adaylar arasından Öz-Yönetim Geçici Kurumları tarafından görevlendirilen üyelerden oluşacak bağımsız bir medya komisyonu ile söz konusu uluslararası yasal sınırlamalara ve Avrupa'daki en iyi uygulamalara uygun olarak medyayı denetlemek. Anılan üyeler her iki cinsiyete tabi olup Kosova toplumunun etnik ve bölgesel çeşitliliğini yansıtır,
- (c) Kosova'da faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri ve siyaset dışı kuruluşlar tarafından gösterilen adaylar arasından Öz-Yönetim Geçici Kurumları tarafından atanan üyelerden oluşacak Kurulun bağımsızlığını sağlayarak, yayıncılarının yayın bağımsızlığını garanti altına almak; anılan üyeler her iki cinsiyete tabi olup Kosova toplumunun etnik ve bölgesel çeşitliliğini yansıtır; ve
- (d) Kurumlarının plan ve kararlarının uluslararası ve yerel medyada yer almasını sağlamak için basın ve halkla ilişkiler bürosu ya da büroları kurmak.

5.5 Öz-Yönetim Geçici Kurumları acil durumlarda hazırlığa ilişkin olarak aşağıda yer alan sorumluluklara sahiptir:

- (a) Acil durumlarda plan yapma ve sivil savunma hizmetlerine ilişkin olarak bir strateji geliştirmek ve bu stratejiyi uygulamak,
- (b) Yangın ve kurtarma hizmetlerini belediyeler ile yakın işbirliği içinde yönetmek ve eşgüdümünü sağlamak,

5.6 Öz-Yönetim Geçici Kurumları dış ilişkilere ilişkin olarak da aşağıda yer alan sorumluluklara sahiptir:

— Anlaşmalara varma ve anlaşmaları nihai aşamaya getirme konuları da dahil olmak üzere, uluslararası ve dış işbirliği. Bu tür etkinlikler, BMGS Özel Temsilcisi ile eşgüdüm içerisinde gerçekleştirilir.

5.7 Öz-Yönetim Geçici Kurumları, başta Kosova halkı ve diğer Avrupa halkları arasında daha yakın ekonomik, sosyal ve diğer bağları tesis etmek için uluslar arası ve Avrupa'daki ilgili standartlar ve normlara uyulmasının Euro-Atlantik topluluğu ile ilişkilerin geliştirilmesinde temel olacağı düşüncesinin bilinciyle, tüm sorumluluk alanlarındaki yaşamayı ve uygulamalarını söz konusu uluslararası ve Avrupa'daki standartlar ve normlar ile uyumlaştırmaktan sorumludur.

5.8. Öz-Yönetim Geçici Kurumları, bu Anayasal Çerçeve ve diğer yasal belgelerde belirtilen diğer sorumluluklara sahiptir.

Bölüm 6 **Kanun ve Düzen**

Kanun ve düzenin sağlanması, Kosova'daki tüm halklar için temel bir öneme sahiptir. BMGS Özel Temsilcisinin yetkisi ve UNMIK Polisi denetiminde faaliyet gösteren Kosova Polis Servisi, suçun önlenmesi ve halkın korunması ve emniyeti konularındaki desteği ile bu amacın elde edilmesinde önemli katkılarda bulunmaktadır. Uluslararası toplumun desteği ile, Kosova Polis Servisi suçun önlenmesi, adli bilgi toplama, adli soruşturma, adli araştırma ve suçla mücadele alanlarındaki yeterliliği arttırılmaktadır. Bu durum, Kosova Polis Servisi'nin kanun ve düzenin sağlanmasında aşama aşama ek sorumluluklar yüklenmesini mümkün kılar.

Bölüm 7 **Kosova Koruma Güçleri**

Kosova Koruma Güçleri, Kosova'da faaliyet gösteren, yasayla kurulmuş, acil ve insani yardımın gerektiği durumlarda halkın güvenliği için hızlı tepki verebilen, bir sivil acil durum kurumudur.

Bölüm 8 **BMGS Özel Temsilcisine Ayrılan Yetki ve Sorumluluklar**

8.1 Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının yetki ve sorumlulukları, BMGS Özel Temsilcisine tanınan ve sadece kendisinin sahip olacağı belirli yetki ve sorumlulukları içermez. Bu yetki ve sorumluluklar aşağıda yer almaktadır:

- (a) Toplulukların hak ve çıkarlarının tamamen korunmasını sağlama konusundaki tam yetkisi kesinlikle korunur;
- (b) Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının, BMGK 1244 Sayılı Kararına (1999) ya da söz konusu Karara göre BMGS Özel Temsilcisinin sorumluluklarını yerine getirmesine uygun şekilde hareket etmediği kararına vardığında, meclisi feshetmek ve yeni seçimleri ilan etmek. BMGS Özel Temsilcisi bu yetkisini Kosova Başkanına danışarak kullanır. Meclis, üyelerinin üçte ikisinin desteklediği bir kararla BMGS Özel Temsilcisinden Meclisi feshetmesini talep edebilir. Bu talep, BMGS Özel Temsilcisine Kosova Başkanı tarafından iletilir.
- (c) Kosova Konsolide Bütçesine ilişkin mali ve siyasi parametreleri belirleme konusunda nihai yetkiye sahip olmak ve söz konusu Bütçeyi onaylamak; Ekonomik ve Mali Konsey tavsiyesi ile karar vermek,
- (d) Para politikası,

- (e) Kosova Konsolide Bütçesinin bağımsız dış denetimi için düzenlemeler teşkil etmek,
- (f) UNMIK Gümrük Hizmetlerini denetlemek ve söz konusu hizmetler üzerinde yetkiye sahip olmak,
- (g) Hakim ve savcılarının görevlendirilmesi, görevden alınması ve disiplin altına alınmasına ilişkin nihai yetkisini kullanmak,
- (h) Yürürlükteki UNMIK Yönetmeliğine uygun olarak uluslararası hakim ve savcılarının görevlendirilmesi ve görev yerlerinin değiştirilmesine ilişkin talepleri karara bağlamak,
- (i) Uluslararası alanda hukuki yetki ve sorumluluklarını yerine getirmek,
- (j) Yerel personeli hem kapsayan hem de yerel personel tarafından desteklenen yasa uygulama kurumları ve ıslah hizmetleri üzerinde yetkiye sahip olmak,
- (k) Kosova Koruma Güçleri üzerinde denetim ve yetkiye sahip olmak,
- (l) Kamu güvenliği ve acil durumlara hazırlığın yönetimi ve finansmanı üzerinde denetim ve yetkiye sahip olmak, - Bu konudaki sorumluluğu aşama aşama Öz-Yönetimin Geçici Kurumları üstlenir. –
- (m) BMGK 1244 Sayılı Kararı (1999) kapsamında tüm konularda devletler ve uluslararası örgütlerle anlaşmalara varmak,
- (n) UNMIK adına yapılan uluslararası anlaşmalarda yer alan taahhütlerin yerine getirilmesini denetlemek,
- (o) Görevini ifa sırasında, devletler ve uluslararası örgütler de dahil olmak üzere dış ilişkileri yürütmek. Dış ilişkiler alanında sorumluluklarını yerine getirirken, BMGS Özel Temsilcisi Öz-Yönetim Geçici Kurumlarına ilgili konularda danışır.
- (p) Malların (hayvanlar da dahil olmak üzere) sınır ötesi/sınır aşan geçişlerinin denetiminde yetkiye sahip olmak - Öz-Yönetim Geçici Kurumları bu konuda işbirliği içindedir -
- (q) Kamu, devlet ve sosyal mülkiyete sahip malların yürürlükteki ilgili UNMIK kanunlarına göre ve Öz-Yönetim Geçici Kurumları ile işbirliği içinde yönetilmesi konusunda yetkiye sahip olmak,
- (r) Ekonomik ve Mali Konsey ile Öz-Yönetim Geçici Kurumlarına danışmak suretiyle, kamu ve sosyal mülkiyete sahip teşebbüsleri düzenlemek,

- (s) Demiryolları, frekans düzenlemeleri ve sivil havacılık faaliyetlerine ilişkin İdari kontrol ve yetkiye sahip olmak - belirli idari faaliyetler Öz-Yönetim Geçici Kurumları ve ilgili bağımsız düzenleyici kurumlar tarafından yürütülür –
- (t) Emlak Davaları Komisyonu da dahil olmak üzere, Emlak ve Mülkiyet Müdürlüğü üzerinde kontrol ve yetkiye sahip olmak,
- (u) Ticari mülkiyet ihtilaflarının çözümünde yargı yetkisini ve yetkisini tespit etmek,
- (v) Belediyelerin mevcut sınırlarını korumak,
- (w) Yerel belediye idare sisteminin uluslararası alanda tanınan ve kabul edilen ilkelere dayanarak etkin şekilde işlemlerini sağlama sorumluluğuna sahip olmak,
- (x) Ekonomik ve Mali Konsey, Kosova Bankacılık ve Ödemeler İdaresinin Yönetim Kurulunun üyelerini, Gümrük Hizmetleri ve Vergi Denetleme Kurumunun başlıca yöneticilerini ve Baş Müfettişi görevlendirmek, Ekonomik ve Mali Konseyi toplamak ve başkanlık etmek,
- (y) Kamu yayınları yönetim kurullarında ya da komisyonlarında, bağımsız medya düzenleme kurulunda ve kitle iletişimlerini düzenleyen diğer kurullarda, BMGS Özel Temsilcisinin göstereceği aday sayısının bu tür idare düzenleme kurullarında ya da komisyonlarında çoğunluğu almaması şartıyla uluslararası uzmanları görevlendirmek,
- (z) Öz-Yönetim Geçici Kurumları ile işbirliği yaparak, nüfus kayıt veri tabanını denetlemek ve üzerinde yetkiye sahip olmak,

8.2 BMGS Özel Temsilcisi, aşağıda yer alan konularda Uluslararası Güvenlik Varlığı (KFOR) ile yakın işbirliği içinde çalışır:

- (a) Sınır denetleme görevlerinin yerine getirilmesi,
- (b) Ateşli silahlara sahipliğin düzenlenmesi,
- (c) Kamu güvenliği ve düzeninin sağlanması ve
- (d) Savunma, sivil güvenlik ve acil durumlara hazırlık alanı ile ilgili işlemlerin yerine getirilmesi.

Bölüm 9 **Öz-Yönetim Geçici Kurumları**

Kısım 1: Meclis

9.1.1 Meclis, Kosova'daki Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının en üst düzeydeki temsil ve yasama organıdır.

Meclisin Yapısı

9.1.2 Meclis, gizli oylama ile seçilen 120 üyeden oluşur.

Meclisin Seçilmesi

9.1.3. Meclisin seçilmesi amacıyla, Kosova tek parça ve çok üyeli bir seçim bölgesi olarak değerlendirilir.

(a) Mecliste, Meclisin 120 sandalyesinden yüz (100) adeti, seçimlerde aldıkları geçerli oylarla orantılı olarak tüm partiler, koalisyonlar, yurttaş inisiyatifleri ve bağımsız adaylar arasında paylaşılır.

(b) Mecliste 120 sandalyeden yirmi (20) adeti, Kosova'daki Arnavutlar dışında kalan toplulukların ek temsilinin sağlanması için aşağıdaki şekilde paylaşılır:

- (i) On (10) sandalye, Kosova Sırp Topluluğunu temsil ettiğini ilan eden partiler, koalisyonlar, yurttaş inisiyatifleri ve bağımsız adaylar arasında paylaşılır. Mecliste, bu sandalyeler seçimlerde aldıkları geçerli oylarla orantılı olarak anılan bu partiler, koalisyonlar, yurttaş inisiyatifleri ve bağımsız adaylar arasında paylaşılır.
- (ii) Diğer on (10) sandalye ise şu şekilde paylaşılır: Roma, Aşkale ve Mısır Toplulukları dört (4), Boşnak Topluluğu üç (3), Türk Topluluğu iki (2) ve Gorani Topluluğu bir (1). Mecliste, bu Topluluk ya da Topluluk gruplarına ayrılan sandalyeler seçimlerde aldıkları geçerli oylarla orantılı olarak bu tür Toplulukları temsil ettiklerini ilan eden partiler, koalisyonlar, yurttaş inisiyatifleri ve bağımsız adaylar arasında paylaşılır.

(c) Seçim gününde 18 yaşını doldurmuş ve 28 Ekim 2000 tarihinde Kosova'da düzenlenen Belediye seçimlerinde uygulanan diğer oy verme şartlarına sahip herkes oy kullanabilir.

(d) Meclis seçimleri için verilen parti, koalisyon ve yurttaş inisiyatifleri listelerinde yer alan adayların sıralaması sabit olarak değerlendirilir.

(e) Seçimler için verilen parti, koalisyon ve yurttaş inisiyatifleri listelerinde yer alan adayların coğrafi bölge ve cinsiyet açısından taşıdıkları şartlar, Merkezi Seçim Komisyonunun tavsiyesi üzerine BMGS Özel Temsilcisi tarafından belirlenebilir.

Meclis Görev Süresi ve Seçilme Şartları

Meclisin Görev Süresi

9.1.4. Meclisin görev süresi, seçim sonuçlarının onaylanmasını müteakip otuz gün içinde toplanacak açılış oturumu tarihinden itibaren üç yıldır.

9.1.5. BMGS Özel Temsilcisinin yetkileri konusunda önyargıda bulunmadan, Meclis üyelerinin üçte ikisi BMGS Özel Temsilcisinden Meclisi feshetmesini talep edebilir. Bu talep, BMGS Özel Temsilcisine Kosova Başkanı tarafından iletilir.

Adayların Seçilme Şartları

9.1.6. Oy kullanma Seçimlere hakkına sahip olan kişi aynı zamanda Meclis Üyesi aday olarak seçimlere katılabilir, seçimlere aday olarak katılma hakkına sahip olmayanlar ise şunlardır:

- (a) Merkezi Seçim Komisyonu, Seçim Şikayetleri ve Başvuruları Alt Komisyonu, Meclis Seçim Komisyonu ya da Sandık Komiteleri üyeleri
- (b) Kosova Koruma Güçleri ya da Kosova Polis Servisi üyeleri,
- (c) Yargıç ya da savcılar,
- (d) Eski Yugoslavya Uluslararası Suç Mahkemesi tarafından karara bağlanmış bir cezaya tabi olan ya da anılan Mahkemenin suç tebligatını almış ama mahkemeye çıkma emrini yerine getirmemiş kişiler,
- (e) Nihai bir mahkeme kararı ile hukuki ehliyeti elinden alınmış kişiler.

Meclis Başkanlığı

9.1.7. Meclis, aşağıdaki şekilde görevlendirilen yedi adet Meclis üyesinden oluşan bir Başkanlığa sahiptir:

- (a) Meclis seçimlerinde en yüksek sayıda oyu alan parti ya da koalisyon tarafından iki üye görevlendirilir,
- (b) Meclis seçimlerinde ikinci en yüksek sayıda oyu alan parti ya da koalisyon tarafından iki üye görevlendirilir,
- (c) Meclis seçimlerinde üçüncü en yüksek sayıda oyu alan parti ya da koalisyon tarafından bir üye görevlendirilir,

- (d) Bir üye, kendilerini Kosova Sırp Topluluğunun temsilcisi olarak ilan eden partilere üye olan Meclis üyeleri arasından görevlendirilir,
- (e) Bir üye, kendilerini Kosova'daki Arnavut ya da Sırp Topluluklarının dışında kalan toplulukların temsilcisi olarak ilan eden partilere üye olan Meclis üyeleri arasından görevlendirilir. Bu son üyenin görevlendirilme yöntemi, anılan topluluklara mensup olan Meclis üyeleri tarafından belirlenir.

9.1.8. Meclis, bu atamaları resmi oylama ile onaylar.

Meclis Başkanı

9.1.9. Meclis seçimlerinde en yüksek oyu alan parti ya da koalisyona mensup Başkanlık üyelerinden biri Meclis Başkanı olacaktır.

Meclis Komiteleri

9.1.10. Mecliste, kanun tasarılarını inceleyecek ve uygun şekilde tavsiyelerde bulunacak, Ana ve İşlevsel Komiteler bulunur.

Ana Komiteler

Bütçe Komitesi

9.1.11. Bütçe Komitesi, Mecliste temsil edilen koalisyonlar ve partiler arasından orantılı olarak seçilen 12 üyeden oluşur ve bütçe ve mali konular ile ilgili konularda genel yetkiye sahiptir. Bu komite, aynı zamanda bütçe konuları ile ilgili teklif edilen tüm yasaların mali etkisinin de söz konusu yasalarla birlikte verilmesinin sağlanmasından sorumludur.

Toplulukların Hak ve Çıkarları Komitesi

9.1.12. Toplulukların Hak ve Çıkarları Komitesi, Meclise seçilen Kosova topluluklarının her birinden görevlendirilen ikişer adet üyeden oluşur. Mecliste sadece bir üye ile temsil edilen topluluklar, Komitede bu üye ile temsil edilir.

9.1.13. Meclis Başkanlığı üyelerinden birinin talebi üzerine, teklif edilen yasalar Toplulukların Hak ve Çıkarları Komitesine sunulur. Komite, üyelerinin oy çoğunluğu ile, aşağıda belirtilen süre içinde teklif edilen yasaya ilişkin tavsiyelerde bulunup bulunmayacağına karar verir.

9.1.14. Toplulukların Hak ve Çıkarları Komitesi, üyelerinin oy çoğunluğu ile, teklif edilen yasaya ilişkin tavsiyelerde bulunma kararı alırsa, anılan yasa tekliflerinin kendisine ulaşmasını müteakip iki hafta içinde, teklifi edilen yasadaki toplulukların hak ve çıkarlarının uygun şekilde ele alınmasını sağlayacak tavsiyelerde bulunur ve bu tavsiyeleri uygun şekilde ilgili İşlevsel Komiteye ya da Meclise iletir.

9.1.15. Komite, kendi inisiyatifinde olmak üzere, topluluklara ilişkin sorunlara değinme gereğini duyduğunda, Meclisin sorumlulukları çerçevesinde yasa ya da kimi önlemleri teklif edebilir.

9.1.16. Komite üyeleri, Komiteye sunulan ya da Komite tarafından görüşülen yasa tekliflerine yazılı olarak görüş bildirme hakkına sahiptir.

9.1.17. Komitenin bir konuya ilişkin tavsiyelerini ve görüşlerini almak üzere, Meclis Başkanlığı, Ana ya da İşlevsel Komiteler ya da on ya da daha fazla sayıdaki Meclis üyesinden oluşan bir grup Komiteye başvuruda bulunabilir.

İşlevsel Komiteler

9.1.18. Meclis, kendi görev ve sorumluluklarını yerine getirmek için gerekli gördüğünde İşlevsel Komiteler oluşturabilir.

9.1.19. Bu tür İşlevsel Komitelerin üye sayısına Meclis karar verir. Tüm İşlevsel Komitelerdeki üyeler, Meclis üyelerinin çeşitliliğini yansıtır.

9.1.20. Mecliste temsil edilen parti ya da koalisyonlardan, kurulan bir İşlevsel Komitede üyesi bulunmayanlar, bir Meclis üyesini, üyesi bulunmadığı İşlevsel Komitenin tüm toplantılarına gözlemci olarak katılmak üzere görevlendirme hakkına sahiptir.

Komitelerin Başkanları ve Başkan Yardımcıları

9.1.21. Meclis Komiteleri başkanlıkları, Mecliste temsil edilen koalisyonlar ve partiler arasında orantılı olarak dağıtılır.

9.1.22. Komitelerde, Başkanın mensup olduğu parti ya da koalisyondan farklı bir parti ya da koalisyona mensup iki Başkan Yardımcısı görev yapar. En az bir Başkan Yardımcısı, Başkanın mensubu olmadığı topluluğa mensup olacaktır. Haklar, Dokunulmazlıklar ve Maaş

9.1.23. Her Meclis üyesi, Meclis çalışmalarına tamamen katılma konusunda eşit hak ve yükümlülüğe sahiptir. Bu çalışmalar, yasa tasarısı ve kararlarını sunmayı, Meclis tarafından teklif edilen tüm karar tekliflerini oylamayı ve tüm Meclis görüşmelerinde diğer üyeler ile eşit şekilde yer almayı içerir ama sadece bunlarla sınırlı kalmaz.

9.1.24. , Meclis üyesi olarak yaptıkları tüm konuşmalar ve gerçekleştirdikleri eylemlere ilişkin tüm sivil ve cezai takibatlardan muaftır. Bu muafiyet, Topluluklar arası açık şiddete neden olan eylemleri içermez.

9.1.25. Tüm Meclis üyelerine, Meclis ve Meclis Komitelerinin çalışmalarına katıldıkları için maaş verilir.

Meclisin Sorumlulukları

9.1.26. Meclis aşağıdaki sorumluluklara sahiptir:

- (a) Bölüm 5'te belirtildiği gibi Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının sorumluluk alanlarında yasaları ve kararları kabul etmek,
- (b) Meclis Başkanlığını onaylamak,
- (c) Kosova Başkanını seçmek,
- (d) Başbakan adayını ve Başbakan adayı tarafından teklif edilen Hükümette yer alan Bakanları onaylamak ya da reddetmek,
- (e) Bu Anayasal Çerçevde belirtildiği gibi diğer atamalar hakkında karar almak,
- (f) Kendi sorumlulukları çerçevesinde teklif edilen uluslararası anlaşmaları incelemek ve onaylamak,
- (g) Hükümet için verilecek güvensizlik oyu önerilerine karar vermek,
- (h) Hükümeti yasa tasarıları oluşturma konusunda yönlendirmek,
- (i) Meclis ve Meclis Komiteleri Prosedür Kurallarını kabul etmek ve
- (j) Burada ve diğer hukuki belgelerde belirtilen diğer sorumluluklar.

9.1.27. Yasalar yürürlüğe girdikten sonra genel niteliğe sahip bağlayıcı yasal düzenlemeler halini alır. Yönetmelikler bağlayıcı değildir.

Meclis Başkanlığının Sorumlulukları

9.1.28. Meclis Başkanlığı aşağıdaki sorumluluklara sahiptir:

- (a) Gündem de dahil olmak üzere Meclis çalışmaları ile ilgili her türlü kurumsal konuda Meclise tavsiyelerde bulunmak,
- (b) BMGS Özel Temsilcisi ile eşgüdüm içinde uygun dış parlamenter temasları sağlamak ve
- (c) 9.1.40 ve 9.1.41'inci paragraflarda belirtildiği gibi öneriler doğrultusunda çalışmalarda bulunmak.

9.1.29. Başkanlık, tüm kararları konsensüs ile almaya çalışır. Konsensüse ulaşma konusundaki çalışmaların sonuç vermediği durumlarda, 9.1.40'inci paragrafta

belirtilen önergeler doğrultusunda yapılan çalışmalar hariç olmak üzere, kararlar mevcut üyelerin sağlayacağı oy çoğunluğu ile alınır. Oyların eşit olması durumunda,

Başkanın oyu karar verir.

Meclis Başkanının Sorumlulukları

9.1.30. Başkan, Meclisi temsil eder.

9.1.31. Başkan, Meclisin tüm toplantılarına başkanlık eder, oturumları düzen içinde tutar ve Meclis prosedür kurallarında belirtilen diğer görevleri yerine getirir.

Karar Alma Prosedürleri

9.1.32. Meclis üyelerinin çoğunluğu yeter sayıyı oluşturur. Meclis çalışmaları, kararların alınması için yeter sayı sağlanması şartıyla, üyelerin en az üçte birinin hazır olması halinde başlatılır ve yürütülür.

9.1.33. Meclis kararları, aksi burada açıkça belirtilmedikçe, mevcut Meclis üyelerinin çoğunluk oyu ile alınır.

Yasaların Kabul Edilme Prosedürü

9.1.34. Meclisin ya da Hükümetin bir ya da birden fazla üyesi, Meclise yasa tasarısını ilk kez okunması için sunar.

9.1.35. Yasa tasarısı, uygun görülen yerlerde değişiklikler önerecek ilgili Ana ya da İşlevsel Komiteler tarafından ele alınır.

9.1.36. Meclis, yasa tasarısını, komite(ler), Meclis ya da Hükümet üyelerinden biri ya da birkaçı tarafından teklif edilen değişiklikler ile birlikte ikinci kez okunduğunda ele alır.

9.1.37. Yasa tasarısının ikinci kez okunmasının ardından, Meclis önce teklif edilen değişiklikleri daha sonra ise bütün olarak yasa tasarısını oylamaya sunar. Yasa tasarısı, mevcut üyelerin çoğunluğunun oyu ile onaylanır.

9.1.38. Meclis, ikinci kez okunduğunda gerekli çoğunluk oyunu alamayan yasa tasarılarının, onaylanmış değişikliklerle birlikte üçüncü kez okunmasına karar verebilir. Yasa tasarısı, mevcut üyelerin çoğunluğunun oyu ile onaylanır.

9.1.39. Yasaların 9.1.37 ve 9.1.38'inci paragraflara göre Meclis tarafından onaylanmasını müteakip 48 saat içinde, beş üye tarafından desteklenen Meclis üyelerinden biri Başkanlığa önerge sunarak söz konusu kanunların ya da hükümlerinin kendisinin mensubu olduğu topluluğun haklarını ihlal ettiğini belirtebilir. Önerge, iddia edilen ihlalin sebebinin de yer aldığı bir açıklamayı içerir. Önergeler, yasa ya da hükümlerinin bir topluluk ile ilgili ayrımcılık yaptığı, 3'üncü ve 4'üncü Bölüme göre bir topluluğun ya da üyelerinin haklarını olumsuz şekilde

etkilediği ya da topluluğun etnik, kültürel, dini ya da dil kimliğini muhafaza etme, koruma ya da ifade etmesine ciddi şekilde müdahale etmesi sebebiyle verilebilir.

9.1.40. Başkanlık, ilgili yasa ya da hükümleri, taslak halinde Meclise sunan üyelerin üç gün içinde cevabi düşüncelerini sunmasını ister. Aynı zamanda, Başkanlık her iki taraftan da teşkil edilecek özel bir panelde çalışması için birer temsilciyi 9.1.41. paragrafında belirtildiği gibi tayin etmesini ister. Başkanlık, cevabın alınmasını müteakip beş gün içinde Meclise konsensüs teklifinde bulunur.

9.1.41. Başkanlık bu beş gün içinde anılan konsensüs teklifini sunmadığı takdirde, her iki tarafın birer temsilcisi ve BMGS Özel Temsilcisi tarafından görevlendirilecek ve başkanlık edecek üç kişiden oluşan bir Panel otomatik olarak konuyu ele alır. Panel beş gün içinde, Meclisin önergeyi reddetmesi, söz konusu yasa ya da hükümleri reddetmesi ya da Meclisin yasayı Panelin yapacağı öneriler ile birlikte kabul etmesi doğrultusunda bir karar alır. Panel, kararlarını üyelerinin oy çoğunluğu ile alır.

9.1.42. Meclis, Başkanlığın konsensüs teklifini yaptığı ya da Panelin tavsiyesini sunduğu takdirde, bu teklifi kabul etme ya da etmeme yönünde bir karar alır. 9.1.40 ya da 9.1.41'inci paragraflara ilişkin olarak teklif edilen değişiklikler dışındaki değişiklikler, bu aşamada gündeme alınmaz. Meclis, Başkanlığın konsensüs teklifini ya da Panelin tavsiyesini reddettiği takdirde ya da önerenin reddedilmesine dair konsensüs teklifini ya da tavsiyesini kabul ettiği takdirde, yasa Meclis tarafından daha önce onaylandığı şekilde geçerli olur.

9.1.43. Yasaların 9.1.37 ve 9.1.38'inci paragraflara göre Meclis tarafından onaylanmasına müteakip 9.1.39'uncu paragrafta belirtildiği şekilde 48 saatlik süre içinde bir önerge verilmediği takdirde ya da yasaların 9.1.42'nci paragrafa ilişkin olarak onaylanmasını müteakip, ilgili yasalar onaylanmış kabul edilir.

9.1.44. Başkan, Meclis tarafından kabul edilen yasaları imzalar ve yürürlüğe koyması için BMGS Özel Temsilcisine iletir.

9.1.45. Aksi belirtilmediği sürece, yasalar BMGS Özel Temsilcisinin yürürlüğe koyduğu tarihten itibaren geçerli olur.

Diğer Prosedürler:

Görevden Uzaklaştırma

9.1.46. Bir suçtan dolayı mahkum olan ve altı ay ve daha fazla hapis cezasına çarptırılan Meclis üyelerinin üyelikleri sona erer.

9.1.47. Birbirini izleyen altı ay boyunca, Meclis ya da üyesi bulunduğu Komite(ler) oturumlarında bulunmayan ve oturumlarda bulunmamasına ilişkin belirteceği neden Meclis tarafından onaylanmayan Meclis üyelerinin üyelikleri sona erer.

Boş Yerler

9.1.48. Meclisteki boş yerler, Kosova genelindeki seçimleri yöneten UNMIK yasalarına uygun olarak doldurulur.

Meclis Dilleri

9.1.49. Meclis ve Komite toplantıları, Arnavutça ve Sırpça dillerinde yapılır. Meclis tüm resmi belgeleri hem Arnavutça hem de Sırpça dillerinde yayımlar. Meclis, belirli bir topluluğu ilgilendiren resmi belgelerin, söz konusu topluluğun dilinde yayımlanması için çaba gösterir.

9.1.50. Kosova Arnavut ve Kosova Sırp Topluluklarına ait Meclis üyeleri dışındaki topluluklara mensup Meclis üyelerine, Meclis ya da Meclis Komitelerinde kendi dillerinde hitap etmelerine ve Meclis tarafından incelenecek belgeleri kendi dillerinde sunmalarına izin verilir: Bu tür durumlarda, Meclis ya da Meclis Komitelerinin diğer üyeleri için Arnavutça ve Sırpça dillerinde tercüme yapılır .

9.1.51. Yürürlüğe giren tüm yasalar, Arnavutça, Boşnakça, İngilizce, Sırpça ve Türkçe dillerinde yayımlanır.

Kısım 2: Kosova Başkanı

9.2.1 Kosova Başkanı, vatandaşların birlik ve beraberliğini, Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının demokratik bir şekilde işlemlerini garanti eder.

9.2.2 Kosova Başkanı, BMGS Özel Temsilcisi ile işbirliği içinde, Kosova'yı temsil eder ve bu Anayasal Çerçevenin hükümlerine ve yürürlükteki yasalara uygun olarak, haklarını ve sorumluluklarını yerine getirir.

9.2.3 Kosova Başkanının görev süresi üç yıldır.

9.2.4 Kosova Başkanı, bu Anayasal Çerçevenin hükümlerine ve yürürlükteki kanunlara uygun olarak aşağıda yer alan görevleri yerine getirir:

- a) BMGS Özel Temsilcisi ile işbirliği içinde, dış ilişkiler alanında faaliyetlerde bulunur,
- (b) Mecliste temsil edilen siyasi partilere danıştıktan sonra Meclise Başbakanı teklif eder,
- (c) 8.1. (b) paragrafına uygun olarak Meclisin feshedilmesine ilişkin Meclis talebini BMGS Özel Temsilcisine iletir,

- (d) Her yıl en az bir defa, Meclise Kosova'daki genel durumla ilgili bir rapor sunar,
- (e) Ödülleri sunar ve şükranlarını ifade eder.

9.2.5 Kosova Başkanı, geçici bir süre görevlerini yerine getiremediği takdirde, Kosova Başkanının görev ve sorumlulukları Meclis Başkanı tarafından yerine getirilir.

9.2.6 Kosova Başkanı, görev ve sorumluluklarını yerine getirmesine ilişkin eylemleri konusunda dokunulmazlığa sahiptir.

9.2.7 Kosova Başkanı, başka bir iş ya da göreve sahip olmayacaktır.

9.2.8 Kosova Başkanı, Meclis tarafından gizli oylama ile seçilir. Mecliste en fazla sayıda sandalyeye sahip parti ya da en az 25 üye Kosova Başkan adayını sunabilir. Meclis, Kosova Başkanını Meclis üyelerinin üçte iki çoğunluk oyu ile seçer. İki tur sonunda üçte iki çoğunluk sağlanamadığı takdirde, Kosova Başkanı bir sonraki turda Meclis üyelerinin çoğunluğunun oyu ile seçilir.

9.2.9 Kosova Başkanının görev süresi aşağıdaki durumlarda sona erer:

- (a) Görev süresinin sona ermesi,
- (b) Vefatı,
- (c) İstifası,
- (d) Meclis üye sayısının üçte iki çoğunluk oyu ile görevden alınması.

Kısım 3: Hükümet

Hükümetin Sorumlulukları

9.3.1 Hükümet yürütme görevini yerine getirir ve bu Anayasal Çerçeve ile oluşturulan Öz Yönetim Geçici Kurumlarının sorumlulukları dahilinde Meclis yasalarını ve diğer yasaları uygular.

9.3.2 Hükümet, kendi inisiyatifi ile veya Meclisin talebi üzerine Meclise yasa tasarıları sunabilir.

Bakanlıklar ve Yürütme Organları

9.3.3 Hükümetin yetkileri çerçevesinde faaliyetlerini yürütmesi için gerekli Bakanlıklar ve diğer yürütme organları kurulur.

Hükümetin Yapısı

9.3.4 Hükümet Başbakan ve Bakanlardan oluşur.

9.3.5 Daima, en az iki Bakan Mecliste çoğunluk tarafından temsil edilen topluluk dışındaki bir topluluktan olacaktır.

- (a) Bu Bakanlardan en az biri Kosova Sırp Topluluğundan ve diğeri de başka bir topluluktan olacaktır.
- (b) Oniki Bakandan daha fazla sayıda Bakanın mevcut olması durumunda, bu iki Bakan dışında bir üçüncü Bakan, Mecliste çoğunluk tarafından temsil edilen topluluk dışındaki bir topluluktan olacaktır.
- (c) Bu Bakanların ve sorumluluklarının seçimi, Mecliste çoğunluk tarafından temsil edilen topluluk dışındaki toplulukları temsil eden, partiler, koalisyonlar ya da gruplar ile gerçekleştirilecek görüşmelerden sonra kararlaştırılır.

9.3.6 Başbakan ve Bakanlar, Meclis üyesi ya da Meclis dışından nitelikli kişiler olabilir. Mecliste çoğunluğa sahip topluluk dışındaki topluluktan olan Bakanlar, Meclis dışından atanmaları durumunda, Meclisteki ilgili topluluk üyelerinin resmi onayına gerek duyulur.

Bakanların Diğer Faaliyetleri

9.3.7 Başbakan ve Bakanlar, görevlerini yerine getirirken tam mesaili başka bir kamu görevine ya da meşguliyete sahip olmayacak veya görevleriyle bağdaşmayan yarım mesaili faaliyetlerde bulunmayacaklardır.

Başbakan ve Bakanların Seçimi

9.3.8 Meclis Seçimlerini müteakip ya da Başbakan istifa ettiği ya da başka bir nedenden dolayı görevinden ayrıldığı takdirde, Mecliste temsil edilen parti, koalisyon ya da gruplara danıştıktan sonra Kosova Başkanı Meclise bir Başbakan adayı önerir. Önerilen aday, Meclise önereceği Bakanların listesini sunar. Başbakan ve Bakanlar, Meclis üyelerinin oy çoğunluğu ile seçilir.

9.3.9 Önerilen adayın gerekli çoğunluğu sağlayamaması durumunda, Kosova Başkanı on gün içinde yeni bir Başbakan adayı belirler. Yeni aday ve kendisinin belirleyeceği bakan adaylarının listesi, Meclis üyelerinin oy çoğunluğu ile seçilir.

Güvensizlik Oyu Önergesi

9.3.10 Meclis, sadece eş zamanlı olarak yeni bir Başbakan ve kendisi tarafından tespit edilecek Bakanları oy çoğunluğu ile seçtiği durumlarda, Hükümete güvensizlik duyduğunu ifade edebilir.

9.3.11 Mevcut Hükümetin görev süresi, yeni Başbakan ve Bakanların seçilmesi ile sona erer.

Hükümetin Yapısında Değişiklikler

9.3.12 Seçilmesini müteakip, Başbakan Meclisin onayı olmadan herhangi bir Bakanı değiştirebilir.

9.3.13 Başbakanın istifası üzerine, tüm Hükümet istifa eder. Hükümet, yeni bir Başbakanın seçimine kadar iş başında kalır.

Hükümet İçi Prosedürleri

9.3.14 Başbakan, Hükümeti toplantılara çağırır, toplantılara başkanlık eder ve bu toplantıların gündemini önerir. Kendisi, Hükümeti uygun şekilde temsil eder, Hükümetin genel politikasını tespit eder ve Hükümetteki çalışmaların eşgüdümünü sağlar.

9.3.15 Her Bakan, kendi sorumluluk alanında Hükümet politikasının uygulanmasından sorumludur.

9.3.16 Hükümet, kararlarını oy birliği ile almaya gayret eder. Oylama gerektiği durumlarda, kararlar hazır bulunan Bakanların oy çoğunluğu ile alınır. Oylamada, Bakanların oylarının eşit olması durumunda, kararın alınmasında Başbakanın oyuna başvurulur. Aksi takdirde, Hükümet, kendi prosedürlerine karar verir.

Hükümet Dilleri

9.3.17 Hükümet ve organlarının toplantıları Arnavutça ve Sırpça dillerinde yapılır. Hükümetin tüm resmi belgeleri Arnavutça ve Sırpça dillerinde basılır.

9.3.18 Kosova Arnavut Topluluğu ve Kosova Sırp Topluluğu üyeleri dışındaki Topluluklardan olan Hükümet üyelerine kendi dillerini kullanmalarına izin verilir.

Dokunulmazlıklar

9.3.19 Hükümetin tüm üyeleri, Hükümet üyesi olarak yaptıkları konuşmalar ve gerçekleştirdikleri eylemlere ilişkin olarak tüm sivil ve cezai takibatlardan muaftırlar. Bu muafiyet, topluluklar arası açık şiddete neden olan eylemleri içermez.

Kısım 4: Yargı Sistemi

Yargı Yönetimi

9.4.1 Mahkemeler, yürürlükteki yasalara uygun olarak yargının yönetiminden sorumludur.

9.4.2 Hükümetin ya da Hükümetin sorumluluğu altında olan yürütme organlarının bir kararından doğrudan ya da olumsuz şekilde etkilendiği iddiasında bulunanlar,

idari incelemenin yapılmasına ilişkin tüm yollara başvurduktan sonra ilgili kararın hukuksallığı konusunda inceleme yapılması için yargıya başvurabilir.

9.4.3 Herkes, kendi hak ve yükümlülüklerine ilişkin tüm konuların ve kendisine isnat edilen tüm suçlamaların, uygun bir süre içinde bağımsız ve tarafsız mahkeme tarafından karara bağlanmasını sağlama hakkına sahiptir.

Mahkeme Yapısı

9.4.4 Kosova Yüksek Mahkemesi, Bölge Mahkemeleri, Belediye Mahkemeleri ve Adi Suçlar Mahkemeleri mevcut olacaktır.

Mahkeme İşlemleri

9.4.5 Yürürlükteki yasalarda aksi belirtilmediği sürece, Kosova'daki tüm mahkemeler kamuya açık olarak görev yapar.

Yargıç ve Savcılar

9.4.6 Yargıçlar bağımsız ve tarafsız olmalı ve başka bir kamu görevi yapmamalıdır.

9.4.7 Kosova'daki tüm mahkeme yargıçları, yüksek ahlaki karaktere ve yeterli niteliklere sahip kişiler olmalıdır. Yargı sisteminde görev yapanlar, Kosova halkının çeşitliliğini yansıtır. Uluslararası yargıçlar ve savcılar, BMGS Özel Temsilcisi tarafından belirlenecek kurallara uygun olarak görev yapar.

9.4.8 Yargıçlar ve savcılar, Kosova Yargıçlar ve Savcılar Kurulu tarafından önerilecek adaylar arasından BMGS Özel Temsilcisi tarafından görevlendirilir ve Meclis tarafından onaylanır. Yargıç ve savcılarının terfi, nakil ve görevden alınmalarına ilişkin kararlar, Kosova Yargıçlar ve Savcılar Kurulu tavsiyesi üzerine ve kendi inisiyatifinde olmak üzere, BMGS Özel Temsilcisi tarafından alınır.

Savcılık Makamı

9.4.9 Bölge ve belediye savcılarının yanı sıra, Kosova Kamu Savcısı mevcut olacaktır.

9.4.10 Bölge ve belediye savcıları ve Kosova Kamu Savcısı yürürlükteki yasalara uygun olarak görev yapar.

Anayasal Çerçeve Konularına İlişkin Özel Yüksek Mahkeme

9.4.11 Özel Yüksek Mahkeme aşağıdaki durumlarda karar verir:

- (a) Kosova Başkanının, Meclis Başkanlığı üyelerinin, Meclis Komitelerinin, en az beş Meclis ya da Hükümet üyesinin talebi üzerine, İnsan Haklarına ilişkin 3'üncü Bölümde belirtilen uluslararası hukuki anlaşmalar da dahil olmak üzere, Meclis tarafından kabul edilen kanunların bu Anayasal Çerçeveye aykırı olup olmadığına,
- (b) Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının kendi aralarında ya da Öz-Yönetim Geçici Kurumları ile Meclis Komitelerinden biri arasında, Meclis Başkanlığının bir ya da birkaç üyesi arasında ya da Meclisin bir ya da birkaç üyesi arasında oluşan ihtilaflarda, bu Anayasal Çerçeveye göre kendilerinin hak ve görevleri hakkında,
- (c) 10'uncu ve 11'inci Bölümlerde belirtilen bağımsız kurum ya da kuruluşların talebi üzerine, Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının almış oldukları kararların anılan kurum ya da kuruluşların bağımsızlık ya da sorumluluklarından ödün verip vermediklerine,
- (d) Kamu Savcılığı Makamının talebi üzerine, Meclis üyelerinin, Hükümet üyelerinin ya da Kosova Başkanının eylemlerinin resmi eylemler olup olmadığı ve bu Anayasal Çerçeveye göre dokunulmazlık içerip içermediğine.

Bölüm 10 **Ombudsman**

10.1 Kosova'daki tüzel ve gerçek kişiler, tehdit altında kalmaksızın, insan hakları ihlalleri ya da Kosova'daki kamu mercilerinin yetkilerini kötüye kullanmasına yol açan eylemlere ilişkin olarak bağımsız makama (Ombudsman) şikayette bulunma hakkına sahiptir.

10.2 Ombudsman, yürürlükteki UNMIK kanunlarına uygun olarak şikayetleri kabul etme ve araştırma, denetleme, önleyici adımlar atma ve ilgili konularda öneri ve tavsiyelerde bulunma konusunda yetkiye sahiptir.

10.3 Ombudsman, özellikle çok ciddi ya da sistematik hak ihlalleri iddialarına ve topluluklar ve üyelerinin haklarının ihlal edilmesine ilişkin iddialar da dahil olmak üzere, topluluklar ve üyelerinin maruz kaldıkları ayrımcılık iddialarına özellikle öncelik tanır.

Bölüm 11 **Bağımsız Kurum ve Kuruluşlar**

11.1 Aşağıda yer alan kurum ve kuruluşlar, görevlerini Öz-Yönetim Geçici Kurumlarından bağımsız şekilde yerine getirir;

- (a) Merkez Seçim Komisyonu,
- (b) Kosova Yargıç ve Savcılar Kurulu,
- (c) Genel-Murakıp Kurumu,
- (d) Kosova Bankacılık ve Ödemeler İdaresi,
- (e) Bağımsız Medya Komisyonu,
- (f) Kamu Yayınları Kurulu ve
- (g) Emlak ve Mülkiyet Müdürlüğü ve Emlak Davaları Komisyonu.

11.2 Yukarıda belirtilen ve benzeri bağımsız kurum ve kuruluşlar, yasayla teşkil edilebilir ve teşkil edildikleri yasal düzenlemelerde belirtilen yetki, yükümlülük ve içeriğe sahiptir.

Bölüm 12 **BMGS Özel Temsilcisinin Yetkileri**

Bu Anayasal Çerçeveye göre Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının sorumluluklarının yerine getirilmesi; Öz-Yönetim Geçici Kurumları, söz konusu kurumlarda görev yapanlar ve bu kurumlara bağlı kuruluşların denetlenmesi, bu kurumların eylemlerinin BMGK 1244 Sayılı Kararına (1999) ya da bu Anayasal Çerçeveye uygun olmadığı durumlarda uygun önlemlerin alınması da dahil olmak üzere, BMGK 1244 Sayılı Kararının (1999) tam olarak uygulanmasını sağlama konusunda BMGS Özel Temsilcisinin yetkilerini etkilemez ya da bu yetkileri azaltmaz.

Bölüm 13 **KFOR'un Yetkileri**

Bu Anayasal Çerçevde yer alan hiçbir hüküm ya da ifade, BMGK 1244 Sayılı Kararı (1999) ve Askeri Teknik Anlaşmaya (Kumanovo Anlaşması) ile belirlenen görevlerini tam anlamıyla yerine getirmesi konusunda Uluslararası Güvenlik Varlığının (KFOR) yetkilerini etkilemez.

Bölüm 14
Son Hükümler

14.1 Bu Anayasal Çerçeve ve Meclis kanunları arasında bir uyumsuzluk durumunda, bu Anayasal Çerçeve geçerlidir.

14.2 BMGS Özel Temsilcisi, Öz-Yönetim Geçici Kurumlarına yetki ve sorumlulukların devredilmesinin kolaylaştırılması konusunda gerekli önlemleri alır.

14.3 BMGS Özel Temsilcisi, kendi inisiyatifiyle ya da Meclis üyelerinin üçte iki çoğunluğunun desteğiyle, bu Anayasal Çerçeve üzerinde değişiklikler yapabilir.

14.4 Bu Anayasal Çerçevenin İngilizce, Arnavutça ve Sırpça dillerindeki örnekleri eşit şekilde geçerlidir. Bir ihtilaf durumunda, İngilizce dilindeki örneği geçerlidir. Bu Anayasal Çerçeve aynı zamanda Boşnak ve Türkçe dillerinde de yayınlanır.

14.5 Bu Anayasal Çerçeve, BMGS Özel Temsilcisi tarafından ilan edilmesini müteakip yürürlüğe girer.

15 Mayıs 2001 tarihinde imzalandı.

Hans Haekkerup

Genel Sekreter Özel Temsilcisi